MÜÜRILEHT

NÜÜDISKULTUURI HÄÄLEKANDJA

NELJAKÜMNE TEINE NUMBER : MÄRTS 2015

HIND 2€

9 772346 662013

#42

Esikaanel Märt Avandi. Foto: Renee Altrov

KAASAUTORID

Aastal 2002 luges **Siim Lill** kohvikus Aleksander Suumanile ette oma vemmalvärsse. Suuman oli viisakas. Ütles, et näed, kuidas laps julgeb öelda nii- ja naamoodi. Aastal 2015 küsib Siim endalt: „Aga kus on areng, nii- ja naamoodi?" Ja võtab mõtte kokku piiblitsitaadiga: „Omnem aufer iniquitatem, accipe bonum, et reddemus vitulos labiorum nostrorum." *Siimu rütmis mõtteid loe kõrvalleheküljelt luulerubriigist.*

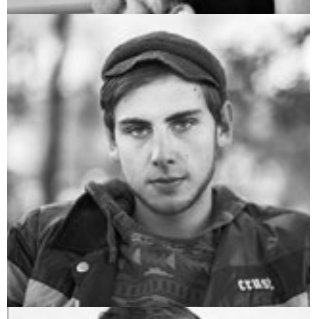

Egert Puhm on kommunikatsioonijuhtimise magistrant, kes otsib praegu nii tööd kui uut kodu. Mõnikord tundub talle, et enamik maailma probleeme on seotud kommunikatsiooniga, ja ta mõtleb, et millal on miski piisavalt halb, et muutuda heaks. Tal on kaks erilist kirge: antimuusika ja Dovlatov. *Egert kirjutab käesoleva lehenumbri arvamusrubriigis (lk 6–7) eesootavas superriskiühiskonnas varitsevatest ohtudest.*

Katrina Helstein müüb raamatuid, kirjutab luuletusi ja jalutab mööda Tallinna tänavaid. Vahel ütleb teravalt, aga selleks on vaja ta üsna kurjaks ajada. Muidu võib Katrinat lugeda täiesti tavaliseks inimeseks, kes on õppinud Tallinna Ülikoolis kirjandusteadust. Päritolult võrukene. Enamasti eestikeelne ja geneetiliselt kaheksandik venekeelne. *Katrina võtab eestivene kaasaegse kultuuri festivali VDRUG näitel vaatluse alla noorte venekeelsete eestlaste identiteediotsingud (lk 7).*

Ann Ideon töötab praegu Rio de Janeiros MTÜ Catalytic Communities juures ning tegutseb meediaplatformis *RioOnWatch.org favela'*dele hääleandja ja kogukonna valvekoerana. Tegutsenud varem peaasjalikult vabakutselise rändkokana, on ta muu hulgas avaldanud koos fotograafi Gabriela Liivamäega kokaraamatu „Boheemlaste köök". Annil on taskus ka väikelaevakapteni paberid ning pole veel lootust, et ta mõnda sadamasse paikseks jääks. *Rubriigis „Kosmopoliit" kirjutab Ann Brasiilia pealinna* favela'*de elukorraldusest ja murekohtadest (lk 11).*

Kristin Orav on tegevuskunstnik, kes oma kunstikriitikas seob semiootilise analüüsimeetodi intuitiivse tajuga. Kristin tegutseb mitmemeediarühmituses LAIK ning uurib Tallinna Ülikooli kultuuriteooria doktorantuuris läbikukkumise fenomeni kunstis. Tema residentuuri- ja koostöökogemus hõlmab ka Euraasiat ja Ameerikat. *Kristin arvustab Sõltumatu Tantsu Ühenduse sarjas PREMIERE etendunud Arolin Raudva ja Maarja Tõnissoni debüütlavastusi „Body Shift Body" ja „Dying to Become" (lk 23).*

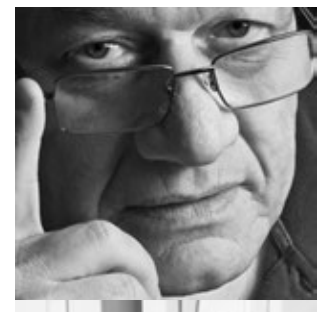

Arvo Iho on filmilavastaja ja -operaator, kelle käe all on valminud viis täispikka mängufilmi, mida on esile tõstetud arvukate rahvusvaheliste preemiatega. Oma teadmisi jagab Arvo praegu peaasjalikult Balti Filmi- ja Meediakoolis õppejõuna. Viimastel aastatel huvitab teda visuaalne antropoloogia ja vähemuskultuuride jäädvustamine dokumentaalfotos. *Avaldame käesolevas Müürilehes Arvo fotoseeria „Omad võõrad" Eesti islamikogukonnast. Kui vastuolulisi tundeid tekitav islamiusk on mujal Euroopas ammu kanda kinnitanud, siis Eestit ootab sellesisuline diskussioon suuresti veel ees. Vaata lk 10–11.*

Marju Lepajõe teenib leiba, õpetades Tartu Ülikooli usuteaduskonnas ladina ja kreeka keelt ning varakristlikke mõtlejaid. Leivakõrvaseks on antiik- ja keskaja filosoofiliste ja teoloogiliste tekstide tõlkimine eesti keelde. Kinokirg on vaevanud lapsest saadik, eriti on vaevanud itaalia neorealism ja prantsuse uus laine. „Kristus elab Siberis" vaevas kirjutamiseni oma mitmetise ennenägematusega. *Müürilehe toimetuse lemmikakadeemiku filmiarvustust Jaak Kilmi ja Arbo Tammiksaare äsja esilinastunud dokumentaalfilmi kohta loe lk 28.*

Jayde Will on näitleja, tõlkija ja ajakirjanik. Ta on vahendanud inglise keelde ilukirjandust eesti, läti ja leedu keelest ning tema tõlkeid on ilmunud paljudes erinevates väljaannetes, viimati näiteks antoloogiates „Dedalus Book of Lithuanian Literature" ning „Best European Fiction". Ühtlasi on ta astunud näitlejana üles ameerika mini-seriaalis „The Assets" ning leedu romantilises komöödias „Nepatyręs" („Kogenematud").

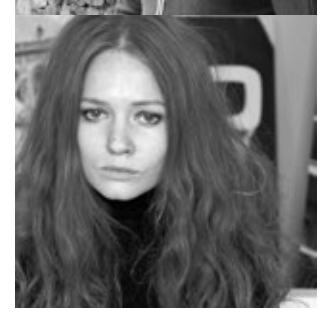

Karlina Vitolina on läti fotograaf, kes peab lugu ajatust elegantsist ja kultuuripärandist. Teda köidab mustvalge fotograafia ja puhas joon loomingus ning portreefotograafias püüab ta pildile tabada ennekõike eksponeerimata külgi elust. Paikne eluviis tundub talle peaaegu võimatu ja kui ta kunagi üldse pidama kavatseb jääda, siis võibolla kuhugi Lõuna-Itaaliasse vanaduspõlve veetma. *Jayde võttis ette sõidu Riiga ja intervjueeris lõunanaabrite legendaarset kirjandusrühmitust Orbita, kelle liikmed Karlina Müürilehe palvel ka pildile püüdis. Vaata lk 31–33.*

TOIMETUS

KIRI TOIMETAJALT

Aasta alguses kerkis seoses (noorkirjanik) Mikk Pärnitsa arvamusartiklitega (taas) esile küsimus, kas ja kui palju peaks noortele autoritele, eriti debütantidele, kelle teosed on ehk heal juhul paljulubavad, kultuuriajakirjanduses tähelepanu pöörama. Minu ülatuseks näisid mainitud arvamuslood muu hulgas ka väitvat, nagu tegelekski kultuurimeedia kirjandusväljal mingit laadi hierarhiate kehtestamisega ja justkui seisnekski kirjanduse kajastamise mõte eelkõige autorile ja/või tema loomingule absoluutsete ja lõplikult kehtivate hinnangute andmises. Eelkõige tuletasid need artiklid mulle meelde ent seda, kui vajalik on (noorele) autorile ajalootaju – kas või näiteks sellekski, et ta suudaks kultuuriajakirjanduse seltsis veedetud aega emotsionaalselt veidi kergemalt üle elada.

Kirjandus ja kirjanduselu ei käi alati ühte jalga – skandaalid kipuvad ajapikku ununema, uued tulijad ei pea mullustest solvamistest ja solvumistest isiklikesse suhetesse kogunenud paksu verd millekski ning sellisena toob ilmselt iga järgnev põlvkond kirjandusellu hädavajalikku värsket õhku juurde. Tagasivaates on osutatud, et noorus kui selline on kirjanduspildis olnud minev valuuta nii 90ndate keskpaigast peale. Mis parata, nõustun minagi nendega, kes jaanuaris sotsiaalmeedias osutasid, et kultuuridiskussiooniks vajaliku arutluse või osutuse ning kirjandusliku „haibi" vahele pole alati sugugi lihtne selget piiri tõmmata. Eriti paistab see muidugi silma noorte autorite loomingu kajastamisel, kui noorusvärskusest ja kirjaniku isikust on tehtud väärtus omaette vaatamata sellele, et loomingut, millest rääkida, nagu polegi. Ehk võikski üks võimalus kahe lähenemise vahelise piiri tõmbamises seisneda selles, kas debütant käiakse ajaleheveergudel tingimusteta välja tulevase klassiku ja tulevikutähena või on kajastuse eesmärk midagi muud, näiteks sisukas tagasiside tema tööle või ka laiema kultuuridiskussiooni avardamine noorte professionaalide arvamustega. Ajalootajuga lugeja annab endale tõenäoliselt ent aru, et noist esimestest kingadest kasvavad mõne aja möödudes paratamatult kõik välja ja kellegi kirjandusliku loomingu tähtsust ei panda lõplikult paika ei päevakriitika, intervjuude ega tele- või raadioesinemistega, olgu neid ühes hetkes koos kui tahes arvukalt (eesti kontekstis siis ehk paar-kolm korraga?). Kui kirjandus oleks nii lihtsakoeline fenomen, siis polekski ju eriti midagi, mille üle arutada.

Kui puudub motivatsioon enda loominguga tegeleda, võib tulevikutähtki ühel päeval avastada, et kuigi esimesed kingad on juba ammu väikeseks jäänud, on kirjanikuks (ilma ühegi pehmendava epiteedita) märkamatult jäänudki saamata. Nende nelja aasta jooksul alates 18. numbrist, kui ma siinseid kirjanduskülgi toimetama hakkasin, jõudis ka Müürileht oma esimestest kingadest välja kasvada. Tagasi vaadates näib Müürilehte motiveerivaks jõuks olevat eelkõige vajadus avardada kultuuridiskussiooni olukorras, kus laiema leviku ja kindlama rahastusega väljaanded pole osanud olulistele kultuurinähtustele tähelepanu pöörata või suutnud noorte arvamusi nende erialasid või ka ühiskonda laiemalt puudutavatesse aruteludesse kaasata. Ning selles, et see motivatsioon püsib ka edaspidi, pole mul põhjust kahelda.

Maarja Pärtna

Helen Tammemäe	peatoimetaja	helen@muurileht.ee
Piret Karro	kunsti- ja teatritoimetaja	piret@muurileht.ee
Henri Kõiv	sotsiaaliatoimetaja	henri@muurileht.ee
Mariliis Mõttus	muusikatoimetaja	mariliis@muurileht.ee
Maarja Pärtna	kirjandustoimetaja	maarja@muurileht.ee
Emilie Toomela	filmi- ja reklaamitoimetaja	emilie@muurileht.ee
Triin Loosaar	moereporter	triinloosaar@muurileht.ee
Helena Läks	veebitoimetaja	helena@muurileht.ee
Pille Sepp	keeletoimetaja	pille@muurileht.ee
kujundus/küljendus	Madis Katz	
fotograafid	Renee Altrov, Patrik Tamm, Tõnu Tunnel	

KOLLEEGIUM: EVELIN ARUST, KAISA EICHE, INDREK GRIGOR, MARGUS KIIS, KEITI KLJAVIN, AHTO KÜLVET, MARTIN OJA, KRISTINA PAJU, JOONAS SILDRE , TRIIN TULGISTE, ANNA-LIISA UNT, BERK VAHER, VERONIKA VALK, KEIU VIRRO, MART ZIRNASK · VÄLJAANDJA: MTÜ TARTU KULTUURITEHAS · TOETAJAD: TARTU LINN, TARTU KULTUURKAPITAL, EESTI KULTUURKAPITAL · TRÜKK: PRINTALL · TIRAAŽ: 4500

Jälgi Müürilehe tegemisi ka twitteris ja facebookis!

reklaam@muurileht.ee

Foto: Renee Altrov

EDUKULTUSE VARJUPOOL

Maailm on rikkalik erinevate kultuuride, vaadete, elustiilide ja praktikate poolest. Eestis teadvustame seda kollektiivselt küllaltki vähe – kohati oleme seda teinud õigustatult, kuna endassesulgumine oli nõukogude võimu ajal omakultuuri säilitamise seisukohast vajalikki. Ilmselt tunnevad ka Eestis elavad katoliiklased, paremäärmuslased jt grupid, et radikaalne eristumine on ka tänapäeval vajalik, et kaitsta end jõuliselt pealetungivate nn läänelike mõttevoolude eest, aga oma maailmavaadete järgi elama saame me inimesi enda ümber siiski ainult inspireerida, mitte neid selleks sundida. Praegu oleme me osa vabast ja multikultuursest maailmast ning suuresti just tänu sellele tunnustatakse omaette kultuuri ja rahvusena ka eestlust. Sama palju kui saame uhked olla, et oleme autonoomsuse oma isepäisuse ja järjekindlusega välja võidelnud, võlgneme tänu ka laiemas teadvuses levinud arusaamale Euroopa kultuuriruumi mitmekesisusest. Ausalt öeldes on just see põhjus, miks ma tunnen end eestlasena vägagi ohustatuna inimestest, kes arvavad, et nende põhimõtted ja viis maailma tajumiseks on ainuõiged. Ajalugu on näidanud, et sellisel mõtteviisil on traagilised tagajärjed ja meie vähemusrahvus on tõenäoliselt üks esimestest, kelle autonoomsus mustvalgetes jõuvahekordades mutta trambitaks.

Selline maailmavaade nagu Jaak Madisonil ja ta kaaslastel, kes on koondunud ühisnimetaja EKRE alla, ei ole aktsepteeritav, sest nemad – erinevalt paljudest teistest eri maailmavaadetega inimestest – ei tunnista sünnipärase võrdsuse aadet ega inimese õigust individuaalsele vabadusele. Või hästi, igasuguseid idioote, terroriste ja psühhopaate on maailmas alati olnud – ütleme nii, et see on küllaltki paratamatu, aga terve mõistusega ühiskonnas ei annaks rahvas neile mandaati. Ja ma ei suuda seda tõika kuidagi teisiti põhjendada, kui et tegu saab olla vaid piiritu ja pimeda rumalusega. See, et mõned inimesed pole inimkonna ajaloost midagi õppinud, näitab ennekõike nende harimatust. Nii äärmuslikku maailmavaadet saab toetada ainult see, kellel puudub kokkupuude välismaailmaga, kes on sedavõrd endassesulgunud, kogenematu ja vähelugenud, et tal on puudu empaatiavõimest ja oskusest iseseisvaks mõttetööks.

Meie riiki, kultuuri ja iseseisvust ei ohusta niivõrd mõni siia sattunud asüülipõgenik või siin peret loov väljamaalasest valdkonnaspetsialist, homoseksuaal või vene keelt emakeelena kõnelev eestlane, vaid peaasjalikult need, kes ei oska maailma ja endast erinevate inimestega tervemõistuslikult suhestuda – seda hoolimata nende nahavärvist, usulisest kuuluvusest, rahvusest või seksuaalsest orientatsioonist.

Ma ei tea, mis peaks juhtuma selleks, et meie riigivõim saaks aru, kus nad on võimul oldud aastate jooksul vea teinud, või kui kaua peab veel Eesti koolisüsteemi, teaduselu ja kultuuri süstemaatiliselt alarahastama, et saaks varsti Toompeal näha sitaharkidega kogunevat rahvast, kes Sinise Äratuse tõrvikukandjate suunaval juhatusel tahab kedagi kuskil platsil toika otsa tõmmata ja tikku tõmmata?! Mis avaks eliidi silmad mõistmaks, et kogu kapitali suunamisel majandusvaldkonda on tagajärjed, sest suur osa ühiskonnast jääb sellest edukultusest iga aastaga sammukese maha?!

Meil on võimul palju tegijaid inimesi – oma maailmavaate järgi kindlasti enda meelest ka kõige paremate kavatsustega –, aga kahjuks on nende seas vähe haritlasi ja paraku see süsteem ainult taastoodab iseennast. Samal ajal kui edumeelsem osa ühiskonnast keskendub ainult endale pimesi mammona külje alla kraapimisele, ei panda tähelegi, kui lõhestunud ühiskonna suunas me teel oleme.

Eesti võimuorganid peavad hakkama väärtustama haritust ja vaimsust, et meid ei ootaks ees tumedad tulevikustsenaariumid. EKRE pääsemine Riigikokku on ehe näide sellest, kuidas kõige suurem oht, mis ühte riiki ja selle kultuuri varitseb, on ikka ennekõike selle enda rahva rumalus.

Helen Tammemäe
peatoimetaja

Siim Lill

LUULE

„Videvikus, siis kui nende lihameeled on fosforeeritud, nagu veristet jahiloomade vägevast mahlast põlema aetud kõrvetavaist ja vürtsitud jookidest, Gilles ja ta sõbrad taanduvad ühte lossi kaugesse kambrisse. Sinna siis tuuakse väikesi poisse, keda keldrites kinni hoitakse. Neilt võetakse riided, nende suud topitakse! Marshal katsub neid ja vägistab nad, siis lõigub nad mõõga hoopidega, tükeldab nad, liige haaval. Teine kord ta lõhestab neil rinna ja joob kopsude õhku; ka avab ta neil kõhu, nuusutab seda, laiendab käega haava ja istub sisse."
Joris-Karl Huysmans „Là-Bas" (1891) (tlk Johannes Aavik, 1920)

tahate ma räägin teile lastepornost
musid, ma räägin teile (üks-kaks-kolm) et
sellel ajal kui te toda nihilisti taga ajate
peksab üks isa oma lapse siniseks
a tõendeid on vähe
ja üks psühholoog teeb oma tütrega vannis videot
a tal on tuttav kohtunik
ja üks nõid annab väiksele tüdrukule voodis energiat
a ta on lihtsalt nii võimas nõid!
ja üks kes luuletab, hingab oma katkiste hammaste tagant
tantrat välja
a see on ju tantra, see on okei

musid, ma räägin teile sellest kuidas pereväärtuslased
põltsamaal burgsiputka ees kohalikele tšikkidele
teoloogimunni tahtsid näidata
ja sellest kuidas

kuidas on ilmad? kuumad?
a meil siin jüri juba tükk aega ilma
istus vangis ära, nüüd oleks vaja väikeseid poisse
nii et kirjutage ja joonistage, musid

Kolm kirja Tuglasele, Wernerist

sexikiisu69 kiri
istun siin Werneris, tibu
kohv, ja seenepirukas, beibi
täna pole aega nigu, sind lugeda
a homme meibi

#hariemeibergi kiri
Mu armas, kirjutasin Teile ennist kirja.
Te pole veel vastanud, ometigi pistsin selle
Teie postkasti mitu minutit tagasi!
Ootan kannatamatult.

Swedenborgi kiri
Ma näen vist und, et koju tuled sa
säält kaugelt sinimere tagant, paistab vilkuv tuli.
Mu unenägudes sa oled keerubite vankril,
koju tuled sa!

Ent sümbolite tagant, sealt ei paista maa
– „Et d'autres, corrompus, riches et triomphants!"
(Mu sõber, tellisin espresso.)

Sirbile (Push Up)
Noor, noore, noorele. Nooruslik.
(Seksikas mänguasi.)
Miks?

Semper sint in flore!

Suur suutropp ükskord rahamäele astus ligi,
käevangus ripnes juba poolik kalm.
Ja raha kleepus pihkudes kui pigi,
kõik, mida teistel jagas, oli alm, ah alm!
(Neil kodu sääl, kus haavik, algab soo.)

Suur suutropp lõikas tärkvat vilja jalalt,
kalm külvas surmaseemet, sirgus jõudsalt see.
Nüüd kooldu tarkpea, õpi, õpi kanalt,
ja vaiki, ainus töö – sa neile sõnu ette tee!
(Neil kodu sääl, kus haavik, algab soo.)

Oh Issand, rohkem vaimualgust too,
ja lõika jalalt selt, kes ilma isand: JHVH, Jaldabaoth!
Oh Issand, rohkem kanu ohvriks too,
ja lõika jalalt selt, kes ilma isand: JHVH, Jaldabaoth!
„Ja mõnikord ilmu mulle, kui kurbus on liiga suur,
ja taha midagi öelda, ära näe, nagu oleksin suur!"

JOOME
POOLE
VÄHEM

poolevähem.ee

JOO POOLE VÄHEM. JÕUAD POOLE ROHKEM!

TERVE EESTI SIHTASUTUS

SOTSIAALMINISTEERIUM

norway grants

MAAILMAFILM VIIB TARTLASED RÄNDAMA

Tartus Elektriteatris, ERMi näitusemajas ja Genklubis 14.–21. märtsini toimuv XII Maailmafilmi festival toob taas Emajõe kallastele maailma parimad dokfilmid. Tartlastele juba tuttav kevade algust kuulutav filmifestival pühendub esmajoones dokumentaalsele kinokunstile ja loovdokumentalistikale. Maailmafilm võtab vaatajal käest ja jookseb avastama kaugeid ja põnevaid maid ning inimesi, kes/mis tavalise tartlase igapäevaelus kaugeks jäävad. Nii jõuabki ühe festivali jooksul rännata Etioopias, Saalomoni saartel, aga ka Alaskal ning tutvuda ka digiajastu inimese elukorraldusega – linastuvad muu hulgas filmid nii Femeni aktivistidest kui ka *hikikomori*'dest. Festivali filmide kvaliteedile annab tunnustust tõik, et eelmisel aastal linastunud filmidest kaks olid Oscari kvalifikatsiooniga. Festivali eriprogrammi teemaks on seekord visuaalantropoloogia.

Kaader filmist „Alasti sõda", mis dokumenteerib Ukraina naiste feministlikku grupeeringut Femeni.

NEOONMUST IMEB EESTI SELTSIELU ENDASSE

Trendiajakiri Neoonmust tuli selleks, et jääda. Paradoksaalselt 100% öko ja mustvalge uus väljaanne fetišeerib tippglamuuri ja lehetegijad kaebavad, et Eesti seltskonnaajakirjanduses on jäänud piinlikult varju paljud säravad inimesed, kes vääriksid märgatavalt rohkem tähelepanu ja *glitter*'it. Ajakirjandusmaastiku *little black dress* ei vali lugejat – teemad puudutavad nii naisi, mehi, meesnaisi ja naismehi, homo-, hetero-, bi-, tri- kui ka metroseksuaale. Uue ajakirja ilmumissageduse osas jäävad tegijad salapäraseks, aga esimene number on leitav väga hästi varustatud müügipunktidest, sh disainikauplusest Nu Nordik Vabaduse väljakul, TAM Galeriist ja Apollo raamatupoest ning mõned numbrid on tuvastatud ka kinos Sõprus. Tartus leiab ajakirja Arhiivist. Kunstnik Kiwa eestvedamisel ellu kutsutud väljaande peatoimetaja on kõmuline näitleja Kaisa Selde ning tegevtoimetaja Kadi-Maarja Võsu. Kaasa löövad fotograafid Toomas Volkmann ja Gabriela Liivamägi ning kunstnikud Dan Mitchell (London, Temnikova ja Kasela galerii) ja Divine Enfant (Pariis, ;paranoia publishing). Ajakirja kujunduse autor on Vogue.

TARTMUSIS AVATAKSE JÄRGMINE ELEVUSTTEKITAV NÄITUS

Tartu Kunstimuuseumis ehk nüüdsest Tartmusis avatakse 12. märtsil näitus „Noorus kui elustiil" praegusaja noorpõlve eluviisist, mille koostanud neli kuraatorit on kõik uued ja noored muuseumitöötajad. Oma maitse ja tõekspidamiste järgi toovad näituse publikuni Marika Agu, Nele Ambos, Hanna-Liis Kont ja Julia Polujanenkova.

Poola kunstniku Krzysztof Bagiński *performance*'iga avataval näitusel astuvad üles kunstnikud üle Euroopa, ristates eri võimutelgi Tartust ja Tallinnast, Madridist ja Londonist, Amsterdamist ja Berliinist, Varssavist, Budapestist, Évorast ning Douarnenezist. Näituse teemad on praegustele ja igavesti noortele olulised – kuidas ennast kehtestada* ja jõuda oma eneseotsingus* individuaalse* autonoomsuseni*, olles täielik elurebane* ja laiskrähkleja*? Tuleb olla pidevalt reaktsioonivalmis, et alaliselt vahelduvas situatsioonis* ASAP* midagi ära teha. Noorus kui elustiil on elukestev seisund, kus indiviid küsib endalt üha uuesti, kuidas peaks elama. Osalevad kunstnikud: Maria Ader, Helmi Arrak, Krzysztof Bagiński, Eglė Budvytytė, rühmitus Democracia, Eike Eplik, Minna Hint, Miguel B. Jaques, Ada Karczmarczyk, Mari-Leen Kiipli, Kiwa, Kaarel Kurismaa, Kulla Laas, Mihkel Maripuu, Johanna Mudist, Art Nõukas, Jüri Ojaver, Ats Parve, Bruno Peinado, Anastassia Šarõmova, Aap Tepper, Timo Toots, Leonardo Ulian, Mari Volens ja Kristina Õllek. Näitus on avatud 17. maini.

**tegu on ajastuomaste mõistetega, mille selgitusi vaata näituse kataloogist*

MÄRTS

VÄIKEPRUULIKODADE FESTIVAL Tallinn Craft Beer Weekend kutsub kvaliteetõllede sõpru 27.–28. märtsil Telliskivvi pudeleid kokku lööma. Festivalile saabuvad oma parima loominguga Balti riikide väikepruulikojad ja lisaks veel terve rida Euroopa ning USA põnevaimaid meistreid. TCBW on festival tõsistele õllelemburitele, kes ei otsi Oktoberfesti-stiilis kaheliitriseid õllekanne, vaid kultuurselt uusi maitseid, lõhnu ja elamusi. Jooki saab kohapeal nautida 100 ml kaupa ning kõik 22 osalevat pruulikoda on lubanud letti lüüa 6–8 maailmatasemel õllesorti. Usinamatel külastajatel on seega võimalik mekkida kahe päeva jooksul *ca* 100 erinevat õlut. Festival toimub koostöös Tallinn Music Weekiga ning TCBW alal asub ka üks festivali linnalavadest, kus saab kummalgi päeval nautida maitseelamuste kõrvale kaht 30-minutilist kontserti. Vaata lähemalt: *tcbw.ee*

MUUSEUMIDISKO on seekord märgilisem kui ükski varasem – neljandat korda toimuva tantsupeoga tähistavad viis aastat tagasi Tartus vanas trükikojas Greif tegutsemist alustanud trüki- ja paberimuuseum 20. märtsil oma minijuubelit. Nüüdseks neli maja edasi Kastani 42 Aparaaditehasesse kolinud muuseumid ei ole klassikalised mäluasutused, vaid pigem stuudiod, kus enamik „eksponaate" on töökorras ja pidevalt kasutuses. Ka disko toimub jätkuvalt trükimasinate vahel. Varasematel sündmustel on *live*'idega üles astunud näiteks Lu:k, Vul Vulpes ning Alaska. Sel korral astub lisaks plaadikeerutajatele *live*-kavaga üles Argo Vals. Kogu ürituse tulu kogutakse traditsiooniliselt trükimuuseumi toetuseks.

SUHTLUSRAKENDUS WIRE on nüüdisaegne ja kaunis koht sõpradega võrgus suhtlemiseks. Maailmale Skype'i andnud seltskonna turule toodud uus kommunikatsioonivõrgustik on ehitatud ja mõeldud kasutamiseks kõige värskemale riistvarale. Minimalistlikus keskkonnas on praegu võimalik saata semudele mugavalt sõnumeid ja pilte ning teha veebis HD-kvaliteediga häälkõnesid, mis teevad tavakõnede helikvaliteedile silmad ette. Wire töötab mobiilides, tahvelarvutites ja Macides. Õige pea saabub ka võimalus teenuse brauseris kasutamiseks.

„ESTONIAN HIKIKOMORI" on VAT Teatri lavastus noorest mehest, kes eelistab elada elu täielikus isolatsioonis, välisilmaga võimalikult vähe kokku puutudes ning praktiliselt oma toast väljumata. Oma urgu pimeduse rüppe põgenevate noorte kultuuri kajastava lavastuse erakliku peategelase sarnaseid inimesi ühiskonna jaoks ei eksisteeri – selline inimene ei läheks ka lumehanges surevale tüdrukule appi. Depressiivse alatooniga näidendi elupõgenikest toovad Drakadeemiaga koostöös Eesti Rahvusraamatukogu lavalaudadele lavastaja Margo Teder ja näitekirjanik Tiina Laanem. Kunstnik on Liina Unt (Endla Teater) ning osades Kristiina-Hortensia Port, Martin Kõiv ja Meelis Põdersoo. Lavastus esietendub 24. märtsil.

AJAKIRI N WIND on leedukate väljaantav põhjamaise energia häälekandja, millel ilmub sel kevadel juba viies number. Balti- ja Skandinaavia maade kultuurielu tutvustav žurnaal annab hea ülevaate kõigest, mis skeenel praegu toimub, ning pakub ka põhjalikke portreelugusid tõeliselt tähelepanuväärsetest inimestest (eelmise numbri kaanestaar polnud keegi muu kui legendaarne Reykjavíki endine linnapea Jón Gnarr). Ajakirjale annavad rahvusvahelise mõõtme kaastööd tegevad erinevad välismaised autorid, kes on panustanud seni põnevate linnu tutvustavate *city guide*'idega. Loe lisaks: *www.nwindmag.eu/nwind-eng*

RISKIÜHISKONNAST SUPERRISKIÜHISKONDA

Egert Puhm

Iga uus teadmine toob endaga kaasa aina laieneva silmapiiri sellest, mida me veel ei tea, ning sellest teadmatusest sünnivad üha suuremad riskid – võimalikud mustad stsenaariumid, mille ärahoidmiseks tuleb teha ettenägelikke samme.

Illustratsioon: Vahram Muradyan

Aasta alguses meie seast lahkunud Ulrich Beck, üks riskiühiskonna kontseptsiooni loojatest, on kirjutanud, et risk puudutab alati tulevikusündmusi. Riskidest rääkimise all võib silmas pidada tulevikuohu lavastamist olevikus, et legitimeerida poliitilisi otsuseid, mis hoiaks ära riski realiseerumise. Näiteks kliimasoojenemise debatt peaks selle reaalsuseks saamise ära hoidma. Kogu lavastamine on aga tegelikult kommunikatsioon, massikommunikatsioon, tihti propaganda. Risk ühendab teadmise mitteteadmisega. See tähendab, et risk on seotud teadmatusega, mida ei saa ületada uute teadmistega. Vastupidi, uute teadmistega tekivad uued riskid.

Mu insenerist isa on seletanud seda suurepäraselt ringi metafoori abil seoses tarkuse ja teadmisega. Kui kõik, mida sa tead, on ringi sees ja kõik, mida sa ei tea, on ringist väljas, siis ringi suurenemisega suureneb ka ringi ümbermõõt. Ehk mida rohkem sa tead, seda rohkem sa mõistad, et sa ei tea. Iga uus teadmine toob silmapiirile hulga uusi asju, mida sa veel ei tea. Nii ütleb ka Beck, et uus teadmine võib üleöö normaalsuse riskiks muuta.

Kui praegust olukorda nimetada riskiühiskonnaks ja arvestada teadmiste hulga eksponentsiaalselt kasvu, siis kus oleme me 20 aasta pärast? Kas superriskiühiskonnas?

ERINEVAD RISKID, ERINEVAD SKAALAD

Beck ütleb peamiselt tuumajaamadele ja kliimamuutustele viidates, et valida ei saa riski ja turvalisuse, vaid erinevate riskide vahel. Erinevate valikute võrdlemine käib tihti aga täiesti erinevatel skaaladel.

Võtame olukorra näitlikustamiseks ühe lihtsustatud hüpoteetilise näite. Mulle on jäänud mulje, et läänemaailm võtab kliima soojenemist tõsisemalt – oma retoorikas muretsetakse nii New Yorgi, Londoni kui ka Tōkyō uppumise pärast. Selleks et uppumist ära hoida, määratakse keskkonnamaksud. Olgu see praegu esimene riskiskaala – väga tõsine globaalne kriis kaugemas tulevikus. Samas on jäänud mulje, et Hiinal on suhteliselt ükskõik, kui palju nende tehastest gaase välja uhatakse. See tekitab Hiinas tootmisele konkurentsieelise ja Ferraride valmistamine on mõistlik Itaaliast hoopis Hiinasse viia. Paljud itaallased võivad jääda töötuks ja tekib uus risk – me maksustame siin oma gaase, aga kaotame töö ja konkurentsivõime. Tõsine probleem küll, aga täiesti teisel skaalal võrreldes New Yorgi, Londoni ja loomulikult Tōkyō uppumise ning kõige muu kaasnevaga (ekstreemsemate stsenaariumite järgi kuni maailma lõpuni välja). Siiski on see piisavalt oluline, et sellest lähtuvalt ka reaalseid poliitilisi otsuseid teha.

Skaalade erinevus on tähtis seetõttu, et seoses (geeni)tehnoloogia arenguga, mis on otseselt seotud teadmiste kasvu ja metafoorse ringi suurenemisega, lähevad minu arvates ka skaalad aina tõsisemaks.

AINA ENAM MÕJUTAVAD MEID ALGORITMID JA NENDE LOOJAD

On üks põnev mõttemäng, millele viitas tehnoloogiaajakirjanik Henrik Roonemaa algoritmidest kui kaasaja jumalatest kirjutades. Kui isesõitev auto satub tee peal avariiohtlikusse olukorda ja jõuab sekundi murdosa vältel järeldusele, et inimelu kaotust ära hoida pole võimalik, siis mida ta peaks tegema? Kas valima alati kõige väiksema hukkunute arvu ehk näiteks sõitma otsa täiesti süütule jalgratturile, et päästa kaks oma pardal viibivat inimest? Aga kui andmeid on rohkem? Näiteks kui jalgrattureid on kolm, aga nad on vanad ja purjus ja autos on kaks noort inimest? Või kui jalgrattureid on üks ja ta on noor, aga on mõrva eest mitu aastat vangis istunud? Või kui ohuolukorda satuvad kaks isesõitvat autot ning need peavad omavahel ülikiire läbirääkimise käigus lahendama küsimuse, kes jääb ellu ja kes sureb? Kuigi algoritmidel on sellisel juhul jumalik otsustusõigus selle üle, kes jääb elama, siis peab keegi inimene selle algoritmi alguses üldse looma ja just sellised küsimused lahendama.

Lisaks suurele inimfaktorile tuleks tähelepanu juhtida ka algoritmide „jumalusele" riskide lavastamise kontekstis. Algoritmid (otsingumootorites, Facebookis jne) otsustavad aina enam selle üle, millist infot inimene saab, milline on inimese taju seoses riskidega. Internetiteoreetik Eli Pariser ütleb, et kuna algoritmid serveerivad inimestele infot, mis neile meeldib, siis seetõttu tekivad n-ö filtrimullid. Isesõitva auto näite puhul oli otsuse tegemine veel inimese käes – tema otsustab, milline on algoritm ja kelle elu tuleb avarii korral päästa. Kui isesõitvate autode ajastu on veel ees, siis algoritmide ajastu on täies hoos. Raske on uskuda, et näiteks mõne otsingualgoritmi tegija mõistab riske, mis tema loominguga kaasneda võivad. Ometi suureneb iga päevaga inimeste arv, kes nendest algoritmidest sõltuvad.

Jah, muidugi on tõsi, et põhimõtteliselt on inimesed kehvemad autojuhid kui arvutid – arvuti ei sõida purjus peaga ega kirjuta samal ajal sõnumeid. Aga kõik inimesed ei jookse ka korraga kokku. Ühe suure autosid juhtiva süsteemi puhul võib seda aga ette tulla küll. Mida rohkem me usaldame ennast tehnoloogia rüppe, seda suuremaks lähevad potentsiaalsete riskide mastaabid.

GEENIMUUDATUSED – TÄIESTI UUE SKAALA PROBLEEMID

Räägitakse, et tulevikus ei võeta ravimeid mitte siis, kui midagi kehas on katki (jääd haigeks), vaid kogu aeg, et haigestumist geenitehnoloogia abil ennetada. Sellest tuleneb ka

geenitehnoloogia paralleel Becki riskikontseptsiooniga. Kui praegune meditsiin remondib probleeme, mis on juba tekkinud, siis geenitehnoloogia tegeleb haiguste/probleemide ennetamisega. Tuletame meelde, mis on risk? Mingi tõenäosusega tulevikus juhtuv sündmus. Millega tegeleb tuleviku geneetika? Mingi tõenäosusega tulevikus ilmneva haigusega.

Millisele skaalale asetuvad geenimuudatused? Minu hinnangul toimub see maksimaalselt fundamentaalsel ja, arvestades võimalikke tagajärgi, kriitilisemal skaalal. Beck ja Beck-Gernsheim ütlevad, et kui religioon ja usk surmajärgsest igavesest elust kaovad, saab suurema tähtsuse tervis. Geenitehnoloogiast ja eugeenikast, pärilike omaduste parandamisest, saab justkui uus pääsemise võimalus, alternatiiv piiblis lubatud igavesele elule taevas.

Kui pärilikkushügieen, näiteks Kolmanda Riigi peale mõeldes, on midagi kohutavat, siis geneetika (ravimitööstus) lavastab pildi sellisest paremast tulevikust, millele on inimesel loomuomaselt pea võimatu „ei" öelda. Kes ei tahaks olla ilus, tark ja terve. Olemasolevad tabud lahtuvad, vastuseis kaob. See avab küll uue tee, aga keegi ei tea, mis juhtub, kui kohale jõutakse. Mis juhtub, kui tuleb teadmine, et oleme justkui head soovides kogu inimkonna geenid pöördumatult tuksi keeranud. Nagu öeldud, uus teadmine võib olemasoleva normaalsuse üleöö riskiks muuta.

Praegu tegeleb geenitehnoloogia peamiselt pahaloomuliste geenide muutmisega, kuid ma arvan, et kaugel ei ole ka ilugeneetika aeg (ilukirurgia ongi juba iganenud). Silme ette tulevad üliväikseks (ja nunnuks, käekotti mahtuvaks) aretatud koerad, kes sünnivad ja surevad mitte kroonilise, vaid geneetilise migreeniga – aju ei mahu kolba sisse ära, tekib liigne rõhk.

Genetiseerimine ehk isikutele või gruppidele geneetilise identiteedi omistamine teeb nad objektideks. Esimesed geeniteadusega seotud inimeste enesetaju muutused on juba ammu toimunud. Apteekides müüakse teste, mis ütlevad, millise spordialaga peaksid tegelema. Või natuke kurvem näide: tean inimest, kellel on haigus, mis võib geneetiliselt edasi kanduda, ja kes on võtnud seetõttu vastu otsuse järeltulijaid mitte saada. Oluline elufilosoofiline otsus, mis määrab tema elukäiku väga suurel määral.

Kui eelnev on inimese otsus, siis täiesti dokumenteeritud nähtus on ka geneetiline diskrimineerimine. Eestis ei tule selle pealegi, aga USAs on teinud geneetilisi teste nii tööandjad kui ka kindlustusfirmad. Näiteks selleks, et väga suure geneetilise riskiga inimest mitte tööle võtta või talle elukindlustust mitte müüa. Tegelikult pole selleks mingit testi vajagi. Oletame, et tahan teha endale elukindlustust. Kindlustusfirma nuhib enne hinnapakkumise tegemist välja, et mul on perekonnas vähki olnud, ning teeb suurema riski tõttu paarkümmend protsenti kallima pakkumise. Selline tegevus on USAs küll seadusega keelatud, aga kuhu võib geneetiline diskrimineerimine tulevikus viia?

KOKKUVÕTE

Teadmiste kasvuga on kasvamas nii riskide hulk kui ka riskide sisuline suurus. Suurused võivad olla nii erinevad, et nende mõõtmine toimub täiesti erinevatel skaaladel. Tulevikus võivad praegused probleemid tunduda tühistena – sellisel juhul on riskiühiskonnast saanud superriskiühiskond. Üks näitena välja toodud valdkond, mille areng meid täiesti uude olukorda paneb, on geenitehnoloogia. Teadmised selles valdkonnas viivad aina suurema vastutuseni.

Sissejuhatuses viidatud ringi metafooril on tegelikult oluline idealistlik sõnum ja ka pakutav lahendus: mida rohkem sa tead, seda rohkem sa tead, et ei tea. Mida suurem on võim, seda rohkem peaks teadvustama riske ja vastutust.

Kirjandus

Beck, Ulrich 2009. World at Risk. Cambridge, Malden: Polity.

Beck, Ulrich; Beck-Gernsheim, Elisabeth 2002. Health and Responsibility in the Age of Genetic Technology. – Individualization: Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences. London, etc.: Sage.

Novas, Carlos; Rose, Nikolas 2000. Genetic risk and the birth of the somatic individual. – Economy and Society, volume 29, issue 4.

Pariser, Eli 2011. The Filter Bubble: What the Internet is Hiding from You. Penguin Press.

Roonemaa, Henrik 2014. Meie elu uued jumalad. – Eesti Ekspress, 19.08.

VENE JUURTEGA EESTLASED KINNITAVAD EIKUSKIL KANDA

Katrina Helstein

Festival VDRUG näitas, et noorte venekeelsete eestlaste probleem ei ole tunne, nagu oldaks eikuskil. Samuti ei morjenda ka halli passi omamine, vaid puudu on hoopis platvormidest, mille kaudu oleks võimalik väljendada nii enese identiteediotsinguid kui kujundada oma Eestit.

Eesti Vabariigi sünnipäeval kirjutan artiklit eestivene kaasaegse kultuuri festivalist VDRUG, mis toimus 15.–18. jaanuarini Tallinnas. Venekeelseid inimesi, kes võivad olla oma rahvuselt nii baškiirid, tatarlased, juudid, udmurdid, marid, ukrainlased, usbekid või kes teab mis päritolu veel, on meie riigis palju. Ja mõned nende harude esindajatest jõudsid ka festivalile. Ometi rõhutaksin ma tugevalt, et venekeelne ei tähenda automaatselt venelast.

Nõukogude Liidu tagajärjel siia ja mujale sattunud venekeelsed inimesed, keda praegune Venemaa erinevates endistes liiduvabariikides propagandavankri ette rakendada püüab, on erinevat päritolu. Ja see on põhjus, miks puudub ühtne vene kogukond. Tanja Muravskaja rääkis festivali ajal toimunud kunstnikuvestluse käigus, et paekivist sein pronkssõduri taga sümboliseeriski neid erinevaid rahvaid, kes olid Nõukogude Liidu ajal Eestisse tulnud. Pronkssõdur ise polnudki sedavõrd oluline, vaid pigem sein tema selja taga.

Ma ei nõustu Gustav Kalmiga, kes väidab järgmist: „Eesti identiteediloome keskendumine Venemaale kui oma Teisele on muutnud keeruliseks eestivene identiteedi tekkimise või positiivses valguses esilekerkimise. Kummagagi assimileerumata ning mõlemale vastandudes ollakse eikuskil."[1] Eestivene identiteet on oma põhiloomult, juba enne selle teadvustatud teket pärast Eesti taasiseseisvumist, palju keerulisemas olukorras kui tavaline eestlane (või ka venelane), kes siin juba elas.

Minu jaoks ei tulene inimese identiteet keelest, milles ta räägib, vaid see on alati seotud traditsioonidega, mida ta teadvustamatult kaasas kannab ja mis moodustavad tema igapäeva. Jah, ma julgen ennast venelaseks (ja ka eestlaseks) nimetada, sest mind kasvatas vanaema, kes mind igal pühapäeval õigeusu kirikusse viis, kellelt ma esimese asjana „Otše naši" selgeks sain ja kes luges mulle venekeelseid muinasjutte. Olen venelane hoolimata sellest, et ma ei räägi aktsendivaba vene keelt. Samamoodi, ehkki teise taustalooga, võib endast kõnelda ilmselt ka Sveta Grigorjeva.

Kõige vastuolulisem identiteediuurija oli festivalil Tanja Muravskaja, kes tutvustas oma loometeed, mille viimases staadiumis ei analüüsinud ta enam ei Eesti lippu, pronkssõdurit, Vabadusristi ega fotodel kujutatud kunagisi Rahvarinde kangelasi, vaid tegi pilte oma Ukrainas olnud vanavanemate kodust, nimetades ukraina päritolu Narnia kapiks, mitte oma identiteediks. Tema eestivene identiteedi kontseptsioon sobitub ideaalselt Kalmi arusaamaga eikuskil olemisest. Ka seda võib siinkohal rõhutada, et see pole seotud kaasaegse Venemaaga.

Kus on see eikuskil täpsemalt? Mõnes mõttes puudutab see küsimus kõiki VDRUGi kirjanikke-kunstnikke-režissöörekoreograafe. Kas see, et Andrei Ivanovi eikuskil olemine ei morjenda ja halli passi omamine ka mitte, näitab meile, et tegelikult polegi mõni venelane eikuskil, vaid just täpselt seal, kus ta olema peab – Eestis, kuhu ta sündis hoolimata kodakondsusest. Vähemasti oma esinemise ajal saab Ivanov naerda järjekordselt kodakondsusküsimuse üle.

Viimane pole pooltki naljakas Aljona Suržikova dokumentaalfilmis „Suur-Sõjamäe". Seal on eikuskil olemist eriti tugevalt tunnetatud, sest kohe-kohe võeti Suur-Sõjamäe valdavalt venekeelsetelt inimestelt nende datšad, kus nad 55 aastat lilli, õunapuid, herneid kasvatanud olid. Ja mis kõige hullem – neil polegi õigust, sest vähemasti suuremal osal neist pole kodakondsust. See on viimane film programmist „SõpRusEst" ja selle lõppedes lahkutakse ohates. Ja korraga märkan, et filmikangelased on ka publiku seas – vaatamas oma 2011. aastal lõhutud aedasid ja kodusid. Kummaline ja valus on. Kaitsetuse tunne tekib.

Seda kaitsetuse tunnet võib näha ka Ivan Pavljutškovi „Ivanipäevas", kus eesti-vene segapaar lahendab koosolemise küsimust. Vastus on lihtne – kuigi sugugi mitte nii lihtne –, eesti tüdruk ütleb oma vene poisile, et kõik on kinni tolle peas. Kas tõesti? Kas eikuskil, võõras olemine on kinni inimese oma peas? Kui vaadata Andrei Ivanovi, siis on see tõesti probleem. Kui aga vaadata Suržikova teise mängufilmiliku dokumentaali „Poissmees ja Volga" kangelast Mišat, siis pole võõraks olemine tõepoolest üheski kaadris tema jaoks muret tekitav. Pigem valmistab muret isikliku eluga hakkamasaamine.

Üks asi on olla võõras ja seda tunnetada, teine asi on elada omas infoväljas ja mitte mõista olukorda või kohta, kus viibitakse. Minu üks viimase aja šokeerivaimaid avastusi oli venekeelse vanatädi telekanalite valik, kus väidetakse, muide, et ukrainlased, eestlased, lätlased, leedukad tegelevad venelaste genotsiidiga. Istusin oma kaheksakümneaastase tädi kodus ja mulle tundus, et ma hakkan kohe oksendama, tädile tundus ka ja ta pani televiisori minu õnneks kinni. Olga Privis ja Evi Pärn tegid *performance*'i pealkirjaga „Topeltstandardid", mis rääkis venekeelse kultuuri pabermeedia praktiliselt olematusest. Ja pärast seda on ju selge, miks mu vanatädi arvab, et Eesti Vabariigis ei ole kultuuri, sest ainsad uudised, mis temani jõuavad, on Kremli ja Stolitsa omad – venekeelsed kanalid mõlemad. Kusjuures venekeelset „Aktuaalset kaamerat" ta lihtsalt kardab, sest see on tema arvates propaganda. Noored on teistsugused. Sellegipoolest, mida räägib kultuuriuudiste mittetõlkimine vene keelde meie integratsiooni või vanema põlvkonna eest hoolitsemise kohta, seda võite ise järeldada.

Sandra Kossorotova teos „Slavinaavia". Foto: Epp Kubu

Venekeelsuse saab kuskile paigutada, muuta selle eriliseks ja millekski, mis töötab loojate kasuks. Enamasti venekeelsus töötabki, kui selles ollakse kindel, kui see pole eikuskil olemine, vaid teadmine oma juurtest ja samas ka kohast, kus viibitakse. VDRUGi ilusaim avastus oli minu jaoks Junk Riot, kelle kohta Valner Valme on kirjutanud: „Ja see vene aktsendiga inglise keel, kuulan seda plaati (*„Headache", 2014* – K.H.) hetkel kolmandat korda ja ma ei taha enam muudmoodi inglise keelt kuuldagi."[2] Põnev on see, et joydivisionliku olemisega noored on väga omad. Nemad on kuskil, nemad ei ole kindlasti eikuskil. Bändi algusaastatel sobisid nad paremini eesti muusikaskeenele kui vene omale.[3]

Sveta Grigorjeva VDRUGi festivalietendus „Smells like Team Spirit" oli lunastuse otsimine – seekord ei tegeldud rahvuse küsimusega, mis oli hinge peal aastal 2012, kui lavale tuli „SõpRusEst". Ometi võib selles metafooridest kihisevast maailmast välja voolata just vastus minu esialgsele küsimusele, kus on vene päritolu inimese koht Eestis. Kas mitte seal, kus tantsija palub publikul avada oma silmad, aga mitte valusalt, ikka suudeldes. Ja seda publik etendusel teebki. Ja eks sarnases olukorras viibi ka eestlane, kes palub avada oma silmad, aga mitte valusalt, ikka suudeldes silmalaugusid. VDRUGi on vaja mitte ainult venekeelsetele eestlastele, vaid ka eesti keelt kõnelevatele. See ongi see kummaline suudlus silmalaugudele, mida me ootame, et oskaksime maailma paremini mõistmiseks silmad avada.

[1] *Kalm, Gustav 2015. Penetratsiooni peegeldus. – Sirp, 30.01.*
[2] *Valme, Valner 2014. Junk Rioti mäslev punkdisko niidab. –* kultuur.err.ee, *21.05.*
[3] *Niineste, Mart 2008. Junk Riot: hea tagasiside „eesti skeenest" oli üllatuslik ja meeldiv. –* epl.delfi.ee, *18.07.*

PEENSUSTENI ILMEKAS NII LAVAL KUI LINAL

Intervjuu **Märt Avandiga**. Küsis **Keiu Virro**

Soome filmimaailma superstaari Klaus Härö filmi „Vehkleja" valmimine on suursündmus. Seda võib julgelt öelda juba enne esilinastust. Irooniliselt võiks muidugi nentida, et Eesti-suuruses kohas ongi iga siitkandi filmi kinodesse jõudmine suursündmus, aga mitte see ei ole käesoleva intervjuu ajendiks.

Tuleb endale põhjalikult selgeks teha, kust tegelane alguse saab ja kuidas teed läbib. Muutus või paindumine Endel Nelise tegelase sees oli väga suur. Foto: Renee Altrov

Üle kahe miljoni euro suuruse eelarvega (Eesti mõistes vägagi suur summa!) soome-eesti koostööfilmi peategelane on Endel Nelis, mees, kes on tuntud peamiselt vehklemise austajate seas ja kes pani 50ndatel aluse Haapsalus siiamaani tegutsevale vehklemisklubile. Olgem ausad, kuigi Eesti vehklejad saavutavad neil päevil suurepäraseid tulemusi, ei ole see ala kunagi just eestlaste rahvussport olnud. Ehk siis, miks see lugu oluline on?

Filmi peaosatäitja on Märt Avandi, kelle tee näitlejana on olnud huvitav. Tuntust on ta kogunud peamiselt koomikuna („Tujurikkuja", „Malev"), ehkki tema teatrikarjääris seevastu ei ole domineerinud sugugi koomilised rollid. Lavakooli lõpetamise järel asus ta tööle Rakvere Teatrisse, liikus sealt mõne aasta pärast edasi Pärnu Endlasse, seejärel Tallinnasse Eesti Draamateatrisse. Nüüd läheb ta tagasi Pärnusse. Aga olgu. Meie loos ei ole teater teemaks. Või kui, siis õige vähe. Teatrikriitik Pille-Riin Purje kirjutas üsna hiljuti ajakirjas Teater.Muusika.Kino Märt Avandi kohta nii: „Avandi mängib ka suurel laval kammerlikult. Ta napid ilmemuutused on näha ka kaugemale, see lähtub mõtestamise täpsusest. /.../ Nappust eeldavad filmi- ja telerollid." Seega, mis võiks talle sobida paremini kui filmirollid?

Alustame algusest. Kuidas Endel Nelise roll üldse Sinuni jõudis?

See sai alguse kaunis proosaliselt, nagu need asjad tavaliselt ikka käivad. Praeguseks enam kui kaks aastat tagasi helistas mulle Ivo Felt, keda teadsin siis vaid nägupidi. Ta ütles, et soome režissöör Klaus Härö, keda ma samuti ei tundnud, soovib teha filmi ühest vehklejast. Ta lubas saata mulle stsenaariumi ja küsis, kas ma olen huvitatud. Tegelikult olin ma huvitatud niikuinii, sest kui stsenaarium just erakordselt võikalt halvasti kirjutatud ämber ei ole, siis eesti näitleja siiski pigem teeb filmi kui mitte. Filme tehakse ikkagi piisavalt vähe, nii et selline pakkumine on alati hea. Lugesin stsenaariumi läbi ja minu jaoks oli seal päris palju küsitavusi. See oli alles üks esimesi mustandeid ja kohati võib-olla halvas mõttes naiivne ja seetõttu ka ebausutav. Aga ma ütlesin, et jaa, olen huvitatud, muidugi. Uurisin, kas seal mingisugust *casting*'ut ei ole nagu tavaliselt filmide puhul. Tuli välja, et ei ole. See oli mulle hea üllatus. Mulle üldse ei meeldi *casting*'ud, kuigi ma saan aru, et neid on tarvis korraldada. Aga kuidagi Klaus minuni jõudis, pildi kaudu või... Ja siis ta hakkas salaja minu tükke vaatamas käima, ma ei teadnud sellest enne, kui ta oli vist nii umbes kolm etendust ära näinud. Sealt hakkas vaikselt kooruma. Aasta hiljem suvel tegime esimesed proovivõtted.

Ma ei saa öelda, et oleksin enne seda filmi Endel Nelisest väga palju teadnud. Õigupoolest ei olnud ma temast üldse midagi kuulnud. Miks sellises filmis osalemine huvitav on?

See on juba ainuüksi selle pärast huvitav, et ma ei teadnud enne vehklemisest midagi. Väljastpoolt vaadates tundub esimese hooga, et vehklejad lihtsalt keksivad ühelt jalalt teisele ja muudkui suskavad. Nüüd, ise seda maailma nuusutanuna, saan ma tõsikindlalt väita, et asi on kaugel sellest. See on tehniliselt erakordselt keeruline ja füüsiliselt väga raske ala. Kui sa ei ole füüsiliselt heas vormis, siis sa oled viie minutiga täiesti surnud.

Kas oled nüüd heas vormis ja hirmus atleetlik?

Hirmus atleetlik on nüüd palju öelda, aga ma olen kindlasti väga palju paremas vormis kui varem.

Peamine põhjus, miks seda filmi vaatama minna, ei seisne ilmselt siiski selles, et tegemist on linateosega ühest konkreetsest vehklemisõpetajast või vehklemisest kui spordialast, vaid seal on ju ikkagi mingi teistlaadi üldistus...

Jaa, vehklemise tehniline külg või vehklemise propageerimine ei ole muidugi selle filmi esmajärguline ülesanne. See on ikkagi mängufilm ja räägib nagu ikka inimestest ja eneseületamisest ja armastusest ja alatusest ja julmusest ja argpükslusest ja... Inimlikest aspektidest vaadatuna on film oluline selle poolest, et see räägib inimesest ja vehklemine käib sellega kaasas. Kui me tahaks teha filmi vehklemisest, siis me teeks Endel Nelisest dokumentaali.

Mulle tundus, et see on natuke nagu Eesti-otsib-narratiivi-tüüpi film ka. Kõik see, kuidas väikesest kohast tulles ja väheste vahenditega saab teha suuri asju, suured teod ja suured südamed...

No see siiski on soomlase kirjutatud ja soomlase vändatud film, ma ei usu, et seal see aspekt esil on.

Võib-olla ma lihtsalt lugesin selle ise sinna sisse kogemata.
Kui on selline kompleks sees, siis loe muidugi.

Aga pisut ikka on Tuhkatriinu-lugu?
On-on, selge see. See on tehtud Tuhkatriinu-looks rohkem, kui Endel Nelise elu tegelikult oli. Jaa, ta on vehklemiskoolkonna rajaja ning õpetas lapsi ja oli selles edukas, aga see osa, kuidas teda kohutavalt taga kiusati ja taga aeti ja kui ohtlik see kõik oli, on ikkagi mängufilmilikult üle paisutatud. Kuigi tõepoolest, ta värvati sakslaste poolele ja ta põgenes sealt. Ning tema perekonnanimi oli algselt Keller, enne kui ta võttis endale oma ema perekonnanime Nelis. Faktid on paljuski tõesed, aga need on esitatud suuremalt ja ohtlikumalt, kui need tegelikult olid.

Milline režissöör on Klaus Härö?
Ta on mulle väga mokkamööda režissöör. Olen seda varemgi öelnud ja ei ole märke, et see muutuks, vaid see tunne pigem süveneb – ta on inimesena väga suur. Ta järgib väga piinliku täpsusega kindlaid inimlikke põhimõtteid, mida ka mina austan. Tööprotsessis ei ole lubatud teatud võtted, mida ma olen näitlejana mõne režissööri, lavastaja või teiste näitlejate puhul täheldanud. Sa võid olla kohutavalt andekas või ehk isegi hull geenius, aga kui sa oled inimesena täielik tropp, siis mina ei viitsi sinuga koos töötada. Sellist asja kohtab kahjuks päris tihti. Klaus on selles mõttes väga suur inimene, ilusa hingega mees. Väga armastusväärne, tähelepanelik, heatahtlik, austav ja väärikas. Ja sellele kõigele lisaks ka väga professionaalne ja kindlameelne omas elemendis. Ta kuulas vägagi näitlejaid ja teisi inimesi, kes nõu andsid. Ta võttis kuulda seda, mida pidas õigeks, ja jättis selle, mida ei pidanud. Teda oma rajalt eemale lükata ei olnud võimalik. See, muide, on tihtipeale väga keeruline ülesanne – kuidas kuulata ja samal ajal jääda endale kindlaks.

Filmis mängivad lapsed ja teevad seda väga hästi. Kui palju Sa olid võtteplatsil Klausile abiks nendega suhtlemisel? Lapsed on ju eestlased, Klaus aga võtteplatsil inglise keeles suhtlev soomlane.
Klaus oskab lastega väga hästi ümber käia, see ei ole esimene kord, kui ta lastega filmi teeb. Aga loomulikult olin ma talle abiks. See oleks ka imelik, kui ma lapsi väljaspool võtet ignoreeriksin, kui filmis kogu aeg nendega suhtlen.

Sa oled küll mõnes filmis kaasa teinud, aga kas seekordset võib lugeda läbimurdehetkeks n-ö päris filmimaailma?
Ega ma ei tea, mida see päris filmimaailm tähendab. See peaks vist ikka tähistama väljaspool Eestit olevat, sest mismoodi sa Eestis filmimaailmas oled...

Tundub, et sellest aastast võiks Eestit justkui lugeda osaks filmimaailmast.
Ega sellest filme rohkem tegema hakata.

Kas võib öelda, et filmid sobivad Sulle paremini kui teatrilavastused?
Mulle meeldib küll õudselt filme teha. Julgen öelda, et kui avaneks võimalus teha ainult filme ja mitte teatrit, siis mul ei oleks selle vastu midagi, aga seda on vist pisut palju tahta.

See on võib-olla pisut labane küsimus, aga kuidas ikkagi erineb filminäitlemine teatritööst?
See on õigustatud küsimus, me räägime ju filmist. Pisut filmi nuusutanuna võin öelda, et jah, muidugi, järjest enam saan aru, kui erinev see on. Mis see täpselt on või kuidas seda tehniliste aspektide kaudu seletada... Laias laastus on kaamera sulle nii lähedal, et pead jälgima sisuliselt seda, et sa midagi liiga palju ei teeks. Väga keeruline värk on see kraaditäpsus, kraadi õigeks keeramine, et oma mõtet või tunnet täpselt edastada. Seda võikski ehk kaameratunnetuseks nimetada ja see vist teebki filminäitlejast filminäitleja. See on üks äraütlemata peen värk ja igaüks ei saagi alati pihta. Mina näiteks tunnen, et ei saanud alati.

Kas Sul oli filmi puhul hetki, kus mõtlesid, et äkki ei saa hakkama?
Jaa, oli muidugi, aga pigem enne võtete algust. Kui sa oled ikkagi valitud peaossa... 40 võttepäeva oli ja mina olin platsil kõik neist. Kui oleksin ebaõnnestunud, siis oleks ebaõnnestunud ka film, olgem ausad. See võttis kõhedaks. Aga ma ütlen, et Klaus on nii äge mees, et selle ma unustasin kohe ära.

Huvitav, kui palju on neid inimesi, kes tulevad kinno vaatama, kas Sa nalja ka teed?
Kindlasti on. Las tulevad muidugi, peaasi et tulevad. Ma loodan, et neid on palju. (*Kõkutab*) Proovivad kõigest väest naerda. Äkki mõnel tulebki välja.

See on vist kõigi koomikute puhul klassikaline, et kuule, viska nalja. Huvitav, palju sellega pettumust kaasneb?
Selliseid olukordi on olnud ja küllap tuleb veel, kus inimesed saavad suure pettumuse osaliseks, et näed, Märt Avandi ei teegi nalja.

Kas Sul on sisemine traagik ja koomik tasakaalus? Klassikaline juhus, kus sisemine äng on varjatud välise huumoriga?
On küll tasakaalus, jah. Kui sa seda ka irooniliselt ütlesid, siis tegelikult on see paratamatus. See kulunud ütelus koomikute kohta, et nad on päriselus kohati väga tõsised või isegi traagilised, vastab, nii palju kui mina tean, 100% tõele. No Sulev Nõmmik, Ervin Abel või Eino Baskin...

Lugesin TeMuKist Pille-Riin Purje väga põhjalikku ja huvitavat rolliportreed Sinust. Muu hulgas kirjutab ta näiteks nii: „Märt on rafineeritud, ligipääsmatu, isegi teda sinatada tundub kohatu. Edevus ta kaitserüü, künism ta küüntest kübar."
Muidugi, igaühel on omad kaitsemehhanismid.

Edevus ilmselt siiski nii suur ei ole, lähed ju pealinna teatrist tagasi Pärnusse. Äkki võib oletada ka seda, et raha pole peamine – näitlejatööd ei saa ilmselt teha ainuüksi selle pärast?
Ei saa jah. Või, noh, raha on ka oluline ja mingisuguseid asju saab teha küll. Raha mulle meeldib ka, kõigile meeldib, aga ma ei viitsi üha enam seda mammonat koguda. Kui mingisugune kuulsus hakkas tekkima, siis sellega kaasnes muidugi ka kontojäägi tõus. Aga kõver on jõudnud sinnani, et mind enam väga ei huvita see. Ja ka Pärnusse lähen nüüd tagasi täitsa rõõmsalt. See on seotud nii Ingomar Vihmari Endlasse minekuga, aga ka Pärnu endaga. Mõte sinna minna on ammu tiksunud. Ega ma end nüüd Tallinnast ära ei lõika ja teele sinna pommi ei pane, aga mõte Pärnust on minu jaoks ilus.

Tagasi filmi juurde. Sinu mängitud tegelaskuju muutub filmi jooksul introverdist võrdlemisi avatud suhtumisega õpetajaks. Kui põhjalikult Sa selle teekonna eelnevalt läbi mõtlesid?
Jaa, see tuleb endale põhjalikult selgeks teha, kust kuhu tegelane jõuab, kust alguse saab ja kuidas teed läbib. Muutus või paindumine Endel Nelise tegelase sees oli väga suur. Karakteri kasv oli määrava tähtsusega. Mida mängida, oli küll ja küll. See oli sümpaatne.

Minu jaoks oli ilmselt kõige huvitavam jälgida Endel Nelise kuju kui õpetajat. Mitte romantika- või tagakiusamisliini, vaid just seda, kuidas toimub õpilastega suhtlemine. Seal on palju äratundmishetki teiste hulgas kõigile, kes on ise õpetamisega ühel või teisel kujul kokku puutunud. Ja see tüüpiline olukord, kus selgub, et see, kes ise oskab, ei pruugi tingimata hea õpetaja olla.
Ma teadsin Endel Nelist vaid juttude põhjal – mida rääkisid tema sugulased, mida rääkis minu vehklemistreener. Tema kuju loomisel võtsin paljuski šnitti hoopis oma isalt. Minu isa kasvatas oma lapsi väga rangelt, põhjalikult ja keskendunult. Ta tegi küll palju vigu, aga kõik lapsevanemad teevad neid. Võtsin paljuski mingisuguseid kasvatamisviise või -nüansse tema pealt. Tagantjärele filmi vaadates sain aru, et kohati ka alateadlikult. Teades, et Endel Nelis oli üsna range, vahel ka kõvahäälne ja teda kardeti, vastas see päris palju minu isale. Seda ei olnud nii raske selgeks saada.

Kas „Vehkleja" võiks olla selle aasta suurfilm?
Ilmselt on selle aasta suurfilm siiski „1944" ja see peabki nii olema, aga ma loodan, et ka meie film on väga oluline. Ja tegelikult ongi see ju suur film – „Vehkleja" on muu hulgas kas või rahaliselt väga tõsiseltvõetava eelarvega ja ka pilt on ilus ning suurejooneline.

Mulle tundub, et mõnikord on ühe inimese väikese loo põhjal palju kergem suuri üldistusi teha kui n-ö suurte lugude puhul.
Mõtled, et see jõuab puudutuseni palju lihtsamini? Jah, võib olla küll nii.

“Piknik 2.0. Eine murul”, Kristjan Tramberg, 2015

Kunst ei ole väljamõeldis. Kunst on tõlgendus elust.
Kunstnikud ammutavad inspiratsiooni kõigest, mida enda ümber märkavad ja tunnetavad. Loodusest ja inimestest. Emotsioonidest ja sündmustest. Kunstist ja kunstnikest inspireerituna lõi Saku Õlletehas säilitusainete- ja gluteenivabad, ilma lisatud suhkruta siidrid „Pilvine õun” ja „Mesine pirn”. Uued naturaalsed siidrid inspireerisid omakorda andekaid Eesti kunstnikke looma midagi kaunist ja kordumatut.

„Pilvine õun” ja „Mesine pirn” — siidrikunsti meistriteosed!

Tähelepanu! Tegemist on alkoholiga. Alkohol võib kahjustada teie tervist.

„Kosmopoliit" on Müürilehe rubriik, kus saavad sõna välismaal tegutsevad noored eestlased. Välispoliitika, majanduse, keskkonna ja kultuuri teemadele lähenevad kosmopoliidid uutest vaatepunktidest, nad arutlevad, miks asjad on mujal just nii või naa, ning kajavad, mis piiri taga teemaks.

VÕITLUSED MUSTVALGEL TANDRIL

Ann Ideon

Võrratu Suhkrupea vaatega Pereira da Silva kogukond Rio de Janeiros tundub karnevali viimasel päeval rahulik ja idüllline. Kohe on algamas kohaliku laste muusikakooli Favela Brassi paraad ning kuld-roheliste näomaalingute, sulgede ja muu karnevali-*parafernalia*'ga ehitud laste pruunides ja mustanahalistes nägudes on näha elevust. Väikesed rütmigrupi marakratt-plikad esiritta, trompetipoisid tahapoole ning paraad võib asuda kitsukesel *favela* „peakõnniteel" mõnusalt gruuvivate džässiseades sambalugude saatel allamäge teele.

Idüll on aga pinnavirvendus. Pereira da Silva *favela*'st paistab ka BOPE ehk Batalhão de Operações Policiais Especiais – Rio militaarpolitsei eripataljoni peakorter. Üksus, mille brutaalsed meetodid narkojõukudevastases sõjas ja mentaliteet „tulista enne, küsi küsimusi pärast" ei lase unustada Rio *favela*'de „rahustamise" tagamaid ning sellega kaasnenud ja kaasnevaid tagajärgi *favela*'de elanikele. Megaürituste ootuses rakendatud omavahel põimuvate meetmete plaanitud ja ettearvamatute mõjude kaalukauss kaldub paljuski selle poole, et võidavad eliit ja valged ning kaotavad *favela*'d ja mustad.

MIS ON *FAVELA*'D?

Linnaplaneeringuliselt on *favela*'d isetekkelised planeerimata asumid, mis kerkisid tihtipeale sinna, kuhu jõukam elanikkond ei tahtnud elama asuda (küngastele ja järskudele nõlvadele). Isetekkelisusest on need suure asustustiheduse, kohati puudulike infrastruktuuride (veevärk, kanalisatsioon) ja vähese avaliku ruumiga elualad väiksema sissetulekuga tööjõule. Kultuuriliselt ja ajalooliselt on *favela*'d pigem mustade-mulattide kogukonnad, millest tulenevalt on need afro-brasiilia kultuuri, *capoeira*, samba ja *funk*'i jt stiilide tugevateks kasvulavadeks. Kultuuriliselt on need ka tihedate sidemetega kogukonnad, mitmed *favela*'d on näiteks mitu põlvkonda vanad – vanaisa ehitas maja esimese korruse, isa teise ja poeg kolmanda. Hoolimata sellest, et 98% *favela*'de elanikest ei tegele narkoäriga, on need siiani valdavalt negatiivse imagoga, peavoolumeedia kaudu stigmatiseeritud kogukonnad, kus elab ligi veerand Rio elanikkonnast.

TURISTID ON TEEL!

Mõne Rio *favela* jaoks muutus olukord oluliselt 2007. aastal, mil Brasiilia valiti 2014. aasta jalgpalli-MMi ning hiljem Rio de Janeiro 2016. aasta suveolümpia võõrustajaks. Poliitikute pilk kaardil kinnistus eelkõige nendele *favela*'dele, mis asusid MMi ja olümpia mõistes strateegilistes kohtades: kesklinn ja jõukas lõunatsoon legendaarsete Copacabana ja Ipanema randadega; Maracanã staadion, olümpiaküla, lennujaam ning ühenduskoridorid nende vahel. Aastal 2008 alanud projektiga on rahustatud *favela*'des, kus BOPE jõuliste jõuguväljutusoperatsioonide järel võtsid korra tagamise üle rahustuspolitsei üksused, tõepoolest kuritegevuse tase oluliselt vähenenud ja relvastatud jõugud valdavalt *favela* tänavapildist põranda alla kadunud ning kasvavad lapsed ei sotsialiseeru joonelt jumalalinliku („Cidade de Deus", kultuslik *favela* narkojõukude elu kujutav film) väheste väljavaadete ja lühikese elueaga elustiiliga.

Selles, kas elu on nüüd helgem kui enne, lähevad paljude *favela*-elanike arvamused lahku. Suurtes ja raskesti hallatavates *favela*'des, nt ligi 70 000 elanikuga Complexo do Alemãos Rio põhjaosas, jätkuvad politsei ja diilerite vahelised tulistamised; elanikkonna niigi vähest usaldust politsei vastu õõnestavad veelgi viimaste liigselt jõulised meetodid, austuse puudumine ning *favela*-kultuuri piiramine nt *funk*'i-pidude keelamise näol. Ühiskonnas, kus 19–24-aastase mustanahalise noore mehe tõenäosus surra politsei püssitoru ees on ligi kolm korda suurem kui valgel mehel, näitavad Rio *favela*'dki jätkuvalt kurba statistikat, mis läheb politsei aruandlusesse kirja kui „enesekaitse".

SUURUSHULLUSTUSLIK POTJOMKINLIK PLANEERIMINE

Suurürituste väljakuulutamisega tõstis kohalikus poliitilises eliidis pead ka edevus, vajadus näidata Riot maailmalinnana, võimalus kasvatada enda poliitilist mõjuvõimu ja jätta maha märk.

Üheks selliseks poliitiliseks planeerimisvahendiks on kujunenud *favela*'desse rajatud ja rajatavad köisraudteed, mis peaksid teoreetiliselt lahendama kohalike elanike transpordiprobleemid ning näitama turistile kõrgustest kaunist pilti modernsest linnast ja *favela*'st. Colombiast Medellínist kopeeritud meede kleebiti aga kohalikule linnapildile elanike tegelikke vajadusi arvestamata ning inimesi kaasamata. Lisaks on seda vähe, mida jõuti ühe ametiaja jooksul rakendada, ehitada ja pidulikult avada, samas kui *favela*'de jaoks arendatud sotsiaalse ja tehnilise infrastruktuuri parandamise planeeringud, nagu Morar Carioca, lükati selgitusteta riiulisse. *Favela*'de seisukohast on see narrimine ning suurendab veelgi kaugenemist võimust ning kriitikat, kelle hüvanguks selliseid otsuseid tehakse. Tahtsite kanalisatsiooni, aga saite köisraudtee.

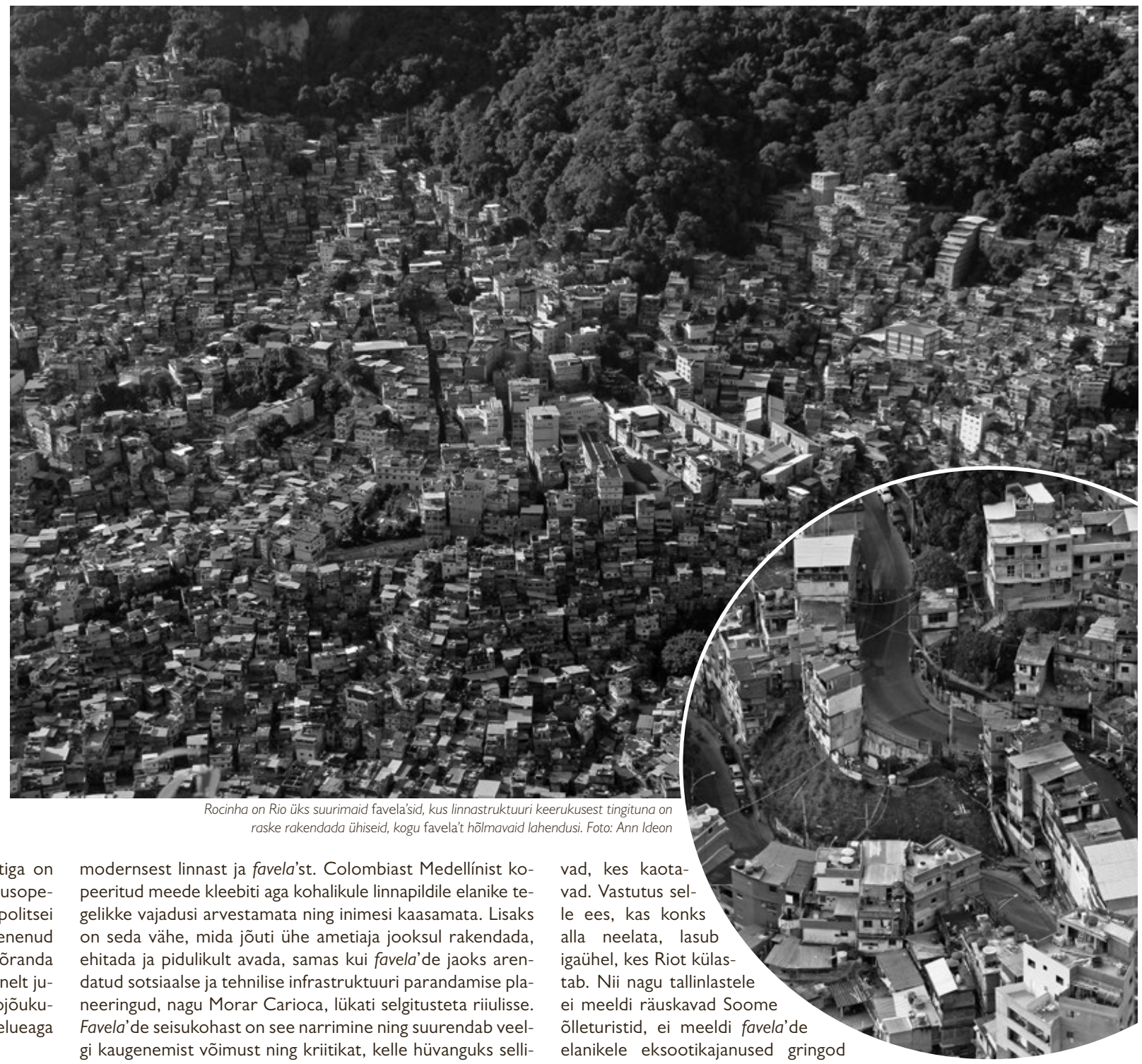

Rocinha on Rio üks suurimaid favela'sid, kus linnastruktuuri keerukusest tingituna on raske rakendada ühiseid, kogu favela't hõlmavaid lahendusi. Foto: Ann Ideon

LINNA „VALGENDAMINE" JA GENTRIFIKATSIOON

Suurürituste eel on Rios kasvanud ka keskuse sihipärane „valgendamine". Brasiilia ühiskond on hoolimata multirassilisusest ja etnilisest mitmekülgsusest musta kogukonda halvemaks ja madalamaks pidanud. Rio näitel asusid esimesed mustanahalised kogukonnad valgetest eemal sadamapiirkonnas, mis on muutunud linna praeguses olümpiavalguses atraktiivseks ja strateegiliselt oluliseks punktiks. Ühelt poolt püütakse siin arendustegevustega senist kogukonda välja suruda ja asendada see ihaldusväärsema valgema, euroopalikuma kontingendiga. Teisalt kasutatakse kohalikku ajalugu ja kultuuri eksootikana, mida turistidele reklaamida. Selline neokolonialism pahandab arusaadavalt kohalikke kogukondi ja mustanahalist elanikkonda, kes on „pildis" siis, kui see on linnavõimule kasulik.

Favela'de rahustamise kõrvalmõjuna on tekkinud atraktiivsemates, eelkõige lõunatsoonis asuvates *favela*'des ka gentrifikatsioon, mis surub *favela*'de elanikud turumajandusliku otsusekindlusega oma ajaloolistest piirkondadest linna ääre-aladele. Kui enne ei julgenud valgem jõukam brasiillane *favela*'sse jalga tõsta, siis rahustatud *favela* on uus territoorium, kuhu saabuvad tänu paranenud turvalisusele *expat*'ide ja turistide järel, kes muudavad oma kohalolekuga tahtmatult *favela*'de imagot, lõpuks ka kinnisvaraspekulandid ja mõne kõlaka alusel superstaarid (nt Ipanema ranna vaatega Vidigali *favela*'s on soetanud väidetavalt maad nii Madonna, Beckham kui Kanye West). Maja ja maalapi kaupa gentrifitseeruvas *favela*'s võib olukord tunduda tavalise turumajandusena, kus igaüks võib müüa, kui ta seda soovib, kuid siinkohal tuleb silmas pidada, et riigi toetuseta kaotavad elanikud kolides rohkem kui võidavad. Kaovad ka ajalooline, põlvkondade kaupa üles ehitatud kogukond ja kultuur.

VALGE VASTUTUS

Rio probleemid on komplekssed, läbipõimunud ja neid on keeruline lahendada, mistõttu iga initsiatiivi rakendamine toobki kaasa nii positiivset kui ka kriitikalaine. Praeguse olümpia eel tasub aga suhtuda kriitiliselt sellesse, millist pilti siinne poliitiline eliit maailmale presenteerida püüab. Kes võidavad, kes kaotavad. Vastutus selle ees, kas konks alla neelata, lasub igaühel, kes Riot külastab. Nii nagu tallinlastele ei meeldi räuskavad Soome õlleturistid, ei meeldi *favela*'de elanikele eksootikajanused gringod või *favela* „vabatahtlikud", kes tulevad pakettide raames kaheks nädalaks „aitama", seejuures tegelikult panustamata. Ei meeldi musta afro-brasiilia kultuuri ärakasutamine siis, kui see on poliitiliselt kasulik. Ei meeldi sildistamine, nägemata inimest nahavärvi taga.

Artikkel toetub favela'de häälekandjas RioOnWatch.org *ilmunud materjalile.*

HELID KUI KUULID CLINT EASTWOODI VESTERNIST EHK VÄLISKRIITIKUD ARVAVAD

Mariliis Mõttus

Söötsime välismaiste teadjameeste ette siinse kriitikapurgatooriumi üsna valutult läbinud ja viimasel ajal fookusesse sattunud kohalikud artistid ning üritasime välja selgitada, kuidas näevad nende loomingut eesti muusikaskeenest kaugemal seisvad isikud.

Kui tegu pole just mõne naiivseid popmeloodiaid tootva tüdrukutebändi või söökla-tantsupidude kultuuri kinni jäänud trubaduuriga (*normcore*'i õide puhkemise ajel võiks ka neile peatset *comeback*'i ennustada), kelle materdamine üsna enesestmõistetav tundub, on eesti muusikakriitika tihti üles ehitatud „pole viga" õlapatsutusmeetodile. Aga keda või mida muud me siin ikka süüdistada saame kui ämblikuvõrgustikuna üle Eesti kulgevat niidistikku nimega kõik-on-kõigi-sõbrad. Ja kui ikka plaat suure vaevaga valmis on treitud, lööb inimlikkus välja ju igaühes.

Nagu mujal maailmas on ka siinses muusikakriitikas välja kujunenud omad pühad lehmad, kelle kritiseerimine võib tunduda kui pühaduseteotus, kuna artisti eelnev looming on olnud lihtsalt niivõrd vaieldamatu ning sellega on võidetud kätte ka teatud immuunsus. Jah, pisut pipart ikka raputatakse, aga kes ikka „jumaluse" materdamist enda peale tahaks võtta.

Kuigi uute üritajate diskograafia on lühike ning nii mõnegi artisti avalikustatud lugude pagas küündib vaevu kümneni, pole nende kollektiivide hulgast meil veel noid pühasid lehmi ilmselgelt välja kujunenud, kuid eeldus püsib. Ausa konstruktiivse kriitikata on muidugi hea soe enda sulgpatjadega isoleeritud mullis pikutada, aga kui isegi kodumaine kriitika südamesse augu uuristab, siis kuidas suudetakse vastu võtta kriitikagigandi Pitchforki hävitav keskmine hinne 4 või, veel hullem, sellise kurikuulsa arvustaja nagu Bob Lefsetzi verbaalne rünnak, kelle kibedates sõnavõttudes on teiste hulgas vastu päid ja jalgu saanud nii Arcade Fire kui ka The White Stripes ja kellele Taylor Swift on väidetavalt suunanud isegi oma loo „Mean".

Muusikakriitika olemuse ning vajalikkuse üle on lõpmatult vaieldud ning kommentaariumides ja foorumites pole vist levinumat lauset kui „mida sa mölised, tee ise paremini, kui oskad", aga kriitik on kriitik ja muusik on muusik. Ühel on üks töö, teisel teine. Ja kuigi ma ei vaidlegi, et muusikakriitika on kuulmisretseptorite erinevuse tõttu kohati ehk üsnagi subjektiivne bisnis, siis mingid üldised kriteeriumid muusika hindajatel ikkagi on, mis selle parima välja sorteerivad. Olgu selleks siis innovaatilisus või oskus luua muusikast kunstiteos.

Nendest mõtetest ajendatuna ning läheneva Tallinn Music Weeki vaimus otsustasimegi välja selgitada, mis hinnangu annaksid kohalikule *underground*-paremikule väliskriitikud ja tihedalt muusikaga seotud inimesed, ning uurisime, mis šansid oleks neil ilma teha väljaspool kodumaa piire. Kuigi Lefsetziga meil ühendust võtta ei õnnestunud, vaatasime pisut lähemale ning panime seitsmele väliskriitikule või igapäevaselt muusikaga seotud isikule teele pea kahekümnest loost koosnenud listi, mille hulgast pidid kriitikud välja valima kolm kõige rohkem kõrvu teritama pannud helitööd, seda nii heas kui halvas mõttes, ning nende artistide ülejäänud loominguga lähemalt tutvuma, ning andsime neile loa pilduda kriitikat, nii kuis jaksu on.

Kriitikutele saadeti järgmised lood:

rin la „thin air"
Faun Racket „Radiant Child"
Holy Motors „Lightning Struck"
Badass Yuki „America"
Threes and Will „Sea Fourth"
Tommy Cash „Euroz Dollaz Yeniz"
Leikki „Burundi"
Rotrum „Phoenix Prophet Emperor"
Ouu „Leekmamplid"
DJ Perekond „2Li"
Wick Blaze „U Took My Love"
Ruutu Poiss „Lameuss ja spordimasin"
Vul Vulpes feat. Shift Tides „This Moment"
Compound Minerals „Corvax"
cirkl „Fool's Gold"
Kask „Fundamentals"
Tallinn Daggers „Black Hills"
Endamisi Salamisi „Woodwerk"

LEIKKI

Leikki on Kaja Kausi ja Lauri Tähe pea kaks aastat tegutsenud duo, mis laenab sämpleid folgist ja džässist ning segab need hiphopi, *indie* ja popmuusika rütme kasutades loominguks, mille nad ise tituleerivad etno-hopiks. Kuigi ühtki täispikka plaati Leikki veel ilmutanud pole, on SoundCloudis leiduva repertuaari põhjal albumimaterjal juba iseenesest koos. Leikki, mis tähendab muide soome keeles „mängu", tekitas äratundmisrõõmu mitmegi põhjanaabri seas.

„Leikki muusika kombineerib omavahel üsna erinevaid elemente. Produktsioonis kasutatakse tolmuseid vinüülisämpleid, jutukatkendeid ning *field recording*'ule omaseid saunde, mis meenutavad mulle mingil määral Boards of Canadat," kommenteerib oma valikut Teemu Fiilin. „Biidid võivad vahepeal olla pisut trippivad ja mõnikord džässilikud, kuid meloodiad on rahustavad ja ilusad. Leikki folgihelide, etniliste mõjutuste ja biitide kombinatsiooni DNAs on midagi väga omast 90ndatele ja seda selle kõige paremas tähenduses."

Roberto Rodriguezele hakkab Leikki puhul kõrva nende värske ja unikaalne kõla ja kombinatsioon 90ndate keskpaiga *trip hop*'ist ning moodsast elektroonikast. „Ma mängiksin seda oma Serenadesi saates või mõnes varajase õhtu setis," lisab Rodriguez. Ka Henri Pulkkinenile ei jää Leikki märkamata: „Kuulasin nende teisi lugusid samuti ja biidid olid igal pool väga mõnusad. Ma eeldan, et sellist tüüpi muusika ei pälvi pressis väga palju tähelepanu – vähemalt nii on paraku Soomes –, aga tundub, et *underground* on Eestis vähemalt elus ja terve. Tulevikus kuuleb sealtpoolt loodetavasti minimalistliku produktsiooniga enesekindlat ja häbitut popmuusikat, mis oleks kõigele lisaks eesti keeles."

HOLY MOTORS

Kui välismaal möllab *dark wave*'i taassünd juba mõned head aastad täie hooga, siis Eestist on see laine kippunud senimaani ringiga mööda minema. Kuigi eelmisel aastal kokku tulnud Holy Motors balansseerib siiski rohkem tumeda *shoegaze*'i poolel, on see *dark wave*'i mürkjasmustale kõlale vast kõige lähemal seisev kooslus kodumaal.

„*Shoegazing*'i-skeenest inspiratsiooni saanud bände on tulnud üle maailma viimastel aastatel tüdimuseni," sõnab kingapõrnitsemismuusika vohamise kohta Janne Flinkkilä. „Kogu see žanr üldiselt ei rõhu niivõrd lugudele kui meeleolu loomisele, pinge kasvatamisele ja vabastamisele. Teisest küljest võiks mõelda, et kui pole midagi öelda, ongi lihtne kõik kajarohkesse helimaailma uputada. Holy Motors hoiab seda piiri päris õnnestunult. Eriti lõpupoole, kus The Brian Jonestown Massacre'i meenutav kitarrimeloodia loo lendu tõstab. Siiski tundub, et bänd ei ole veel leidnud seda päris oma häält. Kas Holy Motors pakub midagi, mida näiteks Slowdive juba paremini poleks teinud? Ehk tuleb laivis bändi isikupära tugevamini välja. Sellise muusika laval esitamine on muidugi üleüldse keeruline, sest on kaks varianti: kas bänd hüpnotiseerib või ajab haigutama."

TALLINN DAGGERS

2009. aastal Ardo Kivi ja Joosep Volgi eestvedamisel alustanud ning nüüdseks laivide ja stuudioseansside tarbeks viieliikmelisena tegutsev Tallinn Daggers on tuntud oma *indie*-roki ja süntpopi vundamendil kulgeva stiili poolest. Märtsis täieneb nende diskograafia ka „Suburban Decay" nimelise LP võrra, mille esimene singel „Black Hills" Flinkkiläl taas kord mõtted jooksma pani.

„Tallinn Daggersil on sama probleem kui Holy Motorsil. „Black Hills" on hea lugu, aga ei eristu mitte kuidagi teistest The Jesus and Mary Chaini taastöötlevatest bändidest," tõmbab Flinkkilä paralleele. „Kui mulle oleks öeldud, et see on avaldamata rida Black Rebel Motorcycle Clubi demoseanssidest, oleksin heakskiitvalt noogutanud. Eemalseisja pilguga vaadates on eesti bändidel üldiselt kaks probleemi: need kas kopeerivad liiga otse trende, mis on mujal maailmas juba kaks aastat tagasi möödunud, või üritavad olla liigagi omapärased ning lõpptulemus on võltsilt kunstipärane. Kui üritada trende järgida, oled alati maas. Kui teed selle asemel kangekaelselt piisavalt pikalt oma asja, põrkud igavese tarkuseteraga, et seisev kell näitab kaks korda päevas õiget aega. Selle ja muude Tallinn Daggersi lugude põhjal, mida kuulanud olen, on Ardo Kivi siiski andekas muusikategija, seega usun, et temast kuuldakse veel."

CIRKL

Meeste vahel on oma auväärse koha leidnud ka Liis Ringi cirkl, mis paneb südame kiiremini põksuma Ramūnas Zilnysel. „Täielikult minu maitse. Mulle meeldib selle atmosfääriline kõla ja vokaalid on ilusad, mis tähendab ilmselt ka seda, et laivis on see täiesti igav, kuid selle pean ma tulevikus ise järele proovima. Ainsateks probleemideks on nüüd, et a) maailmas on tuhandeid artiste, kes sama emotsioonilaadiga asja ajavad, b) selline muusika ei sobi eriti suurtele üritustele, nii et ma ei kujuta ette, et mõni Leedu välifestival seda *book*'ida võiks (kuigi see sobiks ideaalselt mõnda vanasse hüljatud tehasesse või kinno). Ma arvan, et cirklile tuleks kasuks see, kui ta esineks eesti keeles. Isegi albumi nimi viitab mõneti eksootilisele olemusele ning oma emakeeles laulmine oleks ilus ja huviäratav. Teisest küljest ei ole ma kindel, kas ta tegelikult isegi „Fool's Goldi" inglise keeles esitab, sest sõnu on raske dešifreerida. See võib olla omakorda nii õnnetus kui õnnistus."

THREES AND WILL

„Threes and Will on erinev kõigest muust, mida ma varem Balti riikidest kuulnud olen," ütleb selle ühemehe *noise*'i-/*drone*'i-/*lo-fi*-projekti kohta Karolis Vyšniauskas. „On huvitav, et kui album „Sea Fourth" kõlab ennast kordavalt ja lood ei paista kuhugi liikuvat, siis tuleks seda võtta pigem komplimendina, sest tegemist on ju ikkagi *noise*'iga. Läänemaailma alternatiiviskeenes muutub see žanr üha populaarsemaks ja on meeldiv teada, et ka Baltimaades on artiste, kes sellega tegelevad, ja pealegi niivõrd hästi."

RIN LA

„Esimene emotsioon oli, et see on kas väga kaval või täiesti kohutav," kirjeldab Ramūnas Zilnys oma kohtumist Artjom Astrovi sooloprojektiga, mis eelmise aasta alguses siinsed muusikalised tuuled täiesti teises suunas puhuma pani. „Kogu see kunstiline video jätab mulje, justkui mingid tüübid teeksid mõnd ebamäärast nalja. Kas see variant või tegemist on eesti

Foto: Katja Ruge

ROBERTO RODRIGUEZ

Helsingis tegutsev DJ, produtsent, plaadifirma Serenades asutaja ning kaasaegsele tantsumuusikale ning hiphopile keskendunud soome raadiojaama Bassoradio muusikajuht.

Foto: Sergey Chernov

KIERON TYLER

UK muusikaajakirja Mojo ning professionaalsele kultuurikriitikale keskendunud veebiajakirja *theartsdesk.com* truu kaasautor, kelle kirjutisi on avaldanud ka The Guardian, Q, The Independent, Billboard ja paljud teised väärikad meediad. Lisaks on ta töötanud konsultandina selliste plaadifirmade nagu EMI, Universal ja Rhino juures ning teinud PR-kampaaniaid Charlotte Gainsbourg'ile ja tuntud norra bändi a-ha solistile Morten Harketile. Samaaegselt veab ta ka leibelit RPM International, mis keskendub peamiselt väljastpoolt UKd ning USAd tehtavale muusikale.

Foto: Lauryna Narkevičiūtė

KAROLIS VYŠNIAUSKAS

Leedu muusikaajakirjanik ja -kriitik, kes kirjutab kohalikule Delfile ja Londoni ajakirjale 1883, mis laotab lugejate ette viimased trendid ja talendid muusika-, kino-, moe- ja kunstimaailmast, ning juhib Leedu raadiojaamas kohalikule muusikaskeenele pühendatud raadiosaadet.

Foto: Markus Paajala

TEEMU FIILIN

Helsingi kultuuriajakirja Rumba peatoimetaja, muusikaajakirjanik, 15 aasta pikkuse kogemusega DJ ja Bassoradios kõlava saate „Cocomotion" (kust kuuleb enamasti uut ja vana diskot, *balearic*'ut, troopilist poppi, kuid ka *house*'i ning tummisemaid elektronoote) üks juhtidest.

Foto: Andrei Kipahti

HENRI PULKKINEN

Mõnele tuntud ka soome hiphopartistina Paperi T, kes istub lisaks Radio Helsinki saatejuhipuldis ning on üks Flow Festivali muusikaprogrammi koostava tiimi liikmetest.

Foto: Justinas Stacevicius

RAMŪNAS ZILNYS

Muusikakriitik, kes kirjutab alates 2001. aastast Leedu suurimale päevalehele Lietuvos rytas ning on tihe külaline mitmetes muusikaga seotud telesaadetes ja raadioprogrammides.

Foto: Saara Autere

JANNE FLINKKILÄ

Vabakutseline soome ajakirjanik, kes on töötanud varem ajakirja Rumba tegevtoimetajana ning tegelenud aktiivselt eesti muusika tutvustamisega soomlastele.

amatöörliku Tricky sketšiga. Viskasin pilgu ka artisti SoundCloudi profiilile ja avastasin, et tegemist on tegelikult väga tumeda ja intrigeeriva looga, nagu on ka ülejäänud rin la looming, kuigi eespool mainitud Tricky mõjutused on liiga ilmselged. See on ilmselt muusika, mis jääbki *underground*'i, ehkki olen kindel, et leidub palju noori filmirežissööre, kes kasutaksid seda oma linateoste *soundtrack*'idel, sest sellel on teatud filmilik olemus. „thin airi" YouTube'i video soovitaks ma aga ära kustutada, sest see saadab minu arvates välja valesid signaale selle kohta, mida rin la looming endast tegelikult kujutab (ja loeb ju esmamulje)."

TOMMY CASH

Ei saa me ilma Tommy Cashita, kellele juba ammu rahvusvahelise ukse lahtilöömist ennustatakse. Henri Pulkkineni sõnul on taoline „veiderdav/post-internet/võõramaine/ei-ole-kindel-kui-tõsiselt-võetav" kombo kaasaegses hiphopis üha enam tuure koguv, iseasi on see, kui kaua see kestab. Samas nendib Pulkkinen, et tema arvates see töötab, ning ta näeb Cashis potentsiaali ka laias maailmas läbi lüüa. „Ootaksin talt, et ta viiks oma loomingu veelgi julgematele territooriumitele, mis annaks talle ilmselt täiesti unikaalse kõla."

Ka Roberto Rodriguez näeb Cashis suurt potentsiaali ning paigutab ta kuskile Die Antwoordi ja O.T. Genasise vahepeale, lisades, et talle peegeldub siit ka korralik annus huumorit ja eneseirooniat. Samal ajal on selge, et tüüp teab, mida ta teeb, ja eesmärgid on tal selged. „Euroz Dollaz Yeniz" on väga kaasahaarav. See ei ole miski, mida ma mängiks oma DJ-settides, aga Bassoradio *playlist*'is näen ma seda vabalt. Tungib teiste seast kõvasti esile."

ROTRUM

Rotrum on üks neist artistidest, kes oma muusikat ja isiksust kiivalt lahus üritab hoida, ehk see, kes peitub kõnealuse esinejanime taga, on jätkuvalt müstika. Fakt on aga, et sellel konveieril on viimase kolme aasta jooksul valminud kolm täispikka albumit: „9 Scenes", „Sunglow" ja viimati „High Up in the Trees".

„Rotrum jagab sarnast esteetikat Leikkiga, kuid nende lähenemine elektroonilisele muusikale on palju hüpnootilisem, tantsupõrandale suunatum ja rohkem „siin ja praegu"," kirjeldab Rotrumit Teemu Fiilin. „See on väga rütmiline ja peaaegu täielikult instrumentaalne värk, millele laulja lisamine tunduks minu jaoks üsna keeruline, ehkki mõningates kohtades leidub ka vokaalsämpleid. „High Up in the Treesi" helid lendavad üle ekraani nagu kuulid Clint Eastwoodi vesternis, kuid kui vaja, leiab artist koha ka meloodiatele. Sumisevad sündid loos „Lost a Tiger" kalduvad näiteks väga lähedale *chillwave*'i territooriumile."

BADASS YUKI

„Badass Yuki varasemale loomingule iseloomulik nooruslik *new wave*'i popp ja Madchesteri biidid on võtnud oma viimasel albumil kaasaegsema ja originaalsema suuna. Võiks öelda, et süngema samuti – vokalist Mart Avi bariton lausa kümbleb melanhoolsetes sündides," arvab Teemu Fiilin, kes on Badass Yuki loominguga kokku puutunud varemgi. „Americas" toimub nii palju veidraid asju, aga see bänd oleks palju vaesem, kui nad selle veidruse välja lülitaks."

Karolis Vyšniauskase sõnul on paljude balti bändide probleem aga hoopiski aktsent, mis inglise keeles lauldes väga veidralt kõlab – midagi, millega nende prantsuse või islandi kolleegid silma ei paista. Üks variant on viia aktsent täiesti teise äärmusesse ja Badass Yukil tuleb see välja väga hästi, kui pidada silmas Avi veidrat, ent samas veenvat tämbrit. „See on hääl, mis sul ka järgmisel päeval meeles püsib. „America" on selles listis üks mu lemmikuid. See kõlab rahulikult, kuid on samas tume ja raske ning, mis kõige olulisem, sel on hea meloodia. Kombinatsioon, mida vähesed muusikud saavutada suudavad."

WICK BLAZE

Elektroonilise muusika produtsentide laineharjal seikleva Wick Blaze'i „U Took My Love'is" kohtab aga äratundmisrõõmu Roberto Rodriguez, kelle sõnul mängiks ta pidudel antud träkki iga kell. „See on väga stiilne lugu, mis segab kavalalt mahedat džässisämplitel põhinevat *deep house*'i Chicago getobassi mõnusa toorusega. Kuigi see muusika põhineb suuresti sämplitel, on neid targalt kasutatud. Ei saa küll öelda, et tegemist on millegagi, mida varem tehtud pole, kuid hea töö on see nii või naa," kiidab Rodriguez ning toob välja, et sama võib öelda ka Wick Blaze'i teiste palade kohta.

Kieron Tyler otsustab aga mitte võtta ette ühtegi konkreetset bändi, vaid nendib, et kõik muusikud soovivad silma paista ja publiku leida. Paljud tahavad olla kuuldavad väljaspool oma territooriumit ja see on koht, kus asi läheb keeruliseks, aeganõudvaks ja liiga kalliks – olenemata isegi sellest, mis boonuseid pakub meile internet.

„On tekkinud arusaam, et olemas on kaht sorti muusikat: head ja halba. See on üsna õige, kuid isegi kui miski on hea ja meeldib konkreetse maitsega inimestele, võib see mingil hetkel halvaks muutuda, kuna sama asja tegijaid on lihtsalt liiga palju, olgu nad siis kohalikud või välismaised konkurendid. Sa võid olla ainus, kes ajab oma unikaalset asja kodupublikule, kuid kui väljaspool riigipiire teevad sama juba miljonid teised, siis ongi kõik ja su võimalused läbi murda vähenevad – võib-olla isegi nullini. Nii et enne kui sind mujal kuulda võetakse, on oluline teha kindlaks, kas seal sinu jaoks ka aega leitakse. Võti on muidugi suurepärases repertuaaris, kuid võrdselt tähtis on jääda endaks ja omada identiteeti, mis on sinu ja ainult sinu. Muidugi võib loomingus olla varjundeid My Bloody Valentine'ist, The Prodigyst, Arcade Fire'ist jne, kuid selle tarbeks tuleb lisada ka oma vaatenurk. Mida tugevam, seda parem. Kõigele lisaks tuleb olla rabav ka laivis. Üks asi on kuulata muusikat interneti vahendusel, teine aga seista sellega silmitsi päriselus. Kui sa oled kontserdil tuim tükk, ei jõua sa kuskile, ning läpaka taga seismine sellele pikas perspektiivis kaasa ei aita. Ehk lühidalt öeldes ole sina ise ja tee kõike, mis näitab sind parimast küljest. Kasvata oma identiteeti ning arvesta, et midagi poolikult teha pole mõtet."

Väliskriitikute tekstidele tagasi vaadates tuleb tunnistada, et väga karmi kriitika osaliseks keegi meie tulevikulootustest ei langenudki. Kuid kui pühade lehmade juurde tagasi tulla, siis pean välja tooma ühe Roberto Rodrigueze kommentaari: „Kõiki neid artiste kuulates komistasin ma sellise *indie-/pop-rock*-artisti otsa nagu Vaiko Eplik. Ta oli mulle varem täiesti tundmatu, kuid igatahes olen nüüd tema fänn." Tundub, et kvaliteeti ikka ei materda.

PIDU, MIDA EI TASU MAHA MAGADA

Pidu, mis viib lõpmatusse

Eelmise aasta suvel kuue sõbra alustatud üritustesari Infinitiiv on valmis uueks peatükiks, mis kirjutatakse valmis juba 27. märtsil klubis Ulme.

Seekordse peo peaesinejaks on tuntud soome teknoprodutsent Juho Kahilainen – mees, kes kütab muusikat aastast 97 ning on ilmutanud träkke selliste leibelite alt nagu BPitch Control, Initial Cuts ja Prologue Music.

Värvikasse Infinitiivi püsiperekonda kuuluvad aga muusikalise kollektiivi Lost In Systems liikmed Martin Tago ja Tõnis Malkov, kes on viljelenud juba aastaid psühhedeelset sämplikunsti.

Lisaks Lost In Systemsi poistele on andnud Infinitiivile oma käe ka Eesti Muusika- ja Teatriakadeemias elektronmuusikat tudeeriv ja Saksamaal tegutseva plaadifirma TLS üks asutajaid Eisi Mäeots, kelle süda on juba aastaid kuulunud sügavamale ja tumedamale *minimal*'ile. Seltskonnale lisab elektrit Helsingi legendaarses klubis Redrum üritusi korraldanud ja kaasaegse klubimuusika kollektiivi Emperatron asutaja Sebastian Holm, kes on lava jaganud selliste suurte nimedega nagu Len Faki, Joris Voorn ja mitmed teised.

Stiililist vaheldust pakub Infinitiivi pidudel *D'n'B* ja *dubstep*'i tuline austaja Kenn-Eerik Kannike, kes produtseerib meditatiivset bassimuusikat Van Muki nime all. Pehmemat *deep house*'i tatsumist edastab kuulajaile aga Martin Markii, kellel on tähtis roll valida õiged komponendid, et pidu õige hoo sisse saaks.

Selleks et näha ja kuulda, mida sellel koloriitsel seltskonnal Tallinnale seekord pakkuda on, tuleb end loomulikult ise kohale vedada.

James Pants; Foto: Schiko

Tallinn Daggers esitleb uut plaati

21. märtsil täitub SnakeHouse *indie*-roki suminaga, sest aeg on esitleda Tallinn Daggersi uhiuut heliketast „Suburban Decay".

2009. aastal tegutsemist alustanud ning Ardo Kivi loomingulise ühemehearmee jõul liikunud TD on end aja jooksul laivide ja stuudio jaoks mitmeliikmeliseks kasvatanud ning nii figureerivad lisaks Kivile laval ka Taavi Aavik bassil, Paul Sild kitarril, Birgit Pauklin süntidel ja sämpleritel ning Rainer Meinart trummidel.

Bänd on läbinud oma loomingulisel rajal mitmeid erinevaid faase, kuid nüüdseks määratletakse end stabiilselt *indie*-roki territooriumil. Kriitikud on nentinud, et Daggersi värske singel „Black Hills" on oma meeleolu ja harmooniate poolest staadionite jaoks küps, meenutades neile selliste koosluste hilisemaid karjääre nagu Echo and the Bunnymen, Primal Scream, The Jesus and Mary Chain ja The Cure. Lavale tuuakse enamasti uut materjali, segades vahele ka vanemaid klassikuid, ning lisaks õhtu kangelasele teevad oma etteasted ka nüüdseks ilmselt juba kohalikule publikule tuttav Big Wave Riders Soomest ning *space doom*'i viljelev Truckthor.

James Pants Haigla Peol!

Veebruaris pisikest ööelupuhkust nautinud Haigla bandel on plaanis teie järgnevad kuud ärevaks ajada.

Esimesena toovad nad põnevate väliskülaliste rivis pidulisteni mehe, kelle kohta LA hipster-räpparite jumal Tyler, The Creator on turtsatanud nii: „James Pants is one of the most creative fucking people to walk this earth." Seesama müstiline muusikamees Pants, keda inspireerivad parimad palad 80ndate helipärandist – *soul*, varajane hiphop, *electro-boogie*, post-punk – ning kelle plaate on välja andnud legendaarne Stones Throw Records, üllitab aprillis oma kuuenda kauamängiva „Savage" ja astub üllatusi täis *live*-setiga Sinilinnu lavale sobivalt kahtlasel kuupäeval – reedel, 13. märtsil. Nii et neil, kellel viimati pool aastakümmet tagasi Tallinnas esinenud Pantsi kohalolek tollal registreerimata jäi, on nüüd uus võimalus.

Lisaks on majas muidugi ka visalt oma kohustusi täitvad Haigla DJd Ats Luik ja Kristopher Luigend.

The Baltic Scene esitleb

26. märtsil astuvad Erinevate Tubade Klubis lavale muidu varjulistes paikades väljundit leidvad artistid. Tallinn Music Weeki raames kerkivatest lavadest kõige tihedama *underground*-elektroonika kontsentratsiooniga Balti Skene *showcase* sobib muusikanädala sissejuhatuseks kõigile tekno-, hausi- ja biidisegmendi asjatundjatele ning muidu hüpnoosi otsijatele.

Õhtu avab *dub techno* produtsent Profile, kelle sügav bassivibratsioon ja orgaanilised krabinad on rohkem tuntud välismaal kui Eestis. Oodata on puhtalt saviplaatidelt kõlavat muusikat – muu hulgas Viini pressimisfirma Leap Recordsi alt äsja ilmunud 12-tolliselt.

Intiimse vaibi sisendamist jätkab Leikki – Lauri Tähte ja Kaja Kausi koondav duo, kes esitavad laivis oma džässi ja folgi sämplite ning hiphopi ja Aafrika rütmide mikstuuri. Sünget ja helget vastandav Tronden (EE) on duo, mis kasvas välja produtsent Espiriti tegemistest ja lisab elektroonilistele katsetustele ehtsad trummid. Tempot tõstab Mr. Myster (LV) – läti Dirty Deal Audio pead tõstva biidimeistrite kogukonna esindaja. Black Water (LT) peaks taastama kindla 4/4 põksuga hüpnoosi ja sillutama teed Stillheadile (SCO/LV), kes toodab varasema DFRNT asemel ettearvamatust uue pseudonüümi alt. Öö viib aga teknosetiga hommikusse Girts Reiniks Lätist.

Legendaarne Red Astaire TIKSub Sinilinnus

Peagi kolmeseks saav üritustesari TIKS on palunud oma seekordsele, 21. märtsil toimuvale peole plaate mängima rootsi produtsendi ja DJ Red Astaire'i.

Astaire ehk kodanikunimega Fredrik Lager on peitunud erinevate *alias*'te taha, mille hulgast väärib kindlasti märkimist ka Freddie Cruger. DJna on mees tegutsenud 90ndate algusest saati, produtseerimise juurde jõudis ta aga aastatuhandevahetuse paiku. Nüüdseks on tema käe abil valminud singlite, EPde ja albumite hulk jõudnud juba pea sajani. Mitmete DJde ja väidetavalt ka Erykah Badu austuse on härra ära teeninud oma produktsiooni lihtsate, kuid tabavate ja kummitama jäävate käikudega ning kindlasti ka seetõttu, et tegemist on n-ö vana kooli hiphopi tüübiga. Paljude eesti *funk*- ja hiphop-muusika sõprade plaadiriiulis istuv „Follow Me" (2003) oli hüppelauaks nii tema kui ka nime GAMM kandva plaadifirma jaoks.

Eestis on Red Astaire käinud ka varem – viimane kord duo Wildcookie ridades koos Anthony Millsiga, keda teatakse kindlasti Ki En Raga koos aetava W.T.Dronesi kaudu. Sinilinnus tulevad Astaire'i DJ-seti käigus ettekandmisele viimase, 2014. aastal ilmunud albumi lood ja varasemad pommid. Väikeses saalis müttavad öö läbi Photoindustries ja Kersten Kõrge ning plaadimängijate taha satuvad kindlasti ka Peeter Ehala ja Sander Mölder.

TELLI MÜÜRILEHT AASTAKS KOJU KÄTTE

Saada kõrvalolev tellimissedel postiga meile.

MÜÜRILEHT

Tellija: nimi:
aadress:
e-post:

Jah, ☐
*soovin tellida Müürilehe aastaks 18€ eest omale postkasti.**

(PS. Lipiku pöördele võid kleepida postkaardi)

**Tellimissedel peab jõudma Müürilehe toimetusse hiljemalt 27. märtsiks. Müürileht ilmub iga kuu (v.a jaanuaris ja juulis) esimesel kolmapäeval. Aastatellimus sisaldab 10 lehenumbrit.*

SAAJA
TASUB POSTIKULU
Luba nr 1826

MAKSTUD VASTUS
EESTI

Müürileht
Tatari 64
10134 Tallinn

REKLAAM

TALLINN MUSIC WEEK 2015

Nordea

DISCUSSIONS AROUND MUSIC
JUTUD ÜMBER MUUSIKA

TMW TALKS JUTUD

25.–28.03.2015 tmw.ee/talks

K-L, 25.-28. MÄRTS KL 17 JA 19
TMW POP-UP RESTORANIS

(Disaini- ja arhitektuurigaleriis Pärnu mnt 6)

BOYS, BOYS, BOYS
Muusikaäri on üsna meestekeskne. Kas naistel on siin üldse kohta?

KUS OLED NÜÜD SA?
Mis on saanud 90ndate tähtedest ja tähekestest. Kas keegi neist plaanib ka comebacki?

NIIROTKIVAKISUUM
Tegelikult on see muusikaviktoriin nagu ikka, lihtsalt kõiki lugusid mängitakse tagurpidi.

AASTA KRIITIK
Esmakordselt saavad muusikud erižanrite kriitikuid hinnata ja neid pingeritta panna.

EILE KLUBIS
Öö(klubi)s on asju. Lugusid räägivad igal nädalavahetusel plaadimängijate taga seisvad DJd.

Sissepääs tasuta
tmw.ee

KUKU · emt · Elion · Nordic Hotel Forum · wire · TUBORG MUSIC · Info-Auto · VOLVO · TALLINK · DELFI · viru

KADRI NOORMETS
DIEGO AGULLÓ
TALLINN / BERLIIN / MADRIID

formlessly yours

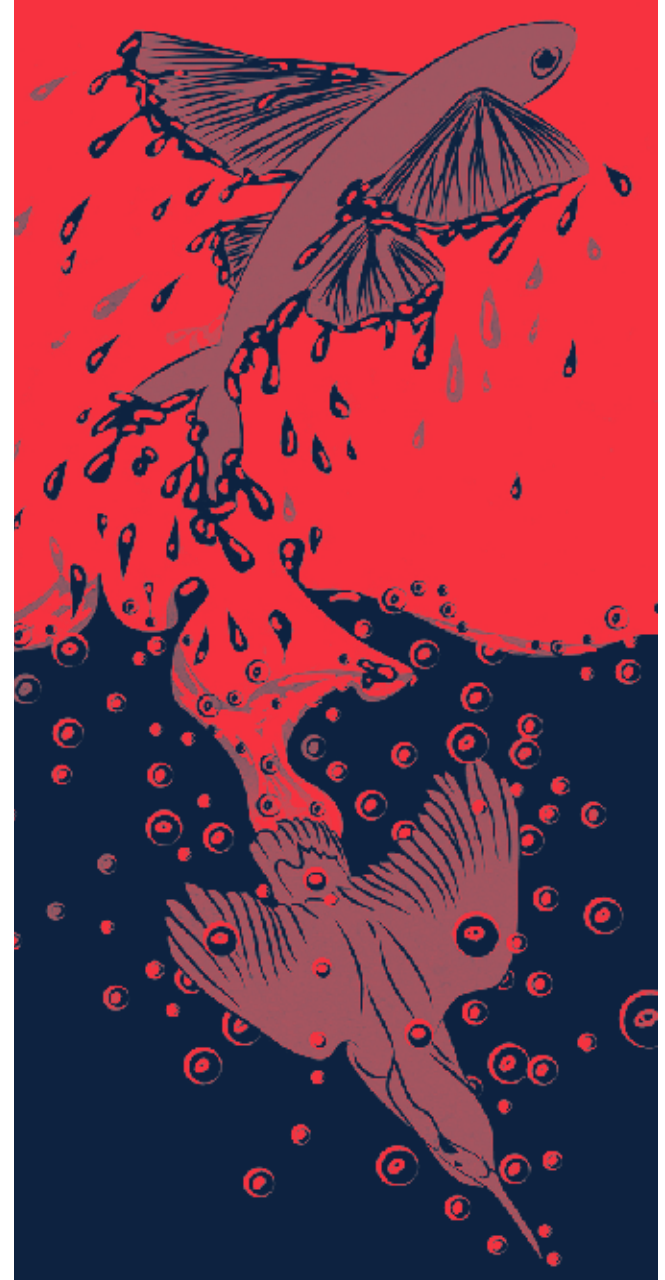

ESIETENDUS
24.03 19:30

25/30/31.03 19:30

Piletid eelmüügis 7/10 EUR
Kohapeal 9/12 EUR

KANUTI GILDI SAALIS
Pikk 20, Tallinn
SAAL.EE

KANUTI GILDI SAAL
HOOAEG 14–15

DJ-ANKEET

Foto: Triinu-Liis Rahe

ELLEN VENE

Kuigi DJ-puldi taga Ellen end viimasel ajal väga tihti näidanud pole, mille põhjuseks on eelkõige sel semestril Londonis Central Saint Martinsis kulgevad õpingud, võib teda siiski lugeda siinsete naisplaadikeerutajate kahurväe hulka. Peale selle, et ta on astunud üles ja kütnud hoogu Jäcki pidudel, Mutant Discol, Simple Sessioni äftekatel ning võtnud Raadio 2 saate „Kaabel" tarbeks üle ka raadioeetri, kuulub Ellen peosarja Love Pony amatsoonide *crew*'sse ning ei jäta oma teknokalduvusega muusikavalikutega külmaks kedagi, kes parasjagu tantsupõrandale on sattunud.

DJ-debüüt: Paar aastat tagasi koos Elisabeth Aarega Paaris Veinis. See oli parajalt naljakas, sest tahtmine oli oluliselt suurem kui teadmine, kuidas tehnika töötab. Eks see õhtu natuke lohakalt läks, aga õnneks oli ümber päris mitu assisteerijat.
Muusikas oluline: Et see laeks emotsioonidega, haaraks ja viiks igapäevamõtetest kaugele.
Muusikas ebaoluline: Muusikast rääkimine on minu jaoks küllaltki ebaoluline, sest heli on sõnadega üsna raske kirjeldada ja igaühe kogemus on erinev. Muusika on justkui keele pikendus, see väljendab midagi, mis jääb sõnadega selgitamatuks.
Mida mängin: Seda, mis hiljaaegu näppu ja kahe kõrva vahele kummitama on jäänud. Meeldivad üllatused, mitmekihilisus ja sageli ka suvaline sahistamine.
Mida ei mängi: Bongosid ja šamaanimuusikat. Asju, mida kuigi hästi ei tunne, ei võta tavaliselt ka ette.
Eredamad mängumälestused: Päiksetõusuaegne Kanala oli suvel väga meeldiv ja ere. Üldse on veidi udused hommikupoolikud kõige rohkem hinge läinud.
Tehnilist: Usk USB-pulka on hakanud surema, aga äkki ongi parem. Mul on tunne, et minu kätes läheb nendega alati midagi valesti.
Nõuanne: Ise olen õppinud, et pulti ei tasu kehva tujuga ronida.

Viis klassikut:
Arvo „Bikini"
Allen Toussaint „Night People"
Chris & Cosey „Dancing Ghosts"
Theo Parrish „Smile"
Claro Intelecto „Peace of Mind"

Viis hetkekummitajat:
Adam Strömstedt & Alan Delius „Swirly Tempel"
G.H. „Albedo"
Rezzett
Ëlohim „Field of Nettles"
Paranoid London „Lovin U (Ahh Shit)"

Elisabeth Aare, sõber ja *back-to-back*-partner:
Minu jaoks on Ellenis midagi hästi mõnusat, sooja ning salapärast. Ma arvan, et samamoodi võib iseloomustada ka muusikat, mida ta mängib. Ta on keegi, kelle lähedal sa tunned ennast hästi, ning keegi, kes inspireerib. Ma olen alati imetlenud tema muusikalisi teadmisi ning seda kirge, mis tal muusika vastu on. Sõber kogu eluks.

Muusikarubriigile keerab volüümi juurde: biit me

Profile – Leap 005
(Leap, 2015)

Kuulas: Kristjan Karron

Mõneti on huvitav, et *deep house* Eestis rohkem levinud pole – oleme ju melanhoolne põhjarahvas, mistõttu peaksid külmad ja hüpnootilised sündihelid ning minimalistlikud rütmid meile paremini peale minema, aga eks see ole igaühe isiklik asi. Üks sellistest eestlastest, kodanikunimega Madis Puuraid, pani Profile'i tiitli all äsja Leap Recordsile kokku EP ja käesolev eksklusiivselt vinüülivormis väljalase tõepoolest vähesega ka hakkama saab.

Neljaosaline plaat kujutab endast muusikajada kui hoovust, mis rühib tormisest ja kapriissest merest hoolimata takistamatult edasi, sest tujukusest ei saa siin üldse kõneleda. Siiski leidub vihjeid millelegi muule, millelegi elavamale, esiletõusvamale, kuid rahulikult kulgev atmosfäär nõuab oma ja tihtilugu langetakse rõhuva hüpnootilisuse rüppe tagasi – muusikaline nipp selle sõna parimas tähenduses, mida representeerivad hästi teises ja viimases palas kasutatud vokaalsämplid. Siiski ei saa öelda, et see *deep house*'ile niivõrd omane hõljuv tunne passiivsena tunduks, sest trummipartii ei sumbu kunagi täielikult, taandudes esiplaanilt vaid selleks, et kuulaja klassikalistest rütmimustritest veidi eemalduda saaks ja pikkasid sündinoote hinnata võiks. Tõepoolest, mõne rahulikuma ja eneseväärika klubi tantsupõrandal kujutan seda vinüüli ette end täiesti koduselt tundvat. Plaadi viimase tüki elav biit tundub juba *tech house*'ilikult põrkava ja kõrvustkrabavana.

Atmosfäär on aga vaieldamatult tugev, kuivõrd veidi liiga rangelt domineerivana mõjuv neile, kes rohkem proaktiivsemat kuulamiskogemust ootavad. *Ambient*-muusika sugemetega plaat on esmalt tõesti taustamuusika žanri esindaja, rõhudes kosmiliselt paistvatele ja ülimuslikele pikkadele nootidele, selmet kuulajat mingi lihtsa ja meeldejääva meloodiaga võrgutada. Seega võib ta mõne ringiga palju tasuvam tunduda kui mõni otsekohesem, ent üksluisem album. Diibi kraami sõpradele seetõttu tugev soovitus.

Liblikas – Mothers' Finest
(2014)

Kuulas: Mart Alaru

Liblika uus LP „Mothers' Finest" algab suurejooneliselt. Kohe on aru saada, et meil on tegu massiivse, ent keeruka müramasinaga, mis töötab oma massile vaatamata nagu kellavärk. Rütmisektsioon teeb algusest lõpuni tublit tööd ning rikkalikkus ja täpsus muudavad kuulamiskogemuse eriti nauditavaks. Ning samuti on meeldiv, kui muusika suudab väljendada mõnd lugu või stseeni. Liblika *sound* on kõnekas, kitarride meloodiad väljendusrikkad; harmooniad haaravad kuulaja tähelepanu oma nauditava teravusega, andes albumile teatava maalilise ja samas jutustava pitseri. Aga loomulikult on selle kõrval ka ohtralt metalset ja mõnusat müra.

Kuulates tekib tunne, nagu tuleks bänd muusikaga tuppa kaasa – instrumentide helid kostuvad vahetult ja kõlavad (heas mõttes) toorelt. Samas, vokaalid tunduvad tulevat just nagu hüüetena kusagilt soost; hüüetena, mis ootamatul kombel harmoneeruvad. Aga kõik see käib loomulikult asja juurde. Minu jaoks see on soomuusika, metsamuusika. Selles leidub seda nõidust, mida seostada igasugu soppidega, kuhu võsas kondamas käies sattuda võib. Kui neist kohtadest leida inimesi, siis tõenäoliselt oleksid need härrased, kes moodustavad Liblika.

Kui üldiselt kõlab „Mothers' Finest" raskekoeliselt, leidub selles ka väga magusaid mõtlikke momente, mis lisavad teosele iseloomu ning annavad kuulajale õhku oma kujutlusvõime jaoks. Selles muusikas on olemas tasakaal, mis minu arvates muudab selle vägagi kvaliteetseks hõrgutiseks progressiivse ja psühhedeelse roki ning *metal*'i armastajatele. Ma rõõmustan, et sellist muusikat tehakse, ja soovin, et seda saadaks rohkem edu. Seega – kuulatagu!

Markus Rafael Nylund – Dukkha
(MRN Music, 2015)

Kuulas: Kaili Lehtemaa

Soomlasest muusik ja multiinstrumentalist Markus Rafael Nylund on omamoodi fenomen. Koduks on ta valinud Helsingi asemel Tallinna ning vastse debüütalbumiga „Dukkha" loodab ta siiralt maailma paremaks muuta. Härrasmees, kes suhtub muusikasse kui religiooni, ongi võtnud endale justkui jutlustaja ülesande ning asunud üheksast palast koosneva albumiga isiklikest kogemustest rääkima, lootes niimoodi muusika kaudu kõneldes anda inimestele inspiratsiooni paremaks saada.

Artist on albumi loomist nimetanud ka omamoodi spirituaalseks kogemuseks, millest ei puudunud kannatused. Just viimasest on inspireeritud teose pealkirigi – *dukkha* tähendab sanskriti keeles kannatamist.

Kannatusi „Dukkha" kuulamine siiski kaasa ei too, küll aga vajab see kannatlikkust. Kauamängiv koosneb valdavas osas rahulikest ja mõtlikest viisidest, mille sõnumini jõudmiseks on vaja rakendada keskendumist. Tegu ei ole pelgalt kurbade armastuslauludega (leidub ka neid), vaid pigem räägivad need maailma tajumisest ja enese leidmisest. Lugu „Half Asleep" on näiteks inimestest, kes kõnnivad ringi kui poolunes, saamata aru, mis tegelikult nende sees toimub.

Mahe meeshääl ja sekka erinevad akustilised pillid (kitarr, viiul, tšello ja isegi trompet) suudavad üheskoos melanhoolsuse täiesti teisele tasandile viia ning „Sweet Little Tragedy" ja „June" võivad tundlikumal hingel isegi pisara välja kiskuda.

Viimati nimetatute puhul on siiski tegu pigem erandite kui reegliga – enamikku lugusid saadavad hoopis kerged kantrinoodid. Nii ongi „Late Night Walk" või „Smart Fool" heas mõttes väljapeetud ja maitsekad kantrilood. See ei tähenda, et nende järgi *line*-tantsu vihtuda kannataks, romantikutel on aga plaadi näol poolteist tundi kuulamismaterjali garanteeritud küll.

Kellel huvi Markus Rafael Nylundi näha ja tema värsket plaadimaterjali kuulata, saab seda teha Tallinn Music Weeki raames 28. märtsil kell 19.00 kinos Sõprus.

Micucu – Debut EP
(2014)

Kuulas: Mariliis Mõttus

Kes sellise nimega bändist nagu Micucu veel midagi ei tea, siis tegemist on Uku Kübara ja Mick Pedaja kolm aastat koos tegutsenud duoga, mis viljeleb post-rokise hoiakuga instrumentaalmuusikat. Kui tavaliselt maalib post-rokk minu jaoks silme ette üsnagi suurejoonelised pildid ja sobiks *soundtrack*'iks viikingite saagadele või purskavatele Islandi vulkaanidele, siis Micucu hõljub pigem tähtede vahel ja on kaasatud mingisse kosmilisse romanssi.

„Debuti" avaloo pealkiri ühtib skopolamiininimelise ravimiga, mille liigsel manustamisel kaovad väidetavalt tunnetus ja mälu. Tšehhoslovakkia salapolitsei olevat kasutanud seda omal ajal riigivastastelt ülestunnistuste kättesaamiseks, sest mingil hetkel kutsuti seda kõrvalnähtude tõttu tõeseerumiks. Sama kehtib justkui ka Micucu kohta. Kuigi nende „Scopolamine" ja sellele järgnev „Run" on albumi tugevaimad lood, milles kasutatakse kristalseid klaverikäike, kõrgustesse tõusvaid meloodiaid ja kajana tegutsevaid hääleseadeid, mille abil saaks iseenesest draamasisaldust ja kihte kasvatada, püsivad Micucus seletamatu positiivsus ja ausus, mille eemalelükkamisel võiks sealt kooruda veel suuremaid kunstiteoseid. Kogu tõde laotatakse kohe kuulaja ette, ehkki kõrv ootaks rohkem avastamisrõõmu. Ma ju kuulen, et tüüpidel on jumala hea muusikakirjutamissoon ja üksteise järel pannakse ritta head ja ilusat *sound*'i, kuid kohati minnakse selle ilu ja headusega pisut üle piiri ehk muututakse läägeks („Fearless Tree") ja keskteemaiguliseks („Disko").

Vale oleks väita, et Micucu kohalikul tasandil silma ei paista – oma kõla ja kaasahaaravus on neil täiesti olemas, kuigi loodan, et tulevikus tuleb see veel rohkem esile ja julgeb endasse peita rohkem lahtimuukimist nõudvaid nüansse. Ehk sünnib siit nurkade lihvimata jätmisel isegi Eesti oma M83?

Duke Garwood – Heavy Love
(Heavenly, 2015)

Kuulas: Ants Siim

Inglise multiinstrumentalisti Duke Garwoodi nimi pole Eestimaa melomaanidele tõenäoliselt eriti tuntud, hoolimata sellest, et mehel on seljataga juba neli eelnevat kauamängivat ja eluaastaid 45. Tema nime meeldejätmisele aitab muusikale lisaks kaasa ehk ka seoste loomine – ta on teinud koostööd selliste tuntud tegijatega nagu The Orb (90ndate alguses singlil „Perpetual Dawn") ning Mark Lanegan, kellega koos valmis 2013. aastal LP „Black Pudding". Siiski ei maksa luua nende „sõprade" põhjal eelarvamusi sellest, kuidas võiks Garwood kõlada aastal 2015.

Kes tahab mugavalt „Heavy Love'i" paika panna, võib öelda, et tegu on alternatiivrokiga, mis on veits kantri, aga mõistlikkuse piires (nagu Townes Van Zandt). Kultiveeritud muusikamaitsega *indie*-sõprade meeleheaks on plaat aeglasevõitu, raskesti tabatavate sõnadega ja klišeevaba. The Guardiani muusikakriitik Tim Jonze on Garwoodi kohta öelnud: „Garwood manages to make sounding like Bono seem impressively soulful." („Garwood muudab Bono moodi kõlamise imetlusväärselt hingestatuks.") Selle vastu ei saa vaielda – tundub, et bonolikkus seguneb Tom Waitsiga ja tulemuseks on ambientne atmosfääriline bluus.

Samas võib asju keerulisemaks teha. Lisaks alternatiivkantri elemendile sisaldab „Heavy Love" märkimisväärset annust mürarokki ja vana kooli bluusi, eriti lüürika tasandil – kuulakem kas või LP kõige „rütmikamat" lugu „Snake Man" või magushapult apokalüptilist pala „Roses". Nende vahele jääv „Suppertime in Hell" on petliku nimega – see on plaadi helgeim laul ja võtab põgusalt pinged (pingestatus on üldse plaadi helikeele üks põhijooni!) maha ning on mõnes mõttes vajalik värske õhk neile, kes ei viitsi plaaditäit nukravõitu itkemist kuulata.

Albumi võluks on seda ühtseks tervikuks siduv kitarri loodud tagasihoidlikkus ja mõtlikkus. Helikeel on stiilselt minimalistlik. Esimesed kaks rada „Sometimes" ja nimilugu kätkevad ehk kõige enam plaadi kvintessentsi – kui need ei meeldi, ei soovita edasi kuulata. Kui meeldivad, siis tõenäoliselt on olemas õige häälestatus terve teose nautimiseks. Tapeedina „Heavy Love'i" kuulata ei maksa, sest see on veidi ärev ja mürane. Need, kes aga süüvida viitsivad, võivad saada sügava elamuse.

Viet Cong – Viet Cong
(Jagjaguwar / Flemish Eye, 2015)

Kuulas: Pēteris Masļenčenko

Women, eelmise kümnendi üks märkimisväärseimaid *indie*-rokigrupeeringuid, leidis 2012. aastal keset katkestatud tuure, väidetavaid lavakaklusi ja kõige lõpuks kitarristi Christopher Reimeri enneaegset surma ebameeldiva lõpu. Liikmed Matthew Flegel ja Michael Wallace liikusid aga edasi, et moodustada kõnealune Viet Cong, ja tundub, et Womeni hinguseleminekuga kaasnenud tormilised emotsioonid on nad suunanud oma debüütalbumil edukalt jõuliseimasse rokkmuusikasse, mis viimasest ajast meenub, olles üheaegselt jätk eelmise bändi *sound*'ile ning armastuskiri „vanale" post-pungile.

Womeni mürarikkus on kandunud edasi ka Viet Congile – industriaalsena kõlav rütmika ja hägused kitarrid loovad raske õise tunnetuse, kuid need ebakõlad on suunatud uskumatult ühtsetesse lugudesse. Album on täis nakkavaid gruuve ja erksaid riffe ning olenemata mõnevõrra aeglasest algusest hoiab meeste laulukirjutusoskus traditsioonilise kaasahaaravuse ja ootamatud helilahknemised, mis muusikal huvitavana aitavad püsida, järjekindlalt tasakaalus. Bänd kõnnib seda keerulist nööri mööda, mis asetseb kerguse ning nonde ebakõlade kallaletungi vahel, igatahes haruldase graatsilisusega.

Kui Viet Congile võiks süüdistuse esitada, oleks see selle eest, et nad viitavad liigselt oma mõjutajatele, sest album kõlab peaaegu nagu post-pungi parimate palade kogumik. Kooslus hüppab „March of Progressi" This Heatile omaselt psühhedeelialt „Silhouettesil" leiduva joydivisionliku popini ning sealt Swansi meenutava nutulauluni 11-minutises lõpuloos „Death".

Viet Congi ei ole raske panna ühte hunnikusse teiste post-pungi taaselustajate Interpoli ja Bloc Partyga, aga tõsiasi on, et mehed ajavad plaadil oma asja nii hästi, et selle üle virisemine on mõttetu. Kui sulle meeldib post-punk (ja kellele ei meeldiks post-punk?), siis toob Viet Cong selle sinuni viisil, mida oskavad teha vähesed. See lihtsalt on üks muljetavaldavaimalt kirjutatud, mängitud ja produtseeritud uusi albumeid. Samal ajal kui Women – bänd, mis eksisteeris *indie* tumedatel äärealadel – tundus külm ja ligipääsmatu, kiirgab Viet Cong energiat, olles valmis suurteks tegudeks.

UUS EESTI BIIT

Foto: Midnight

ABSTRACT DETAIL

Seal, kus hiphop tungib džässi suitsusele pärusmaale, mille väravas seisavad *dub*'i pulseerivad rütmid, tegutseb uue eesti biidi järjekordne saadik Abstract Detail. Eelmisel kuul andis ta välja oma esimese EP „Dreamscape", mille pealkiri räägib ise plaadi helipildi eest. Liikumisele punktist A punkti B ehk teele DJ-puldist produtsenditooli palusime aga tal endal valgustava pilgu heita.

Räägi lühidalt, kes on Abstract Detail? Millega sa muusika kõrvalt veel tegeled?
Bassimuusikasõltlane kodanikunimega Ivar Põldvee, kellele meeldib sõpradega jalgpalli mängida ning kellel on huvi ka toidukunsti vastu. Muusika on number üks.
Millise loo peale ütlesid, et vot nüüd tahan ise muusikat teha?
James Blake'i „Sparing the Horses" – imeline rütmika ja „julgus". Ei unusta kunagi esmakordset kuulmist.
Sinu esimesed lood SoundCloudis on kõigest pool aastat vanad, aga muusikaliselt tunduvad need väga küpsed ja viimistletud. Kas oled veetnud enne aastaid ja lugematuid tunde träkke ning *loop*'e vorpides või ongi need sinu esimesed katsed?
Tegelikkuses olen muusikaga tegelenud kuskil viis aastat. Esiteks tuli plaatide mängimine, millele järgnesid katsetused produtseeringus. Viimistletuses võib süüdi olla õigete helide valimine ning mõni kätteõpitud trikk. Eks kõrv muutub ka aina tundlikumaks.
Milline instrument/programm on sinu jaoks asendamatu?
FL Studio.
Kui sul oleks võimalus teha koostööd ükskõik millise muusikuga maailmast, siis kes see oleks?
Steve Spacek.
Olid varem aktiivne ürituste korraldaja. Kas Eestis/Tallinnas pidude organiseerimine on võrreldes ajaga, kui sellega alustasid, palju muutunud?
Midagi kardinaalselt vast muutunud polegi. Inimesed võtavad mõne dringi ja kuulavad muusikat. Mitmed lokaalid on enda uksed sulgenud. Konkurents on suurenenud, aga see on ainult hea. Inimesed on teadlikumaks muutunud ning sellest tulenevalt on suurenenud ka ürituste arv. Eks peab unikaalsust peegeldama.
Märtsi lõpus toimub järjekordne Tallinn Music Week, mis toob koju kätte palju plaadifirmade ja meedia esindajaid väljastpoolt Eestit. Kas pead seda oluliseks vahendiks kuulajateni jõudmisel?
Kindlasti. Kontaktide leidmine on väga tähtis aspekt. Sellest sõltuvalt võib loodu globaliseeruda.
Kuidas hindad hetkeseisu eesti elektroonilise muusika maastikul?
Väga värskendav ja piisavalt dünaamiline. Mulle on alati tundunud, et meil on eesti *sound* – külm, jäine ja põhjamaine. Täielikult omas natuuris. Siinkohal vääriksid mainimist Quarah, 1212a, c.o.u.g.h. ja Reggie Coughin.
Nimeta mõned hetke lemmikartistid?
Kahn, Commodo, Alix Perez, Flowdan.
Mis on olnud su eredaimad esinemised siiamaani?
Iga esinemine on omamoodi. Kõige meeldivamad kohad siiani on kindlasti Von Krahl ja Kink Konk.
Millised on tulevikuplaanid?
Teha koostööd erinevate produtsentide ning kindlasti ka kodumaiste vokalistidega. Äkki väljastada album, kui selleks on õige aeg.

Küsis: Madis Nestor

Pane kõrv peale: soundcloud.com/abstract-detail

TOP 10

HELSINGI ALTERNATIIVTURISM

Päevad, mil Helsingis enamasti H&Mis poodlemise pärast käidud sai, on ilmselt igaveseks loetud. Nüüd on aeg visata pilk sealsetele Kalma sauna siniverelistele vendadele, tänavatoidukultuurile ja legendaarsetele plaadipoodidele. Alternatiivtuuri juhib kohalik muusikaspetsialist ja Helsingi elustiilivaibiga läbinisti tuttav DJ Anonymous.

Kulttuurisauna. Foto: Wikimedia

1. **Kulttuurisauna.** Atmosfääriline avalik saun, mis on disainitud ja ehitatud täpselt nii, et see sobiks kokku oma suurepärase rannajoonel paikneva asukohaga. Kõige ilusam asi, mis on Helsingis viimase kümne aasta jooksul juhtunud.
2. **Siltanen – Kuudes Linja – Kaiku.** Helsingi kolm parimat baari/klubi, mis asuvad kõik ühes kvartalis. Kohalikud kutsuvad seda peokompleksiks või, veel parem, Bermuda kolmnurgaks.
3. **Digelius.** Tõeline institutsioon Digeliuse plaadipood on asunud Helsingi ühes pidepunktis Viiskulmas juba 1971. aastast. Nad on üle ilma kuulsad oma džässi ja maailmamuusika valiku poolest.
4. **Fafa's.** Falafelikett, mis näitab, et Helsingis on võimalik püsti panna kvaliteet-vegeäri ning muuta selle käigus tänavatoiduskeenet.
5. **Orion.** Soome Rahvusliku Audiovisuaalse Instituudi juhtimisel tegutsev kino, mille hästi kureeritud programmist leiab nii klassikuid kui unustatud pärleid. Lisaks on seal kõige mugavamad istekohad Helsingis.
6. **Natural Flavour Tea House.** Helsingi all-linn pole eriline lemmikkoht, kuid see tervislikku toitu pakkuv hiinakas on üks eranditest. Sealne nuudli- ja pelmeenisupp on tugevad soovitused.
7. **Torkkelinmäki.** Ainulaadne koht Kallio linnaosas, mis on oma võimete tipus just suvel (milline linnaosa samas poleks?).
8. **Pikkulintu.** Väike kohalik baar Helsingi idaosas asuvas Puotila eeslinnas. Keskendub viskile ja käsitööõllele ning mõned peavad seda parimaks baariks Soomes.
9. **Linko PizzaBar.** Kena väike pitsabaar keset vaikset Töölö linnaosa.
10. **Stadin Panimobaari.** See koht pole veel isegi avatud, aga ma juba tean, et sellest saab üks uusi lemmikuid. Vedajaks on üks soome parimaid käsitööõllede pruulijaid Stadin Panimo ning see hakkab paiknema Suvilahtis, ümber nurga kohast, kus asub Eesti Maja.

OMAD VÕÕRAD (ISLAM EESTIS)

Tekst ja fotod Arvo Iho

Islam on levinud üle maailma. See koraanile ja prohvet Muhamedi õpetustele toetuv usk jõudis esimese saja aastaga Araabia poolsaarelt Hispaaniani läänes ja Indiani idas. Tänapäeval on islam levinud kõigile mandritele ja ligi miljard inimest on moslemid.

Paljudes inimestes tekitab islam vastumeelsust ja hirmu, kuna seostame seda kohe rahvusvahelise terrorismi, massiliste rahutuste, vägivalla ja sõjaohuga.

Islami levitajad küll väidavad, et sel kõigel pole mingit seost koraani ja islamiga, kuid tegelik elu ei lase seda juttu kuidagi uskuda. Pealegi käsib koraani salm 9.29 selgesõnaliselt „võidelda uskmatutega, kuni nad alla annavad ja moslemitele alandlikult makse hakkavad maksma". Neid agressiivsusele kutsuvaid salme on koraanis veelgi ja tegelik maailm näitab, et seal, kus levib islam, on ka rahutused, vägivald ja sotsiaalne segadus.

Positiivseid ootusi tekitanud araabia kevad on muutunud suureks vägivalla ja segaduste keeriseks. Moslemi Vennaskonna terror Egiptuse tsiviilelanikkonna vastu sai neile endile ka saatuslikuks. Iraani Islamivabariigis on üldised inimõigused ja eriti naiste õigused väga halvas seisus. Süürias käib jube vennatapusõda ja kogu läänemaailm on tõsiselt ärevil Islamiriigi pealetungi tõttu. Islamivõitlejaid värvatakse üle maailma ja isegi rahumeelsest Soomest on käinud sõjaturiste Süürias sõdimas.

Prantsusmaal, Saksamaal ja Inglismaal on moslemite suur hulk tekitanud sotsiaalseid pingeid ja konflikte kohaliku elanikkonnaga. Euroopa naiivne „multi-kulti" on praktiliselt läbi kukkunud. Moslemitest immigrandid kasutavad täiel määral neid vastu võtnud riikide hüvesid. Samas nad isegi ei püüa integreeruda kohaliku kultuuri ega sotsiaalse süsteemiga. Euroopa maadesse saabuvad üha uued immigrantide lained. Moslemite getod, põhirahva kulul elamine, kohalikele vastandumine ja tänavarahutused on tekitanud rahva vastuseisu moslemitele isegi Taanis ja Rootsis.

Massiline turism islamimaadesse on loonud ka Eestis uue nähtuse – moslemimeeste ja Eestist pärit naiste abielud. Tihti lagunevad need pered kiirelt, sest mehed on kasutanud abielu vaid vahendina Euroopasse pääsemiseks. Kuid Eestis on ka üle kümne aasta koos püsinud segaperekondi, kus on juba kasvamas mitu last.

Umbes kümme aastat tagasi soovisid moslemid ehitada Ash-Shāriqah emiraadi rahadega Tallinnasse suure mošee. Seda neile ei lubatud. Alates 2007. aastast toimib Lasnamäel Tallinnas Islami kultuurikeskus Turath, kus käivad koos erinevast rahvusest moslemid. Reedeti on palvused ja koraani ühislugemised. Ramadaani ajal toimuvad ühised söömaajad. Õpetatakse araabia keelt ja propageeritakse islamit. Turathis kohtuvad eri maade moslemid ja siia kutsutakse loenguid pidama õpetajaid Egiptusest ja teistest islamiriikidest.

Rohkem kui pooled Turathi külastajad on tatarlased ja kaukaaslased, kes suutsid säilitada tänu islamile oma identiteeti nõukogude impeeriumis. Kuid viimasel ajal on islamisse pöördunud ka noori eestlasi ja venelasi. Kõige aktiivsem islami levitaja Eestis on Kätlin Hommik-Mrabte Saaremaalt. Paar eesti noormeest õpivad araabia keelt ja islami aluseid. Hiljuti käis üks neist Egiptuses ja Saudi Araabias koolitusel ning valmistub islamivaimuliku karjääriks.

On huvitav jälgida inimesi, kes on oma hinge usule avanud. Vaim valgustab liha läbi ja muudab inimese olemust. Vaadake moslemite ehk Jumala tahtele allunute nägusid! Mõned neist väljendavad fanatismi, teistele annab usk rõõmu ja kindlust selles segases maailmas.

Kõik pildid on üles võetud Eestis.

Koraan
Tõesti, Jumal on tark ja teadja.
29 Võidelge nendega, kes ei usu Jumalat
ega viimset päeva, kes ei pea keelatuks
seda, mille Jumal ja tema sõnumitooja
on keelanud, nagu ka nendega Raamatu
rahva hulgast, kes ei järgi tõelist usku,
kuni nad ei hakka omaenese käega[12] ja
alandlikul meelel maksma kümnist.[13]

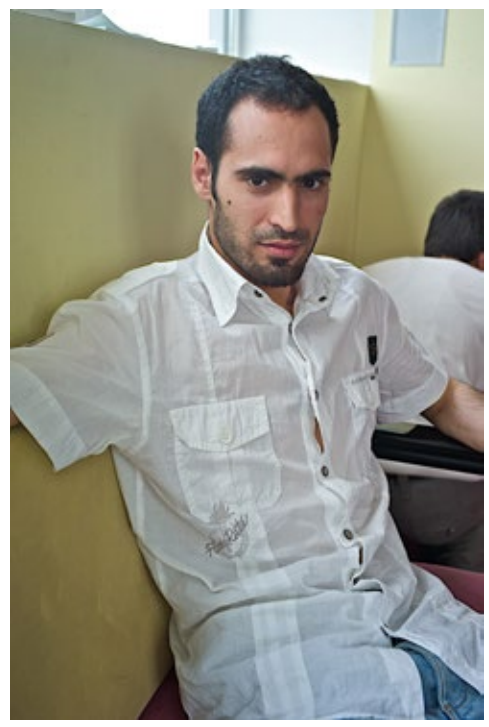

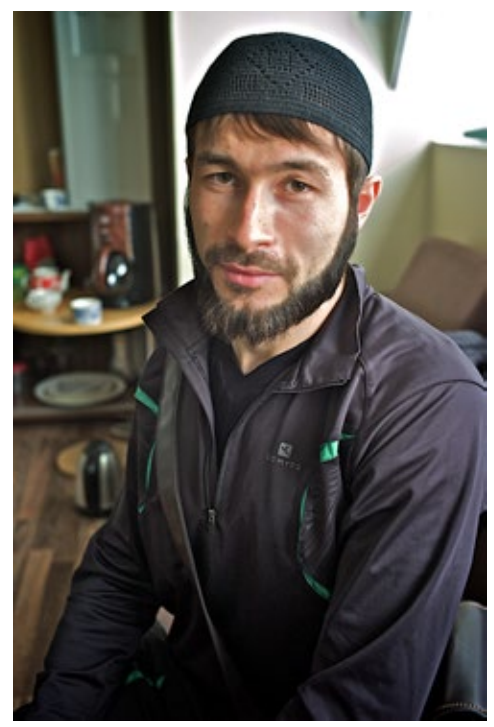

KUI SÕNA SAAB LIHAKS JA LIHA SUREB

Tanel Rander

Charlie Hebdo, Kaur Kenderi „Untitled 12" ja „Minu Poola" Tartu Kunstimuuseumis – mis ühendab neid kolme kunstimaailmast kaugemale jõudnud juhtumit? Tanel Rander arutleb selle üle, kuidas kunst mõjutab rahvusvahelist suhtlust ning miks küsimus ei ole enam pelgalt sõnavabaduses, vaid elus ja surmas.

Tasuks pikemalt arutada selle üle, kas Charlie Hebdo, Kaur Kenderi ja Rael Arteli juhtumite ühisosa on sõnavabadus või midagi muud. Sõnavabadus on üleüldine inimõigus, mitte osa Lääne heaoluühiskonna kontseptsioonist. Kuidas siis on võimalik, et maailma kõige privilegeeritumas paigas – Euroopas – satub korraga kahtluse alla üks elementaarseim inimõigus? See polegi võimalik! Sõnavabadus ei ole Euroopas kordagi kõikuma löönud! „Je suis Charlie" oli ühiskondlik hukkamõistev reaktsioon terroriaktile. See oli see teatav energia, mis toob inimesed tänavatele ja mida poliitikud oskavad imehästi enda kasuks tööle panna või teisisõnu, nad oskavad murdepunktidest uut reaalsust toota. Mille eest siis seisis „Je suis Charlie" – kas rahuliku ühiskonna või eesootava sõja eest? Kõikjal, kus domineerib globaalkapitalism, on inimesed justkui kotti surutud, ja koti suu tõmbub üha enam ja enam koomale. On halvad ja veel halvemad valikud.

Charlie Hebdo konteksti täidavad Lääne suhted oma endiste kolooniatega, praegune geopoliitika ja nekropoliitilisi jooni omandav elukorraldus. Nekropoliitika – see on filosoof Achille Mbembe tutvustatud ühiskonnakorraldus, milles surmal on strateegiline tähtsus elu edendamisel. Nekropoliitika mõiste lähtub Michel Foucault' biopoliitika kontseptsioonist. Seda on rakendatud postkolonialistliku Aafrika ja 09.11.2001 järgse Lääne kirjeldamisel, ent praeguseks on see poliitika laiendanud haaret ja keegi ei üritagi seda enam varjata. Võib oletada, et inimsus (humanism, inimõigused) on devalveerumas. Võimalik, et juba ongi sündinud „uus inimene", uus neoliberaalne subjekt, nekropoliitilise võimu instrument. Või on ta hoopis sellise subjekti, sellise instrumendi vastand – inimene, samuti neoliberaalse Lääne tulemus, kes on valmis idee nimel surma minema. Liberaalne heaoluühiskond on osutunud privilegeeritute klassiks, mida saadavad tumeda varjuna geopoliitika, allasurutud ja mahakantud inimhulgad. Ma ei pea võimalikuks näha Charlie Hebdo tegevuses autonoomsust ja poliitilist sõltumatust.

Ka kaasaegset kunsti on üha raskem näha autonoomsena. Ida-Euroopasse sattus ta geopoliitiliste protsesside tulemusel. Siin on ta püüdnud sisse seada neoliberaalsest deregulatsioonist, konkurentsist ja turuloogikast lähtuvat hierarhilist süsteemi. Sõnavabadus ja loomevabadus on seal kehtivad, tsensuuri ei ole. Tundub, et riik eelistaks end sellest süsteemist täielikult taandada ja jätta kõik turu ja erakapitali reguleerida. „Riik olemegi meie ise," nagu ütles Rael Artel Müürilehele vahetult enne näitusega „Minu Poola" holokaustiskandaali sattumist. Tema oligi see, kes võttis iseenda kureeritud näituselt maha Artur Żmijewski tööd. Pärast seda on hakatud rääkima tsensuurist ja vaba kunsti lõpust. Nagu Charlie Hebdo puhul, tuleb ka siin vaadata selle näituse konteksti, ehkki need kaks asja ei ole omavahel võrreldavad. Küsimus on sõnavabaduses ja selle ümber keerlevas diskursuses. „Minu Poola" asjaosaliste põhiliseks argumendiks on olnud asjaolu, et vaidlusaluseid Żmijewski töid on näidatud pikka aega kõikjal maailmas, need kuuluvad erinevatesse kollektsioonidesse ja on kunstimaailmas tunnustatud. Seega ei ole küsimus Żmijewski teostes, vaid näituse kontekstis, milleks on Eesti. Eestil ei ole lubatud (või õigemini on olemas teatud võim, mis ei luba) sooritada nende teoste näitamise žesti. Hoolimata käimasolevast propagandasõjast, mida võib pidada küll näituse kontekstiks, ent seda ei tohiks normaliseerida, on Eestis asju, mille üle tuleks aru pidada. „Minu Poola" näituse võtmeline ja konteksti avav teos on John Smithi (Marko Mäetamm ja Kaido Ole) 2001. aastast pärinev maal „Holocaust".

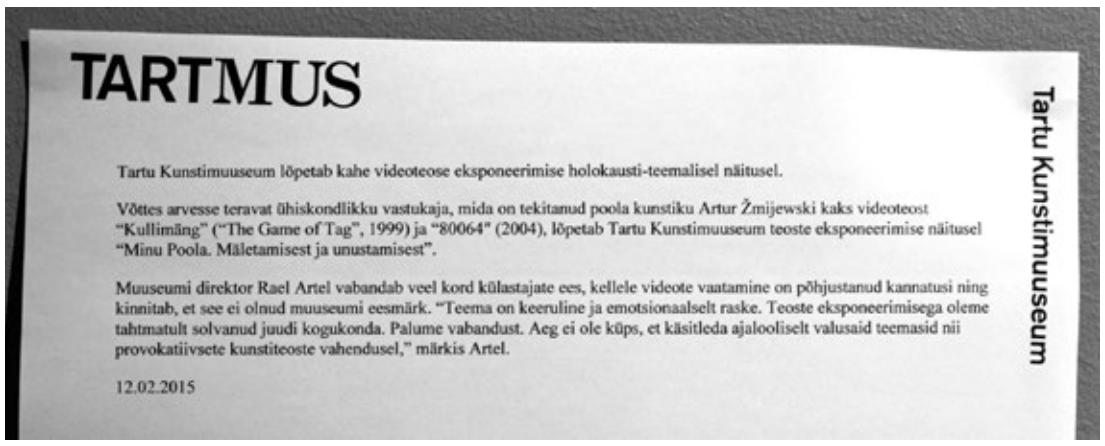

TARTMUS

Tartu Kunstimuuseum

Tartu Kunstimuuseum lõpetab kahe videoteose eksponeerimise holokausti-teemalisel näitusel.

Võttes arvesse teravat ühiskondlikku vastukaja, mida on tekitanud poola kunstiku Artur Żmijewski kaks videoteost "Kullimäng" ("The Game of Tag", 1999) ja "80064" (2004), lõpetab Tartu Kunstimuuseum teoste eksponeerimise näitusel "Minu Poola. Mäletamisest ja unustamisest".

Muuseumi direktor Rael Artel vabandab veel kord külastajate ees, kellele videote vaatamine on põhjustanud kannatusi ning kinnitab, et see ei olnud muuseumi eesmärk. "Teema on keeruline ja emotsionaalselt raske. Teoste eksponeerimisega oleme tahtmatult solvanud juudi kogukonda. Palume vabandust. Aeg ei ole küps, et käsitleda ajalooliselt valusaid teemasid nii provokatiivsete kunstiteoste vahendusel," märkis Artel.

12.02.2015

Tekst ruumi sissepääsul, kus eksponeeriti arutelu tekitanud teoseid. Foto: Madis Katz

Iroonia oli 90ndatel justkui kohustuslik meetod. Iroonia sarnaneb magusale kihile, mis aitab kibedat tabletti alla neelata. Ida-Euroopa allus tol ajal Läänele identifitseerumise ja iroonia kaudu. Fiktiivne John Smith oli poola päritolu saksa immigrant, geenitehnoloog, kes saabus Eestisse inimesi uurima. See taustalugu avab kahtlemata palju kontekste, ent kuraatoritekst „Minu Poola" kataloogis tõstab seda kunstiteost esile seoses holokausti problemaatika kommertsialiseerumisega. See avab üsna konkreetse vaate John Smithi positsioonile. John Smithi jaoks on holokaust bränd, vaatemäng, valeteadvus, surnud ajalugu. Ta on sellest distantseerunud, tema pilk on neutraalne nagu kõigest monotoonse ükskõiksusega „huvituval" turistil. Kui see on mõõduka natsiminevikuga Eestist pärit kunstnike positsioon, ja üks väheseid holokaustiga seotud kohalikke kunstiteoseid, siis millest see tegelikult kõneleb?

a) Eesti ühiskonnast, kus Saksa okupatsiooniga seonduvat pole endiselt selgeks räägitud ja kus koostööd natsiarmeega on peetud omamoodi vabadusvõitluseks. Ja siin on vastutus ka kunstnikel – miks ei ole kunstnikud kasutanud oma loomingulist vabadust teha sel teemal uurimistööd ja väljendada oma seisukohti?

b) Kaasaegse kunsti depolitiseerivast funktsioonist. John Smithi identiteet sündis seoses kunstnike osalemisega näitusel „Young British Art" (Tallinna Kunstihoone, 2001, kuraatorid Anders Härm, Kiwa, Hanno Soans), mis üritas igast suunast (pornokomisjon, juudikogukond jne) skandaali otsida. Selle näituse kohta kirjutas Raivo Kelomees 11.05.01 Sirbis: „Eestlaste kunst auväärse noor-briti kunstina, eestlaste kolimine mandrilt saarele, ümberkehastumine, oma nahast väljapugemine, üle oma varju hüppamine, enesemoondamine, totaalne muutumisvõime, mida kapitalistlik turuloogika justkui nõuab – need asjaolud teevad YBA mõistetavaks."

Näitusega „Minu Poola" võiks kaasneda analüütiline seanss, mis seab lähtekohaks kõnealuse John Smithi teose ja võrdleb käesolevat sõnavabaduse problemaatikat 2001. aastaga. Nagu näha, on olukord väga palju muutunud. Aga holokausti temaatikal puudub endiselt adekvaatne representatsioon kaasaegse kunsti kontekstis.

See, mis 2001. aastal piirdus sõnaga ja selle vabadusega, muutus nüüd, 2015. aastal lihaks ja vereks. Võib spekuleerida selle üle, kas Kaur Kenderi „Untitled 12" oleks ka 2001. aastal lapspornoks kuulutatud. Samal aastal ilmus tema raamat „Check out", mis sisaldas erakordselt palju jõhkrusi ja 12-aastase tüdrukuga suguakti kujutamist. „Untitled 12" on justkui teadlik provokatsioon, mis testib sõnavabaduse piire, ent ilmselt tahtmatult testib see ka kollektiivse eetika piire ja riigivõimu toimimist. Nii Kenderi kui Charlie Hebdo ja „Minu Poola" juhtumid viitavad vaenlase või ohu olemasolule. Charlie juhtum seisnes defineeritud vaenlase alandamises, nii et vaenlane reageeris ootamatu radikaalsusega. Kenderi juhtum seisnes riigivõimu õrritamises, nii et riigivõim reageeris ootamatu ratsionaalsusega ja hulk spetsialiste (need, kes tegelevad väärkoheldud lastega) ütles, et oht on täiesti reaalne. „Minu Poola" eesmärgid ei olegi niivõrd olulised – see näitus tabas ootamatult reaalset Eesti valukohta, ja sellele järgnes ootamatult reaalne propagandarünnak. Oht realiseerus, vaenlane on olemas ja täiesti käegakatsutav.

Lõpuks ometi näitas kunst oma reaalset positsiooni ja mõju ühiskonnas, ja ühtlasi avardus ka ühiskonna mõiste – Eesti ei ole üksik saar, vaid osa tervest maailmast, nii Euroopa Liidust kui ka Venemaast. Kunst puudutab nii Eesti-sisest kui ka -välist kommunikatsiooniruumi. Vahest ei olegi Eesti identiteet intiimsuse, vaid pigem ekstiimsuse küsimus. Intiimsuse kontseptsioon põhineb isolatsioonil, milles sisemus vastandub välisele. Sisemusest saadetakse välja vaid välisstandarditele vastavaid visiitkaarte. Ekstiimsus tähendab aga seda, et kõik, mis siin toimub, on ühtlasi osa välismaailmast. Kes oleks osanud arvata, et selline murrang jõuab meile pärale Tartu Kunstimuuseumi kaudu?!

ÜKS KÜSIMUS

Milline vastutus lasub kunstnikel ühiskondlike protsesside kommenteerimisel / hinnangute andmisel?

TANJA MURAVSKAJA

kunstnik

Kunstniku vastutusest. Sõnavabadus eeldab loomingu- ja väljendusvabadust, arvestades ühiskonnas omaks võetud eetikanorme, ja nende normide kaldumist kriitikasse, satiiri ja kivinenud klišeede väljavahetamisse. Ühiskonna aluste vastu astuv julge kunstnik kannab vastutust isikliku maine kaudu. Nii soolonäituste raames isiklikult sõna võttes kui ka kuraatorimõtte uude konteksti paigutuvate tööde väljapanekuga – kunstnik kannab vastutust iga oma sõna eest.

Tartu muuseumi juhtkonna ja Eesti Juudi Kogukonna vahel puhkenud skandaaliga seoses näen mina kui kunstnik eelkõige kultuuride konflikti ja ajalootunnetuse erinevust, konfliktipoolte erinevat tundlikkust ja valuläve. Juudi kogukond on kannatanud pooleks, kõige hirmsama vägivalla ohvriks inimkonna ajaloos. Arusaadavalt on näituse kuraator ja muuseumi direktor ühes isikus noor kultuuritöötaja, kellel puudub meie teada mis tahes suhe nii juudi rahva kui poolakatega, kelle territooriumile rajati Oświęcimi koonduslaager, kui ka kõige vähem saksa fašistidega. Intervjuus agentuurile AFP The Times of Israel kasutas kuraator holokausti puhul väljendit „unpleasant and uncomfortable historical event", demonstreerides sellega erinevat emotsionaalset ja ajaloolist arusaamist juudi rahva tragöödiast.

Siit tuleneb kõige keerulisem küsimus: kas eksisteerib näituse seos riikliku institutsiooni ja riiklikul tasandil aetava poliitikaga? Kas riiklikus muuseumis toimuv näitus on Eesti ametliku seisukoha väljendus? Kas on? Oletan, et kõik need ja sarnased küsimused on kõlanud ka Euroopa juudi kogukonna juhi peas, kes ütles teleintervjuus, et pärast õhtuseid uudiseid tuli ta mõttele, et Eestis on lähenemas kristalliöö. Niisugusele järeldusele pole raske tulla, teades, et näitus toimub Eesti Kunstimuuseumi filiaalis. See ei ole kullimäng, mis toimub paarikümne nägijaga nurgataguses eragaleriis. See on riiklik muuseum. Ja see ei ole ühemõtteline näitus ühe rahvuse hävitamise teemal teise rahvuse käe läbi. Riikliku institutsiooni konteksti paigutatud näitus kannab Eesti ametliku kultuuripoliitika vaimu ja paneb muuseumi juhtkonnale vastutuse kõigi riigi kodanike ja maksumaksjate ees, kaasa arvatud niisuguse väikese kodanikegrupi ees, kui seda on Eesti juutide kogukond. Vähemuste arvamuse kuulda võtmine ongi eluterve demokraatia tunnus.

ARTISHOKI VEERG

Artishoki veerg on kunstikriitika blogi Artishoki ja Müürilehe koostöös valmiv veerg sellest, mis kunstiinimestel parasjagu südamel on.

KÕIGE NÕRGEM LÜLI

Maarin Mürk

Kunstimaailm kui selline on alati olnud üks üsna hierarhiline paik. Kuna Eestis kunstiturg alles areneb, siis hierarhia tippu ei määra niivõrd materiaalne, kuivõrd sümboolne kapital. Viimaste aastate üsna jõuline kaasaegsete kunstnike normaliseerimine[1] laiema avalikkuse ees + loomingulise ettevõtlikkuse riiklikult toetatud positiivne kuvand on kaasa toonud selle, et kunstnik olla on, vähemalt teatud skeenedel, jälle päris *cool*. Disainerist rääkimata. Näituseavamistel kohtab üha laiemat ringi muudel aladel tegutsevaid persoone ja arvamusliidreid. Laiemasse teadvusesse on jõudnud ka „tugistruktuurid" – näiteks Temnikova ja Kasela galerii on kehtestanud atraktiivse kunstidiileri kuvandi, kes on ise sama äge nagu kunstnikud, kes tema „portfellis" on. Kaasaegse Kunsti Eesti Keskus ja Eesti Kaasaegse Kunsti Arenduskeskus torkavad samuti rohkem silma, välismaa ja välismaale vahendamine on kohaliku vereringe jaoks vajalik. Nii et kunstnik, kuraator ja galerist olla on juba üsnagi prestiižne. Kunstiteadlane ka. Valge Kuup toob esimest korda esile näituse installi kui iseseisva kompetentsiliini, mille viljelejad on seni pigem varju jäänud. Ja nii edasi.

Näitusesaal kunsti ja publiku ootel. Foto Maarin Mürk

Mida rohkem väli seestpoolt korrastub ning erinevad suunad end välja kujundavad, seda rohkem kerkib järgmise loogilise küsimusena esile töö publikuga. Avalikkuses toimuvad arutelud kunsti üle osundavad samuti selgelt kätte, et kõige nõrgemad lülid kunstiväljal on täna kommunikatsioon ja haridus.

DIY.....NOT

Kommunikatsioon on praegu enamasti miski, mida teevad kunstnik, kuraatorid, galerist jt oma põhitegevuse kõrvalt, kui nad jaksavad ja kui nad oskavad. Ning kuivõrd kommunikatsiooni puhul on oluline isiklik *network*, siis see tähendabki, et info kunstisündmuste, -nähtuste ning kunstnike kohta levib eelkõige tegijate tutvusringkondade piiril. Laiema publiku, tihti isegi mitte teistes kultuurivaldkondades tegutsejateni see teadmine ei jõua – kuna „kommunikaatoritel" on siiski ka põhitöö, pole võimalik väga kaugele võrke välja viskamas käia. Uuemal ajal liigub kunstiväljal juba ka isikuid, kes on midagi sellist nagu „kommunikatsioon ja turundus" lausa õppinud, kuid nende puhul on tihti probleem kunsti ning jooksva kunstielu sügavamas mõistmises, mistõttu sisu publikuni toomine kannatama kipub. Kõige olulisem mingi asja kommunikeerimise juures ongi see ebamäärane „laiem tunnetus" – miks just see näitus/kunstnik/teos oluline / huvitav / epohhi loov jne on. Seda ei saa ette kirjutada, kuraatorite saadetud pressitekstidest pähe õppida ega ka päris oma peaga kabinetivaikuses välja mõelda, vaid see tekib kogemusega, kumuleerub pidevast kohalolemisest, üritustel käimisest, kunstnikega suhtlemisest, oskusest iga skandaalikiskumisega mitte kaasa minna ning esile hüppavaid haipe läbi näha (vajadusel luua ka). Eriti praegu, kus „kommunikatsioon" on pidevalt käest libisev, järgmistesse uuendustesse, niššidesse ning suhtlusvahenditesse kaduv tõeline tihnik, kus ei saa hakkama korraks sinna sisse põigates ega ka seda ainult koolis õppides. Loomulikult peale kooli sissekasvamine alles algabki, aga mul on tunne, et paljud seda õppinud ei anna endale aru, et kunsti kommunikatsiooni ei saa teha ainult tööna, kellast kellani, vaid sukeldudes – väljal on palju nähtamatuid niidikesi, vanu asju, isiklikke põimumisi, taustainformatsiooni, mida oleks hea navigeerimiseks siiski teada (kui palju ennast nendest mõjutada lasta, on hoopis teine asi).

„PEHMED VÄÄRTUSED" – *NOT SO COOL*

Kui kunsti kommunikatsioon ja turundus suunana siinses kontekstis alles otsib ennast, siis hariduse kohta tundub just, et see on jälle liiga hästi paika loksunud. Haridustöötajad on heategijad, kelle raske eluga me kõik kaudselt kursis oleme ja keda põhimõtteliselt toetame. Kes ei peaks haridust oluliseks? Eelhäälestus on igati positiivne, kuid lähemalt vaadates tundub, et eelhäälestuseks see jääbki – haridus on paigutatud kindlalt teatavasse „sahtlisse", millel aktiivset sidet oma tegemistega ei nähta.

Eelarvamus nr 1: haridus kunsti kontekstis tähendab tegelemist laste ja noortega. Silme ette kerkivad pildikesed näiteks mõnest kunstimuuseumist, kus ümber täiskasvanud haridustöötaja aelevad parketil maas rõõmsad mudilased ning seinal on mõni barokne lahingustseen. Ohkame õnnelikult, et ah kui tore, keegi tegeleb ka järelkasvuga, ja liigume oma eluga edasi.

Eelarvamus nr 2: haridus kunsti kontekstis tähendab mingit manuaalset tegevust, mis kuidagi toetub „kunstioskusele" või peaks seda kuidagi arendama. Seega, haridus kunsti kontekstis on enamasti selline natuke ninnu-nännu asi – midagi need lapsed seal meisterdavad; *awww* ja nii edasi. Lisaks tegelevad sellega „mingid teised inimesed" – kunstiõpetajad, kelle maine ei ole kunstiväljasiseselt kuigi kõrge. Kõige prestiižsem on olla ikkagi kunstnik, kuraator, kunstiteadlane või galerist, Looja mingiski mõttes. Kes nendele marjamaadele (täiskohaga) ei mahu, on sunnitud elatist teenima lapsi või tudengeid õpetades. See on osa, mis tihti näiteks näituseid saatvates CVdes ei kajastu. Kunstnik, Kuraator, Kunstiteadlane ja Galerist on igati valmis tunnistama, et haridus ON põhimõtteliselt tõesti väga oluline, aga sellega tegelegu mingid teised inimesed. Siis kui sisulised otsustused on juba ära tehtud, kutsutakse kohale haridustöötajad ja kommunikatsioon, kes peavad mingil viisil selle üllitatud produkti „rahvale", „avalikkusele" jms ebamäärastele üksustele „maha müüma".

Kunstiharidusest on ammu saanud *pedagogy* asemel vähem hierarhiline *education*, mille asemel on üha rohkem hakatud kasutama mõistet *art mediation*. Küsimus ei ole millegi selgeks tegemises kellelegi (nt miks see on hea näitus/teos vms), vaid diskussiooni tekkimise toetamises. Haridus ei lihtsusta kunstnike ja kuraatorite kontseptsioone „massimaitse" huvides, ei tähenda eeskätt manuaalset tegevust kunstiande (moodsamalt loovuse) arendamiseks, ning järelkasvu kõrval on suur tööpõld ka praeguse täiskasvanud publiku puhul. See on sama mitmekihiline ja -haruline tegevus nagu kommunikatsioon ja turundus. Kuidas võiks veel kasutada kunsti ja kunstiga täidetud ruume? Kuidas leida kaasaegsed ja intelligentsed viisid kunsti vahendamiseks ning kelle mure see on, et nõrkade lülide juurest ühendus sootuks ei katkeks?

[1] *Sellised telesaated nagu „Meie aja kunst" ja „NO99 kunstikool", Areeni kunstikajastused jne.*

EESTI KUNSTIAKADEEMIA

avaõhtu

19.03.

BIOMARKET

Nii terve ja rõõmus...

Kaubamaja Biomarket | *Rocca Al Mare Biomarket* | *Solarise Biomarket* | *Ülemiste Biomarket* | *Viimsi Biomarket* | *Tartu Biomarket* | *Pärnu Biomarket* — *Uus!*

www.biomarket.ee

TANTSUKUNSTNIKE KEHA-KOGEMUS ULATUB NAHA-PIIRIST KAUGEMALE

Kristin Orav

Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia lõpetanud koreograafid Arolin Raudva ja Maarja Tõnisson etendavad Sõltumatu Tantsu Ühenduse sarjas PREMIERE oma debüütlavastused ,,Body Shift Body'' ja ,,Dying to Become'', milles noored tantsukunstnikud tegelevad isiklike teemadega.

Foto: Hannes Aasamets

BODY SHIFT BODY

Autor/esitus: Maarja Tõnisson
Helikujundus: Nele Suisalu (hääl),
Tanel V Kulla (elektroonika)
Lavakujundus: Kadri Liis Rääk
Produtsent: Sõltumatu Tantsu Lava

DYING TO BECOME

Autor/esitus: Arolin Raudva
Helikujundus: Henri Hütt
Visuaal: Hannes Aasamets
Lavakujundus/kostüüm: Nele Sooväli
Dramaturg: Tarmo Jüristo
Produtsent: Sõltumatu Tantsu Lava

BODY SHIFT BODY

Maarja Tõnisson leiab, et nüüdisaegse tantsukunsti eesmärk on isikliku kehakogemuse vahetu ja aus jagamine. Oma töös „Body Shift Body" ammutabki ta inspiratsiooni keha süsteemidest, selle intelligentsusest ja anatoomiast, seisab pressitekstis. Lisaks loeme, et autor katsetab iseenda kui etendaja ja lavastaja kehalisuse ja kehastustega, vahetades pidevalt fookust, seisundeid ja rolle. Tõepoolest, erinevalt Raudva terviklikust ja selgesõnalisest narratiivist hakib Tõnisson oma esitluse krüpteeritud tükkideks.

Üks lavastuse kesksemaid motiive pöörab tähelepanu visuaalkultuuris kinnistunud naisekeha (noore naiskoreograafi) iluideaali lõhkumise vajadusele. Tõnisson astub publiku ette skulpturaalses kostüümis, mis võimaldab selle kandjal oma kehakontuure moonutada, luues nende nihete kaudu uusi tähendusi, uusi väärtusi. Helikujundusel, eriti sõnal, on keha ümberdefineerimisel võtmeroll. Nele Suisalu hääl ja korinad arenevad dialoogis laval toimuvaga, põimudes kokku kõikide lavastuses eristatud kehatasanditega. Keha on Tõnissoni sõnul kimäär – füüsilistest, mentaalsetest ning emotsionaalsetest kihtidest moodustis. Kategooriad koos selgitustega projitseeruvad ka lavaseinale, kuid kaovad sealt liiga kiiresti, et publik neid lõpuni lugeda ei jõuaks. Kirjaliku sõna muutumisega lavaliseks kaunistuseks läheb kaduma võimalik lisatasand teose sõnumi lahtimõtestamisel. Tõnisson libiseb üle eri teemaplokkide neist ühelgi pikemalt peatumata. Nii jääb ka naisküsimus lõpuni välja mängimata üheks killuks autori kaleidoskoopilises kollaažis.

DYING TO BECOME

Lavastustes pööratakse pilk sissepoole ning süüvitakse enese anatoomiliste ning immateriaalsete tasandite avamisele. Arolin Raudva tantsulavastuse „Dying to Become" pressitekst tutvustab „automatiseeritud laipkeha", kelle/mille ainuke võimalus ellu ärgata on tõeline surm. Raudva kasutab selle arenguloo väljendamiseks kujundlikku lavakeelt, mida vaatajal on lihtne jälgida ning mõista: pimendatud lavaruumi keskmes ripub läbipaistvast kilest kookon, mis Hannes Aasametsa ruumi piire painutavate videoprojektsioonide mõjul elama hakkab. Kookonist väljunu ihule suunatakse vibreeriv valgusvihk, mis selle koost lahti lammutab. Füüsiline keha on autori sõnul vaimsete protsesside ja vabaduse eeltingimus.

Vaatajal tuleb oma pilku ning kuulmist teravdada, oma meeli avatud ja ärksana hoida, sest Raudva lavaline liikumine on vaevunähtav ja -kuuldav. Tekib soov keskenduda esineja sammudele ja hingamisele, ent video- ja helikeskkond ei tõsta tantsukunstnikku esile, vaid summutavad tema kohalolu. Keha kaob silmist, esinevad üksnes üksteise suhtes tõmbuvad-tõukuvad osakesed, kujutades inimest pidevalt pulseeriva protsessina, ennast taasloova, viimaks hääbuva valguslaiguna. Avaldub taotlus osutada olemuslikule – me kõik koosneme ühest ja samast algainest.

KEHALISUSE MÕÕDE

Arolin Raudva ja Maarja Tõnissoni lavastusi iseloomustavad ühised huvid, lähtepunktid ja sarnane liikumine. Mõlemad tantsukunstnikud näevad oma loomingulises töös TÜ VKA mõjutusi, eriti Karl Saksa töötubadest omandatud oskuste ja teadmiste rakendamist. Isikliku kehakogemuse määratlemisel on innustus tulnud lammutustööst, mis keha algosakesteks või kategooriateks lahti võtab, peatudes siiski eri küsimustel. Tõnissoni lähtenurk avab keha kultuurilisel mõjuväljal, Raudva ontoloogilises plaanis.

Vabadus, rituaalsed praktikad, filosoofilised lähtealused, (taas)sünni- ja surmatemaatika on eri kunstivaldkondi paelunud ajast aega, sh nt 1990. algusaastate eesti *performance*-kunstis, kus tolleaegne sotsiaalne kliima kajastus noorema põlvkonna kunstnike subjektiloomes. Praegu heidab vabadusele varju muutunud julgeolekuolukord Euroopas ning on omaette küsimus, millist mõju avaldab see kunstidele laiemalt. Arolin Raudva ja Maarja Tõnissoni kehalisuse mõiste ulatub nahapiirist kaugemale, ent jääb otsustavalt kehatasandile – fookuses on keha, kehas toimuv ja selle seos vaimsete protsessidega. Võimalikud kultuurilised üldistused, sotsiaalsete ja poliitiliste mõõtmete tuvastamine jäetakse publiku teha. PREMIERE on olnud nende jaoks eeskätt võimalus dialoogiks iseendaga ja omavahel. On tähelepanu- ja tänuväärne, et käsitlemist leiavad vabadus ja naisküsimus (kõrvuti) ning mõte nende ideede edasiarendustest või segunemisest krutib põnevust tantsijate järgmiste projektide osas. Kokkuvõttes seda STLi noorte koreograafide eksperimentaalne kasvulava endast kujutabki – vabadust tegeleda endale oluliste teemade ja väljendusviisidega, potentsiaalset ideederinglust, ühistegevust ja -hingamist.

IGAL INIMESEL ON ÕIGUS KATARSISELE

Piret Karro

Kunstis ja teatris on viimasel ajal õhus otsingud ajastu vaimu järele. Saime sellest ajendatult kokku Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia selleaastaste teatrikunstiõpingute lõpetajate Kristjan Lüüsi ja Karl Edgar Tammiga, et küsida, kuidas nemad oma eriala kaudu maailma tajuvad.

Kohtun kahe noore näitleja Kristjan Lüüsi ja Karl Edgar Tammiga päeval pärast Jaak Printsi monolavastuse „Kodumaa karjed" esietendust NO99s. Saame kokku köögi- ja koogilaua taga minu kodus Kalju tänaval. Kalju Komissarovi käe all treeninud Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia teatrikunsti 10. lend, kuhu Kristjan ja Karl Edgar kuuluvad, lõpetab sel kevadel kooli.

„Kodumaa karjetes" esitab Jaak Prints popurrii viimase kahekümne aasta jooksul ilmunud kultuuritekstidest: presidendi kõnedest, poliitikute sõnavõttudest, ostu- ja müügikuulutustest 90ndatel jne. Lavastuse tutvustuses kõlab, et näitleja on ajastu lühikroonika. Samal ajal on Tartu Kunstimuuseumis avatud Malle Leisi ülevaatenäitus „Kollane suvi", mis on osa teatud ajastust kunstis; Tartu Kunstimaja monumentaalgaleriis ripuvad Jaan Klõšeiko fotod näituseavamistest 1970ndatel Tallinna Kunstihoones ja mujal, millel on kujutatud praeguseks legendaarseks saanud kunstnike esimesi isikunäituseavamisi jm; usutlusepäeva õhtul esietendub NUKU teatris tragikomöödia „Ajarefrään" Helle Laasi viiekümnest aastast laval; KUMUs on juba mõnda aega avatud näitus Karlova hõrgust avangardist, nagu kuraator Liisa Kaljula kirjeldas näitust „Tartu sõpruskond ja Ülo Sooster". Kas praegu toimub mingi kümnenditetaguse ajastu vaimu tunnetamine, selle tagantjärele tunnistamine?

Kasutan võimalust, et äsja koolist elukooli astunud noored näitlejad on minu põlvkonna- ja aatekaaslased, ning pärin neilt, mida nemad praegu teatrist ja maailmast arvavad ning kuidas ajastuvaimu tunnetavad. Kristjani juhtusin varateismeeas teatriteele juhatama, kui ta Tartus pommivarjendis toimuvasse näiteringi kutsusin, ning Karl Edgariga olen hilisematel aastatel spirituaalseid teekondi jaganud, tehes koos kunsti ja rännakuid. Kolme peale saame ehk kokku midagi, mis panustab põlvkonna häälde.

MUST KAST VÕI ENDLA

TÜ VKA näitlejasuuna 10. lend läks *in corpore* Tartusse ning pani seal püsti uue teatri – Musta Kasti. Lennu ühine teater avati juba mullu märtsis Genialistide Klubis, kus etendused põhiliselt toimuvad. Ent siis said neli näitlejat Musta Kasti trupist – Karl Edgar Tammi, Sander Rebane, Fatme Helge Leevald ja Lauri Mäesepp – kutse minna tööle Pärnusse Endla teatrisse. Nelik võttis pakkumise vastu ja sõlmis Endlaga aastase lepingu.

Oma trupiga loodud teatris või kutselises teatrimajas töötamise dilemma taga seisid kaalutlused loomingulise vabaduse osas ning ebakindlad tehnilised ja rahalised võimalused *versus* etteantud repertuaar professionaalses teatrimajas. Näitlejaid on Eestis rohkem kui näitlejakohti teatrites, tunnistavad nii Kristjan kui Karl Edgar, mistõttu andis Endla teatri kutse neljale vastsele näitlejale suurepärase võimaluse alustada juba enne kooli lõppu erialast karjääri teatrimajas, kus on kõik olemas – tehnika, rahastus, repertuaar.

Ent Mustas Kastis tegutsemise eelis seisneb võimaluses luua koos oma kursuse- ja mõttekaaslastega koht, kus mustkastlased saavad teha täpselt sellise sõnumiga lavastusi, nagu nad soovivad. Must Kast ei ole ideoloogiline või poliitiline teater, vaid isiklik kõneplatvorm, kus igal trupiliikmel on oma hääl.

Samal ajal mõtlesid Tartusse jääjad välja tööjaotuse Musta Kasti ülalpidamiseks. Peale näitleja- ja lavastajarollide vahetamise on trupi liikmed ära jaganud raamatupidamise, MTÜ haldamise, videolahenduste, muusikalised jm ülesanded. Nüüd tuleb vaid harjutada kätt rahastustaotluste kirjutamise ja tehniliselt piiratud tingimustes lavastuste loomisega. Ent Genklubi pole ainus maja, mida mustkastlased oma teatriks peavad – plaan on teha teatrit terves Tartus, katsetada piiridega, kus on võimalik teatril manifesteeruda. Noh, nagu ütles Peter Brook: „Ma võin võtta ükskõik missuguse tühja ruumi ja nimetada seda lavaks. Keegi läheb läbi selle tühja ruumi, mõni teine vaatab teda, ja ongi kõik, mida on vaja selleks, et tegemist oleks teatriga." (Peter Brook „Tühi ruum") (Loodan, et näitlejatudengid selle meelevaldselt siia lisatud teatriteooria stamptsitaadi klišeelikkuses liigselt silmi ei pöörita.) Kristjan ei peida entusiasmi Musta Kasti tegemise osas – soov, tung ja tahe on olemas, „me saame teha täpselt seda, mida me tahame".

Oma hääle leidmise ning iseennast ja sedakaudu teisi kõnetava teatri tegemise põhimõtteid meenutavad Karl Edgar ja Kristjan Kalju Komissarovi sõnadega: tähtis on see, mis meid tänapäeval kõnetab. Kas või Hamletist on võimalik välja noppida ainult need sündmused või elemendid, mis on praegu just meile kõnekad, ning ülejäänud kõrvale jätta, et mitte teha tolmust masinlikku teatrit. Musta Kasti hääl kujuneb alles välja ning sõltub sellest, kui poliitiliseks lavastused lähevad, kui kriitiliseks minnakse, leiab Karl Edgar, ning rõhutab, et tema jaoks on oluline, et teater jõuaks inimesteni.

KOOLKONNAD

Eesti teatrimaastikul tajuvad Karl Edgar ja Kristjan praegu selgeid identiteete – Ugalas tehakse psühholoogilist realismi, samas Tallinna teatrid, nagu Von Krahl, Cabaret Rhizome ja NO99, teevad piire kompavat poliitilist teatrit, kusjuures igaüks erinevalt. Erinevus algab juba teatrikoolist – Viljandi Kultuuriakadeemias on näitlejate juhendajad aastast aastasse samad, ent Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia (edaspidi lavakas) sissevõtjad vahetuvad igal aastal. Usutletavate sõnul on lavaka juhendajatel tihti olemas oma teater, mis juba viljeleb kindlat ideoloogilist liini, ning nad teavad, millisteks näitlejateks nad tahavad oma üliõpilasi vormida. Niisiis paistavad eri teatrikoolkonnad silma nii lavakoolis kui teatrites enestes.

Pärnus Endla teatris töötamine on Karl Edgari jaoks kõrgeima professionaalsustasemega töökogemus, ka pärast enesetäiendamist Inglismaal Coventry ülikooli etenduskunstide osakonnas. Samuti on Pärnus elamine kolme ja poole Viljandis õpitud aasta järel värskendav, Pärnu tundub suure linnana. Praegu osalevad Viljandist Pärnusse läinud noored näitlejad Oleg Titovi käe all lavastuses „Peeter Paan ja Valge Lind Wendy".

Pärnu on Tallinna-Tartu teljel toimuva Eesti kultuurielu peavoolu vaatepunktist perifeerne asupaik, õigemini „juba geograafiliselt nii spetsiifilises kohas", et sinna lihtsalt ei satu, nagu Kristjan tunnistas.

Just Viljandist tulnuna on Karl Edgari sõnul Pärnus elada siiski värskendav, ka siis, kui silm seirab poe kõrval vägijoogi lahendajaid. Viljandis on Ugala Teater, Centrum, UKU keskus, kord aastas folk – väga mõnus vaikne linnakene, aga noortel, kes ei ole teatrihuvilised, ei ole Viljandis muud teha, kui Säästumarketi parklas kiirendada ning sõita Peetrimõisast Kantrekülla ja tagasi, leidsid näitlejad. Kuigi vägivaldseid konflikte teatritudengite ja kohalike vahel pole enam mitu aastat ette tulnud.

Nii Endlal kui Ugalal on probleeme saalide täituvusega. Häid, hea huumoriga lavastusi ei tunta ära, publik teeb turvalisi valikuid ning pigem otsustab keskpärase lavastuse kasuks suures saalis, kui läheb vaatama imehead etendust väikses.

Ent ka teatrid teevad mugavaid valikuid. „Ei pea muretsema selle pärast, et inimesed pööravad teatrile selja. Juhul kui teater ei pööra inimestele selga," meenutab Karl Edgar kuuldud õpetussõnu. Kui teater ei leiuta uut keelt, ei leiuta uut sisu, ei kohane ühiskonnaga, ei ole aktuaalne, ei sünteesi, ei analüüsi, kipub ta mugavaks minema. Kristjan lisab, et ei olda terav, ei võeta riske. Samas ei saa sellised maakonnateatrid nagu Ugala ja Endla endale ebaharilikkust lubada, nad peavad pakkuma ootuspärast, et võita selle vähese publiku usaldus, kes maakonnas teatris käib. „Muidu mõtlevad, et mis see on, mingi *performance*, jälle karjuvad..." on Kristjan väikelinna teatrikülastaja suhtes empaatiline. Tallinna teatrid võivad endale nišistumist lubada, sest teenindavad palju suuremat rahvahulka. Näiteks teatrit NO99 kirjeldavad Kristjan ja Karl Edgar kõige poliitilisema ja kogukonnas aktiivsema teatrina, kes julgeb välja öelda julgeid seisukohti, vahel isegi teatri tervise arvelt, näiteks paljastades korruptsiooni Eesti erakondades. Ent NO99 teab, et neil valvab toetajaskond seljatagust.

VÕIM JA VAIM

Nii nagu leidsid veebruarikuises Müürilehes teatriveeru intervjueeritavad, Von Krahli lavastuse „Kuidas võideti lääs" trupiliikmed, et teatril on vahendeid ühiskonna mõjutamiseks, olid ka Karl Edgar ja Kristjan seisukohal, et teatril on poliitiline mõjuvõim. Teatris on võimalik teha näiteks enne-

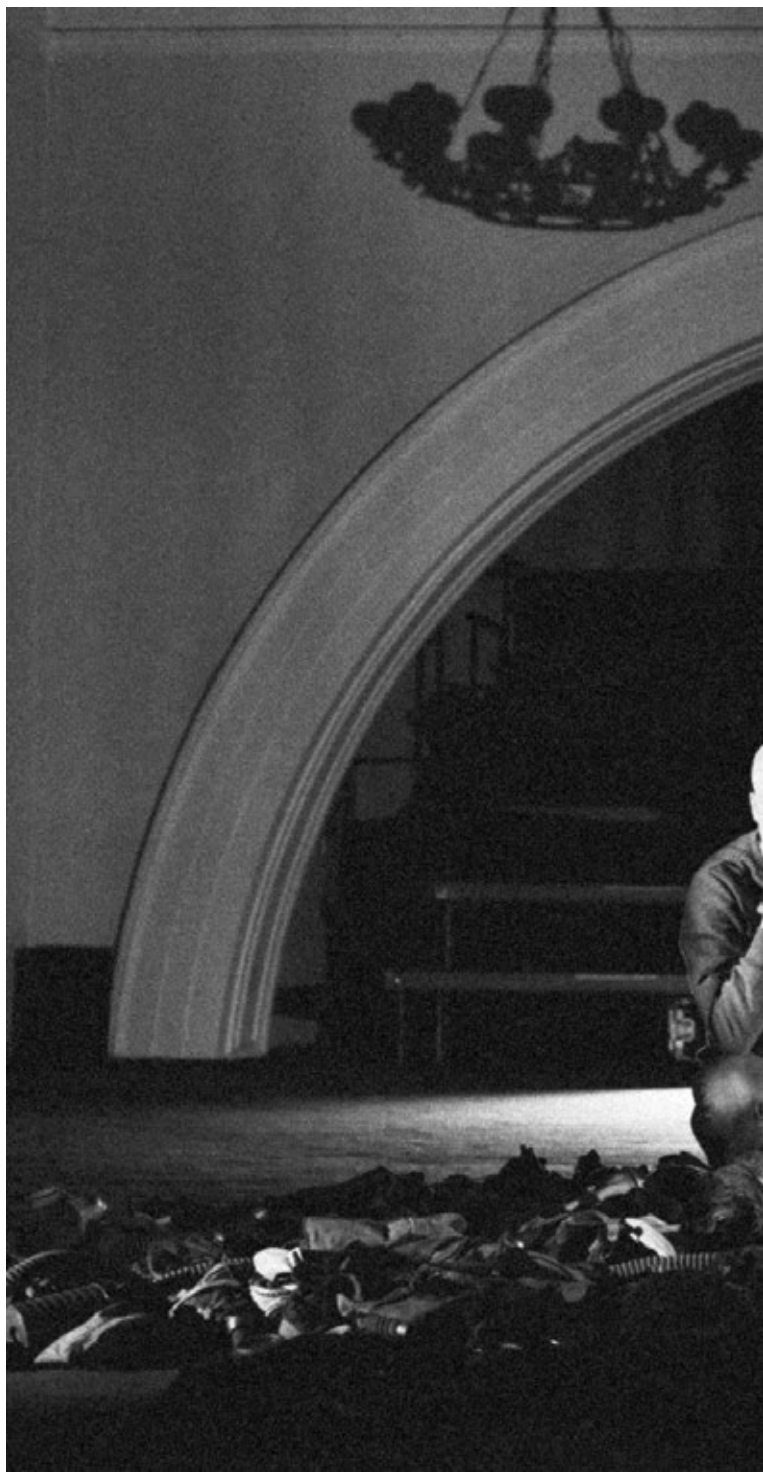

tustööd, luues tüki koolitulistamisest ning sellest, mis siis saab. Reaalses elus selliste stsenaariumite väljamängimine lõppeb erinevalt teatrilava õpetlikkusest kõigile kurvalt.

Ent kõnetav teater ei pea tingimata olema poliitiline. Publikul on võimalik saada teatris võimas esteetiline ja emotsionaalne kogemus, mis paneb kaasa elama, käivitab empaatiavõime. Olukorrad, mis teatrilaval tekivad, ei ole igapäevased, need on erilised, unikaalsed, originaalsed kogemused, millel on kvalitatiivne erinevus argipäevaga, leiab Karl Edgar. „Vastuvõtukogemusena annab see vaatajale väga tugeva energeetilise vaimustuse," jätkab ta, lisades, et siin saab rääkida sellest, kuidas vaataja satub kõrgendatud meeleollu, kuidas tema tajud ja vastuvõtuprotsessid muutuvad kiirendatuks, kuidas tema horisont puruneb. „See on ideaalis," toob Kristjan kolleegi maa peale tagasi, ent Karl Edgar jääb endale kindlaks: „See on ideaalis, aga minu meelest teater sellega tegelebki."

Praegu toimub väga palju, inimesed *kütavad*, leiab Karl Edgar, ning kui õiged inimesed tegutsevad, kui nad armastavad, neil on kirge, tööd ja higi, kui loomeimpulsid tulevad maailma, siis nad saavad vastatud, resoneerides ühiskonnas.

TÖÖ JA ANNE

Samal ajal kui Karl Edgar alustab pärast mõnda kuud Coventrys tööd Pärnus, tegutseb Kristjan mitmel rindel. Tartus astub ta koos teiste Musta Kasti liikmetega üles Ivar Põllu lavastuses „1987", mis annab samuti edasi teatud ajastu, piiriaasta, sõjaolukorra, meie põlvkonna algusaasta vaimu. Praegu teeb Kristjan koostööd Ilmar Raagiga seriaalis „Vabad mehed", mis jõuab TV3 ekraanile sel kevadel. Peale selle mängib ta Elisa reklaamiseriaalis ning oli aastavahetusel ühes „Rahva tujurikkuja" klippidest, mille isegi kohtumõistjad Ott Sepp ja Märt Avandi heaks kiitsid. Ent kui märgin, et nüüd on Kristjan ka telekas (nagu Karl Edgar seriaalis „Romet ja Julia", mis jooksis Kanal 2-s 2012. aasta lõpus), ei pea tagasihoidlik näitleja seda erilise ande märgiks, vaid leiab, et tal lihtsalt on sobiv tüpaaž nende rollide jaoks. „See on ainult projektipõhine, see ei ole see, et ma olen nüüd läbi löönud vms." (Kristjan läheb üle ülbitseva ossikuninga maneerile ja iroonitseb, kuidas Lüüsmees on järgmine Priit Võigemast.) Nii mina kui Karl Edgar leiame, et siin on Kristjan liiga tagasihoidlik ning mingit näitlejamaterjali talle tehtud koostööettepanekud ikka näitavad.

Noh, näiteks näitlejapoistega pole võimalik teha intervjuud, ilma et aeg-ajalt ossikuningad, ahjualused, vihased vanamemmed või draamadiivad kuskilt muidu madalat bassi või mahedat tenorit kõnelevast kõrisopist välja ei hüppaks. Seda selgitavad Kristjan ja Karl Edgar nõnda, et näitlejad ei olegi normaalsed inimesed. Pole võimalik olla normaalne, kui armastad igal õhtul uut inimest ja kehastud kellekski teiseks. „Mina ei pretendeeri ammu enam normaalsusele, ega ei soovita seda ka kellelegi," vabastab Karl Edgar end normide koormast, ning Kristjan kõhkleb, et mis see normaalsuse printsiip meil üldse on!?

ARMASTUS

Kui küsin lõpetuseks vanadelt sõpradelt, mis on neile maailmas praegu kõige olulisem, tekib laudkonda väike paus, mis aitab juba vastust aimata – armastus muidugi. Kristjan on kihlatud! Ent Karl Edgar täpsustab, et süda ütleb armastus, aga mõistus seda, et oluline on oma eesmärkide jälgimine, kohalolu ja kontakt kõrgema teadlikkusega, oma potentsiaali realiseerimine, töö tegemine. Seda kõike tuleb siiski teha südame kutset järgides. Teatritöö on see, mis aitab mõistuse ja südame häält harmooniasse viia. Teatris on oluline hetkeenergia, olevikus kohalolemine. Vaid nii on võimalik jõuda katarsiseni.

„Kui teatrisituatsioon pakub inimesele midagi unustamatut, enneolematut, värskendab tema horisonti, purustab illusioone, viib tema teadvuse teisele tasandile, siis võibki öelda, et jah, see ongi universaalne, et see ongi see, mida iga inimene võiks tahta. /.../ Igal inimesel on õigus katarsisele."

Karl Edgar Tammi ja Kristjan Lüüs „1987" laval pärast etendust. Foto: Patrik Tamm

S T L

SÕLTUMATU TANTSU LAVA

Märtsi programm

01.03	19:00	Hispaania koreograaf Luz Arcase etendus: *„Janu uuristab"* Sõltumatu Tantsu Laval
03.03	19:00	Uute koreograafide sari PREMIERE' 15: Arolin Raudva *"Dying to Become"* + Maarja Tõnisson *„Body Shift Body"*. Rakvere Teatris
04.03		Tartu Uues Teatris
07.03	11:00 ja 13:00	*„KÄIK"* Zuga ühendatud tantsijate lavastus lastele Sõltumatu Tantsu Laval
08.03		
19.03	19:00	*„vägisi"* (PREMIERE'14) + *„Maali!"* Mari-Liis Eskusson Sõltumatu Tantsu Laval
26.03 ESIETENDUS!	19:00	*„Näkipunuja"* Kristiina Vilipõld, Mari-Liis Eskusson, Merike Paberits Järgneb esika pidu! Sõltumatu Tantsu Laval
28.03	11:00	Cid Pearlmann (USA) töötuba *„Uuriv liikumine / tantsu kompositsioon"* Sõltumatu Tantsu Laval
29.03		
16.-22. 03	Residentuuris Ville Ahonen (FIN) projektiga *„Pass Over in Silence - A Lover's Dance"*	

S T L . E E

Piletid müügil Piletilevis ja pool tundi enne algust etenduskohas.

Sõltumatu Tantsu Lava asub Telliskivi 60a, C-korpus, sissekäik VabaLava maja tagant!

Infokirja saajad saavad sooduspileteid, infokirjaga saab liituda meie kodulehe kaudu S T L . E E

Toetajad: Kultuurkapital, Kultuuriministeerium, Folger, Uuskasutuskeskus, Nordic Culture Point, Tartu Linnavalitsus, Hispaania Suursaatkond Eestis, USA Saatkond Eestis.

UUS EESTI DISAIN: REVAL DENIM GUILD

Mariliis Mõttus

Toompeal asuv Toom-Rüütli 10 on olnud viimased viis aastat koduks Reval Denim Guildile – kodumaisele rõivabrändile, mille filosoofia nurgakivi ühtib keskaegses Tallinnas ehk tollase nimega Revalis tegutsenud gildimeistrite omaga – teha oma asja võimalikult pühendunult ja hästi.

Veebruari keskpaigas Toompeal uidates ei olegi vaja rohkemat kui vaid Riigikogu ees laiutavatest luksusautodest ning mõnest üksikust turistist mööda vaadata – ajalugu peegeldub siin iga nurga pealt ning visates pilgu Toom-Rüütli 10 vaateplatvormina toimivast hoovist all-linnale, peesitavad Tallinna punased katused südatalvest hoolimata üsna kevadele omase päikese käes.

Reval Denim Guildi sisse astudes tekib tunne, nagu oleks sattunud kellegi salongi. Sumedalt valgustatud ruumi põrandale on sätitud suur kuldse nikerdatud raamiga peegel, uhke sohva ja tugitool ning riiulitele on laotud hoolikalt valik Guildi teksapükse. Vastasseinast leiab aga kaabud ning mantlid, mis jätavad mulje, nagu teises toas oleks toimumas viktoriaanliku ajastu härrasmeeste viskiõhtu.

Tegelikult on see vaid üks osa Reval Denim Guildi identiteedist, milles domineerib klassikaline ja noobel stiil, mis on iga päev *casual*'i nägema harjunud silma jaoks justkui rännak eelmistesse sajanditesse. Selle erandiga, et samasse ajastusse on sattunud moodi looma üks innovaatilise, kuid samas traditsioone austava sädemega seltskond – Joan Hint, Sten Karik ja Peep Vähi.

Mõned aastad tagasi MINU kahevärviliste teksadega, mis kannavad tänaseks nime Visionary Pants, alustanud ning kohaliku moetööstuse ukse lahti löönud Joani ja Steni sõnul toimus üleminek nimele Reval Denim Guild põhimõtteliselt üleöö. „Me oleme ajalooga palju kokku puutunud ja sügavalt me esivanemate loosse süüvinud. Kunagiste meistrite skraades seisis kirjas, et mittekvaliteetset kaupa ei kõlba välja anda – see oli tugevalt reguleeritud ning auküsimus oli anda endast parim. Ühel hetkel mõistsimegi, et see, kuidas meie täna rõivaid teeme, ei erinegi kuigivõrd sellest, kuidas neid kunagi gildimajades valmistati. Väike valgustav moment ning nii Guildi nimi kui ka olemus olid sündinud hetkega," vestab Joan, kelle tõsisem huvi riidedisaini vastu sai alguse rohkem kui kümme aastat tagasi, mil ta tegeles keskaegse rekreatsiooniga. Teisisõnu valmistas ta ise rõivaid ja rõngassärke, turviseid, vibusid ja nahkvöösid ning sepistas isegi mõned pandlad. „„Reval" ja „gild" ei viita vaid keskajale, pigem meie brändi põhimõtetele ja filosoofiale. Meie lähenemine ei ole ainult riided, vaid kogu kontseptsioon, mis selle ümber on," kirjeldab loomingu alustalasid Sten, kelle akadeemiline taust peidab endas hoopis inseneriharidust. „Ongi päris huvitav, et insener ja jurist peavad ühel hetkel täiskasvanuks saama, aga me ilmselt ei tahtnud," kommenteerib finantsjuristi ametist disaini peale üle läinud Peep Vähi Reval Denim Guildi mõttelendu. „Me läheme ehk oma entusiasmi, vaimustuse, rõõmu ja loomingulisuse mõttes lapsikumaks, aga samas arvan, et väikesed lapsed võivadki olla palju suuremad visionäärid."

Eelmise aasta lõpus tuli kolmik välja oma teise, „kujutlusvõime aedades" seikleva kollektsiooniga „Chapter Two", mis läheneb ümbritseva atmosfääri poolest võlumaailmadele. Ideid sütitavaid faktoreid on palju, alustades lapsepõlvest ja lõpetades reisimisega. Viimase puhul tõstab Joan esile kohalike inimeste vibratsiooni, külastatavate linnade elemendid, arhitektuuri ja kas või tänavanurgal espressot mekkiva vanahärra. „Need õite pisikesed momendid, kui sa neid näed ja, veel enam, neid sisse hingad ja endast läbi lased, siis nad ka talletuvad," sõnab ta. „Nüüd ongi küsimus, kas sa neid väikeseid asju üldse märkad," lisab Sten.

Ühel sellistest reisidest kohtusid nad ka oma tänase koostööpartneri, Black Dandy nime all Pariisis tegutseva kingameistri Benjamin Mahieddine'iga, kelle ateljeesse nad täiesti juhuslikult sisse sadasid. „Tal on Le Marais' sarnane poeke nagu meil – analoogse atmosfääriga – ning just seal ta paljud oma kingadest teebki. Samamoodi väike pühendunud tegija ja selgus, et ka meie maailmavaated on täpselt samasugused," räägib Sten. „Südamega lõpuni välja ja ikka ja jälle otsimas võimalusi, kuidas saaks kõike veelgi paremini teha," lõpetab Joan. Nüüdseks kaunistavad Black Dandy kingad ka Guildi „Chapter Two" ning MUSTA kollektsiooni „Olbers' Paradox" rõivaid. Ise kolmik veel lisaks rõivastele ning kübaratele jalanõusid tootma hakata ei plaani. „Mitte et meil huvi ei oleks. Kindlasti, kõik huvitab, aga praegu on meil veel niivõrd palju teha. Kui on juba olemas inimesed, kellega on

Reval Denim Guild. Joan Hint. Foto: Sten Karik

klapp, kes oma asja hästi oskavad ja kes ka koostööd tahavad teha, siis pole mõtet ise seal kõrval pusima hakata," ütleb Peep.

Toom-Rüütli hoone juurde tagasi tulles hakkab vaikselt tunduma, et Reval Denim Guildi lugu on justkui iselahenev piltmõistatus. Räägitakse, et samades ruumides, kus sünnib praegu brändi looming, elanud kunagi madam Bibka, kes korraldas seal kultuuriõhtuid, kust käis läbi kõiksugu põnevat rahvast ning kus räägiti lugusid, mis tihti seltskonnast väljapoole ei jõudnudki. Koosviibimistel olla pakutud alkoholi asemel vett, lisaks soolakepikesi, ning tubaka eest pidi igaüks ise hoolitsema. Tihti venisid koosviibimised poole ööni, kuni nälg külalised lihtsalt laiali ajas – enamasti väikestes seltskondades kellegi Toompea häärberisse, kus toidukambreis rikkalikult söögipoolist leidus. Seoses madamiga tulevad mängu isegi veidrad kokkusattumused. „Olgu öeldud, et kui just siin asuski Kollane Salong ja proua tõesti siin elas, on pisut imekspandav, et daami vanaisa oli grusiin ning paar aastat tagasi saime juhuslikult teada, et ka Steni vanaisa on grusiinlasest mandariiniistanduse peremees. Bibka puhul oli tegu peent aadliverd naisega, keda kaunistasid pisut eksootilised näojooned," jutustab Joan. Lisaks olevat ta kõik oma nooblid rõivad kastidesse pakkinud, et need siis kümne aasta pärast taas välja võtta, ümber teha ja uuesti moekana välja kanda. „Ehk kõigest, mis on olnud, enne meid ja meie ajal, jääb mingil kujul nii meisse kui ka ruumi alles energeetiline jälg ja paljud asjad, mida me ei näe ega mäletagi, on me mõtte- ja loomingumustritesse talletunud," arutleb veel Joan.

Peale selle, et Reval Denim Guildi tegijad töötavad ise välja kogu kollektsiooni, on nende kätes ka kogu brändimine ning visuaalne kommunikatsioon. „Isegi kui sul on väga head partnerid ja su visioon jõuab nendeni, ei pruugi teine inimene seda ikka täpselt just nii mõista nagu sina," arvab Sten. „Me tahame olla kohal ja seotud alates niidivärvist kuni muusika ja heli loomise, videote filmimise ja selleni, kuidas on tehtud grimm, mis jalanõud mannekeenidel jalas on ning kus ja kuidas seda kõike üles võetakse," lisab Peep.

Näide Reval Denim Guild'i detsembris ilmunud kollektsioonist „Olbers' Paradox". Foto: Dmitri Gerasimov

Alati ollakse olemas ka oma salongi külastavate klientide jaoks. „Inimesed, kes siia tulevad, saavad tihti elamuse, sest tegeleme kõigiga personaalselt. See on meie jaoks kõige loomulikum asi üldse – anname nõu ja õiged püksid pihku ning julgustame proovima ka asju, milles nad esimese hooga ehk iseend ette ei kujutakski. See on suurimaks tagasisideks, kui aitad enda loominguga kellegi teise tõelisel tegelasel välja paistma hakata ja näed, kuidas see laeb tedagi, ta läheb särama, tihti tulevad välja me sisemised lapsed ja, miks mitte, ka romantikud *à la* kõnnin siin vanalinnas, kaabu peas ja mantel lehvimas," kirjeldab Peep.

Kuid kas niivõrd intensiivselt töötava kolmiku vahel kunagi pingeid ei teki? „Loomingulisi lahkhelisid ei ole mäletamist mööda kunagi olnud. See on võrratu, et jagame täiesti üht visiooni, et meil üldse vedas, et kõik kokku saime," sõnab Joan. „Kui kellelgi tuleb mingi mõte, saavad teised sellest kohemaid aru. Vahel arutame mõne idee häid või nõrgemaid külgi, aga suund on kõigil üks," lisab Sten. Isegi heinakuhjast nõela otsides tunduvad Joan, Sten ja Peep ühes suunas vaatavat. „No näiteks, kui peame mingit nööpi valima. Neid võib olla meie ees sadu, vahel tuhandeid ja ikka me valime ühed ja samad. Sama lugu on ka näiteks fotodega. See on lust, kui lihtsalt ja ladusalt see otsustamine läheb, ise ka tihti imestame," räägib Peep. „Eks takistusi tuleb ikka, kui sa millessegi niivõrd süvitsi lähed ja kõike maru hästi tahad teha. Vahepeal peab ka teisi inimesi natukene rohkem tegutsema motiveerima ja oma mugavustsoonist välja tirima, et asi lõpuks hästi välja kukuks. See võib aga kaasa tuua uskumatult palju tagasilööke ja takistusi."

Vahel harva hoitaksegi peast kinni, kui keegi ei ole viitsinud endast parimat anda. „Ootus on muidugi kiireim tee pettumuseni," ütleb Joan kogenult, kuid nendib, et samas on see ainus viis, kuidas nad oma asja tahavad ajada, ja vahel on nende tagasilöökide tulemusena sündinud hoopis veelgi paremad lõpplahendused.

Ka tuleviku osas ei kipu kolmikus ereda leegina põlevad visioonid sumbuma. Mõte on koguda kõik Reval Denim Guildile õmblevad meistrid ühe gildimaja alla ja pressida ise ka kübaratootmiseks kasutatavat vilti, mis tuleb praegu Saksamaalt, siinsamas Eestis.

„Näeme end vahel teksakangastki kudumas, mis tähendab, et võiksime siin ka väikeses koguses külma kannatavat puuvilla kasvatada," sõnab Joan. „See on küll katsumusterohkem tee, aga annaks niivõrd palju juurde," kommenteerib Sten ning lisab lõpetuseks, „meie maal on lihtsalt niivõrd suur potentsiaal, et see on midagi meeletut. Eesti enda inimesed peaks kõik aru saama, mis siin üldse toimub. Milline kingitus Tallinn ja kõik olemasolev tegelikult on."

GENIALISTIDE KLUBI
MULTIKULTUURIMAJA

N 05.03.15 | 21:00

ELEPHANTS FROM NEPTUNE
"Pressure & Pleasure" vinüülipidu Tartus
+ Frankie Animal

T 10.03./K 11.03 | 19:00

Uru Noorteteater ehk U.N.T
"Hr.Paul"

R 13.03.15 | 20:00

Ansambel "Juhan"
(Sibul/Sooäär/Kelp/Lillepea)
Jaak Tuksam
DJ Berk Vaher

N 19.03.15 | 20:00

Ansambel Ars Apta
debüütplaadi "Ajaillusioon" esitlus

Genialistide Klubi
Magasini 5 TARTU / genklubi.ee

MILLEKS VÄLTIDA ÕNNE?

„Kristus elab Siberis" (2015, Eesti). Režissöörid Jaak Kilmi ja Arbo Tammiksaar. 89 min.

Vaatas: Marju Lepajõe

Jaak Kilmi ja Arbo Tammiksaare äsja esilinastunud dokumentaalfilm „Kristus elab Siberis" on kangelastegu – suurejooneline, elegantne, veretu (kui välja arvata külap arvutute sääskede laibad) jutustus ja vaatemäng.

Kilmi ja Tammiksaar on suutnud võita vissarionlaste, maailma kõige suurema end muust maailmast eraldanud ususekti usalduse, kes on rajanud ökolinna Siberis Krasnojarski krais. Neid on õnnestunud filmida aastaringselt ja on jõutud väga mõjuva tervikuni, mida sel moel keegi korrata ei saa.

See on film tulevikust, sest vissarionlased (keda peaks olema u 6000) on korraldanud oma elu taigas nii, et neil oleks tõenäosus jääda ellu tuuma- ja muude katastroofide korral: nende majanduselu ei sõltu peaaegu üldse rahast, kõik eluks vajalik püütakse kasvatada ise, kasutatakse peaaegu ainult omaenda kätetööd. Mis on aga eriti oluline: juhuks kui muu inimkond hävib, on vaja tugevat vaimsust. Kõik religioonid tuleb sulatada üheks, aga alal tuleb hoida ka teadmised kultuuri senistest suurimatest varandustest, mis tähendab, et laste haridusele pööratakse suurt tähelepanu. Vissarionlaste õpetaja Vissarion, endine miilits, on uuesti sündinud Kristus.

Kuigi maailma lõpuks valmistumine üldiselt värskelt ei mõju, ei saa kahjuks inimtekkelist katastroofi isegi lähimas tulevikus välistada. Piisab, kui silme ette satub naaberriigi valitseja kinnismõtetest vaevatud pale (kelle suvila pidi küll asuma vissarionlaste juurest üle järve). Vissarionlased mõjuvad nii sel kui ka muudel põhjustel vägagi värskendavalt. Kui arengud peaksid minema viletsaimat rada, võib puhta südamega tunnistada, et Kilmi ja Tammiksaar on filminud inimesi, kelle ellujäämisest oleks tõepoolest hea meel ja kes saaksid hiljem seda filmi üle vaadates vanu aegu meenutada, kui kedagi teist enam ei ole. Kristus on niikuinii alati võluv, seekordne versioon kuidagi eriti, ent näha saab sellisel hulgal tarku, ilusaid, tundliku südamega inimesi, lisaks märkimisväärselt palju ehtsalt õnnelikke lapsi, et see ongi väga hea variant! Ja mis kõige tähtsam: nad ei ole välja mõeldud, ei ole ulme, vaid on sama tegelikud kui Siberi lummavad loodusvaated.

Kui aga õnnestuks siiski mõnda aega kõige hullemat vältida, oleks vissarionlastelt üht-teist õppida. Kuuldavasti tekitas film paljudes vaatajates jõulise igatsuse kaduda Siberisse ja saada Päikeselinna kodanikuks. Kuid miks nii ühemõtteliselt? Kas ei ütle vissarionlased ka seda, et õnne ja inimväärset elu ei ole mõtet lükata edasi ebamäärasesse tulevikku, vaid tuleb alustada kohe, siinsamas? Kuigi vissarionlasi määratletakse kui tsivilisatsioonist irdunuid, näitas film just mõttekat tsivilisatsiooni või vähemalt üht sellist tsivilisatsiooni vormi, mis kuhugi irdunud ei ole.

Ei ole mingeid olulisi takistusi näiteks Eesti tsiviliseerimisel, peale teatava klimaatilise loiduse, mentaliteedi. Kuigi geograafiline asend tekitab pingeid, ei takistaks see kujundamast ühiskonda, kuhu noorem põlvkond tahaks tingimata pärast õpinguid ja tuulutamist tagasi tulla. Vissarionlaste lapsed tahavad tagasi koju pöörduda ja see näitab kogukonna tervist. Ainuüksi Müürilehe veebiversioonis ilmunud variparlamendi 101 ideed tõestavad, et muudatused vaimses plaanis on juba kohal. Toomas Kiho ettepanekut luua tervet Eestit kattev rahvuspark – *Refugium Europae* – võiks hakata teostama kohe.

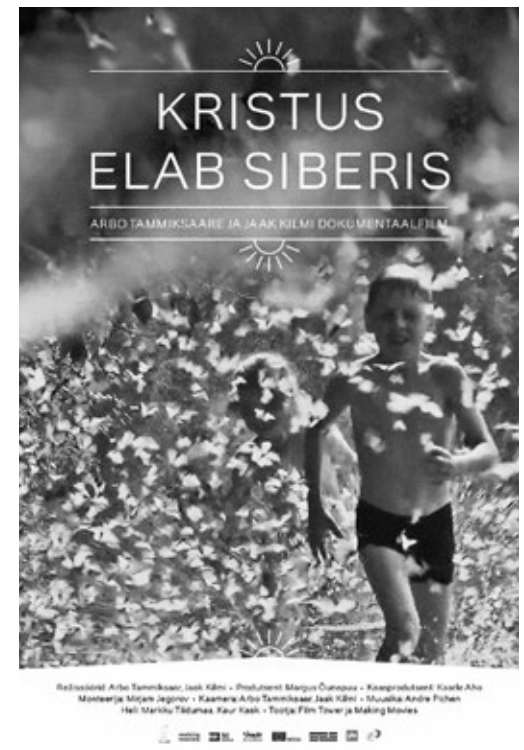

Tuleks kasuks mitmeid seniseid tõekspidamisi revideerida, sest õpetlik on ka vissarionlaste ajaloo koolikursus. Nimelt peetakse põhjendatuks välistada sellest sõjad ja õpetada selle asemel kultuurilugu. Tõesti, sõjad on inimkonna ajaloo kõige piinlikum ja enamasti maitsetum osa. Kui kirjutada ajalugu sõdade järgi, peaks ju ka üksikisiku CV koostama nurjatuste ja läbikukkumiste jadana, aga kas just see on tõde? Selleks et elada rahus, peaks suutma rahu köitvalt kirjeldada, ent see valmistab paraku isegi kirjanikele raskusi.

Kilmi ja Tammiksaare film võiks tekitada globaalset vastukaja. Seda võiks näidata õppefilmina reibastele islami paugutajatele ja pommilõhkajatele, kuidas usku võib teostada teisiti, loomingulisemalt – kuidas ehitada oma kodus üles selline õdus ühiskond, mis tekitaks teistes soovi järele teha.

Filmi ühed võimsaimad hetked on poisikeste jooksmine kaldavees keset sadu, tuhandeid liblikaid. Milleks sellist õnne vältida?

POEESIA JA VIKIPEEDIA

„Kõiksuse teooria" („The Theory of Everything", 2014, Inglismaa). Režissöör James Marsh, osades Eddie Redmayne, Felicity Jones jt. 123 min.

Vaatas: Andrei Liimets

Keskmise inimese päevast ei võta relatiivsusteooria üle mõtisklemine just suurt tükki. Kui vaadata riigi usuleigust, ei mõtle keskmine eestlane tõenäoliselt eriti palju ka jumalale. Neist mõlemaga on oma erakordse elu jooksul rohkelt maadelnud kõigi raskuste kiuste tänaseks juba 73-aastane maailmakuulus teoreetiline füüsik ja kosmoloog Stephen Hawking. Kuulsa mehe suhted teaduse, ümbritseva universumi, usu ja kõigi asjadega nende vahel on kaardistamisel James Marshi rohketele auhindadele nomineeritud draamas „Kõiksuse teooria". Enim ekraaniaega saavad Hawkingi noorus ja suhe tulevase (eks)abikaasa Jane'iga. Dokumentaalidega „Projekt Nim" („Project Nim") ja „Mees köiel" („Man on Wire"), millest viimane pärjati ka Oscariga, endale nime teinud Marsh hiilgab prantsuse operaatori Benoît Delhomme'i abil poeetilise pildikeelega. See on tundeküllane, kohati liigutav lugu, justkui rätsepalõikes Oscarite tarbeks mõõdetud. Märksa problemaatilisem on stsenaarium, mis haarab kurku rohkem, kui seedida jõuab.

Hawkingi elulugu – mida avab hoopis põhjalikumalt tema hittraamatult nime laenanud Errol Morrise 1991. aasta dokumentaalfilm „Aja lühiajalugu" („A Brief History of Time") – on täis põnevaid kontraste ning saatuse irooniat. Tema Oxfordis hariduse omandanud isa luges peagi avanevale geeniusele juba maast madalast ette piiblilugusid. Kas ja millist mõju need talle avaldasid, on raske öelda, kuid maailma loomise algupärale, mõistetagu seda kuidas tahes, on ta kahtlemata ehitanud suure osa oma karjäärist.

Läbi elu on Hawking otsinud vastuseid küsimustele, kust me tuleme, kuidas me siia jõudnud oleme ja kuhu edasi läheme. Tema sõnavõttudes on kaalukas roll olnud ka jumalal, ehkki enamasti ülimalt ambivalentsel kujul. „Kõiksuse teooria" demonstreerib elavalt tema katseid klapitada oma teaduspõhist maailmavaadet silmarõõmu Jane'i religioosse taustaga. Suureks küsimuseks on, kas üks välistab automaatselt teise?

Jane Hawking on tagantjärele meenutanud, et on irooniline, kuidas ta leidis mõne aasta jooksul surema prognoositud ja füüsiliselt kokku vajuvale Stephenile toeks olemiseks jõudu just oma usust. Filmi üheks suurimaks traagikaks ongi kahe noore ja sümpaatse inimese tahtmatu lahkukasvamine rasketes oludes. Ka kõige ilusam mõistus ei suuda hakata vastu elusaatuse karmimatele löökidele.

Saatuse irooniat, kui ajaloo ühest suurimast teadlasest rääkides on üldse kohane säärast ebamäärast terminit kasutada, on ka Hawkingi hilisemas tõdemuses, et ilma haiguseta poleks ta suutnud oma teadustööle fookust leida. Varem nähti teda sageli suunatu, otsustusvõimetu ja isegi laisana. Ehk jäänuks maailm nõnda ilma teooriatest, mida me teame tänasel päeval 20. sajandi suundanäitavaima teadustööna. Filmiski napilt kujutatud füüsik Kip Thorne, kes muuseas töötas nõustajana Cristopher Nolani mulluse „Tähtedevahelise" („Interstellar") juures, on öelnud, et tänu füüsilistele piirangutele pidi Hawking oma peas välja arendama tööriistakomplekti, mida mitte kellelgi teisel polnud.

Hawkingi kuulsaim tsitaat kõneleb jumala mõistuse tundmisest. See on vaatamata rangelt teaduslikule dimensioonile pannud mitmeid kristlikke kogukondi väitma, et mehe teooriad tõestavad, vastupidi, hoopis loomishetke ja seega looja olemasolu. Möödunud aastal ütles Hawking lõpuks otsesõnu välja, et on ateist ning religioon ei vasta tema jaoks suurtele küsimustele. Õigupoolest astus ta sammu kaugemale, lükates kõrvale ka filosoofia, mille esindajad olla ajale jalgu ning kaugele teadlaste tuulde jäänud. Veebist võib muuhulgas leida muheda video kreatsionist Ray Comforti vastusega, mille kohaselt – viibutades muidugi näppu piibli suunas – on Hawking midagi sellist väites lihtsalt loll.

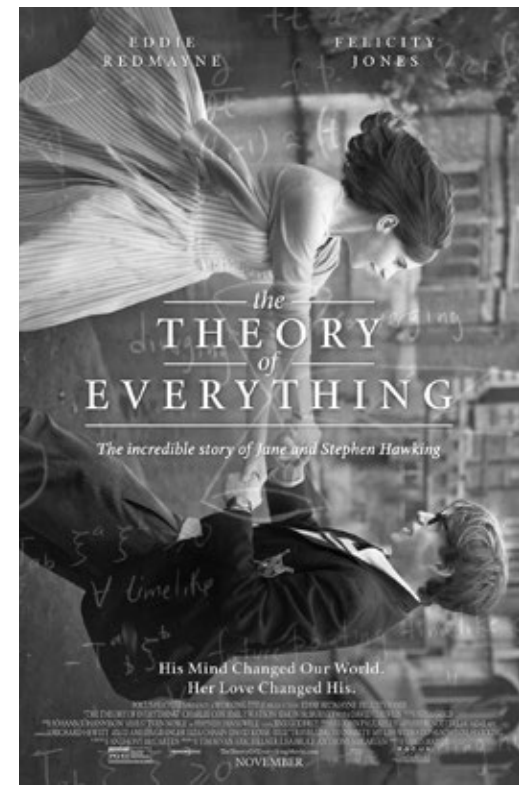

Kas ja kuivõrd on Hawking religiooni ja teaduse vastuolusid emotsionaalselt läbi elanud, jääb vaatamata nappidele temaatilistele dialoogikatketele filmis siiski vastuseta. Teada ei saa palju teadusest, filosoofiast ega religioonist. Tunnetus on „Kõiksuse teoorias" tekstist olulisem ja nagu sissejuhatuses mainitud, on tegu poeetilise lookäsitlusega, mille intellektuaalne dimensioon kipub jääma viiteliseks. Seetõttu mõjub film liialt sageli kaunistatud Vikipeedia lehena, kus tõdetakse üht, teist ja siis kolmandat sündmust. Eddie Redmayne on peaosas sellegipoolest suurepärane ja Jóhann Jóhannssoni muusikaline taust imekaunis, kuid Hawkingi mõistmiseks soovitan pigem vaadata Morrise dokumentaali.

Reisivõtmes kinolugude sari viib obskuursematest kohtadest seekord tõelisse suurlinna, aga seda kummalisemate paikade ja filmideni.

KINOTRIPP: NEW YORK

ARO VELMET

Ma olin ainult mõne kuu New Yorgis elanud, aga olin juba jõudnud märgata klassikalise neoonvalgustusega räämas kinomaja oma kohaliku metroopeatuse (West 4th St) vastas. Maja tundus seda intrigeerivam, et selle katusel helendasid suured tähed „IFC", mida ma olin nii mõnegi *indie*-filmi produktsiooniribal näinud. Eriti suureks muutus huvi siis, kui ma avastasin, et selles kinos on ellu jäänud vana ameerika traditsioon kesköösiti vanu kultusfilme näidata. Niisiis kutsusin ma ühel õhtul oma toonase silmarõõmu „Raiders of the Lost Arki" vaatama. Teate küll, see Indiana Jonesi film, kus piitsaga arheoloog veerevate kivimürakate eest põgeneb ja püstoliga mõõgavõitlusesse läheb. Hea meelelahutus reedeööks.

Ainult et kui me popkorni ja paberkotti peidetud õlledega piletikontrolörist mööda jalutasime, avastas mu kaaslane, et kinos linastus samal ajal film pealkirjaga „El Topo". Ma polnud sellest kuulnudki, aga kuna kaaslane tundus olevat ekraaniteosest tõeliselt rabatud, siis otsustasimegi enne natsikõmmutamist mõneks minutiks kõrvalsaali kiigata. Kes ei tea, siis „El Topo" on tšiili sürrealistliku režissööri Alejandro Jodorowsky šokker, mille avastseenis satuvad üksik kauboi ja tema (seletamatutel põhjustel porgandpaljas) poeg kõrbelinna, mille elanikud on viimseni võikalt maha tapetud. Mõistagi väga intrigeeriv algus, aga olles valmistunud mõttes koomiksikaklusteks, sosistasin hetkel, mil vääarastunud mutantkääbused peategelast rüvetasid, et võib-olla läheks nüüd Indiana Jonesi vaatama. Tagantjärele pole ma enam kindel, kui hea mõte see oli, sest tuleb välja, et pärast tunniajast meditatsiooni vägivalla ja religiooni teemadel ei mõju humoorikalt plahvatavad natsipead enam sugugi naljakalt...

Olgu, paar päeva ei saanud ma silmi sulgeda ilma Jodorowsky verist kõrbemaastikku nägemata, aga teisalt oli see suurepärane sissejuhatus sellesse osasse New Yorgi kinomaailmast, mis asub A-nimekirja festivalide, Lincolni keskuse galaürituste ja kümnete kobarkinode taga, Brooklyni veel pursuistumata linnaosades ja pankrotti läinud VHS-laenutustes. Nendes kinodes, nagu tol novembriööl IFCs, ei tea kunagi, kas sind ootab ekspluataatorlik meelelahutus, juurteni raputav kinoelamus, nende mõlema kombo või vabandus, et projektor läks katki, aga meil on tagatoas palju veini, nii et kas publikum ei sooviks mõneks tunniks sinna liikuda, kuniks meie praktikant ~~Best Buysse uut projektorit ostma läheb~~ tehnilised viperused korda ajab. Viimane juhtus Brooklynis Williamsburgi rajoonis asetsevas kinos nimega Spectacle, mida juhivad neli hipsterit, kes ühtlasi jagavad kinosaali taga peituvat korterit. Seda, mida tol õhtul näidati, ma ei mäleta, ilmselt seetõttu, et projektorit uuesti käima ei saadudki, aga üldiselt pühendub Spectacle vähetuntud ulme- ja õudusfilmide näitamisele, mille hulka on kuulunud näiteks ka Grigori Kromanovi „Hukkunud Alpinisti hotell" ja kogu Priit Pärna looming. Boonusena on kino oma maailmavaatelt radikaalselt antikapitalistlik, mis tähendab, et nende filmivalik on kureeritud vastama parasjagu õhus võnkuvatele teemadele ja sündmustele võimalikult radikaalselt. Tänavuse valentinipäeva puhul näitab Spectacle näiteks Ken Russelli keskklassi abielu, religiooni ja tarbimisühiskonna üle irvitavat sekstrillerit „Crimes of Passion", mille keskmes figureerivad jälitamismaaniaga pastor Shayne ja tema metallvibraator Superman.

Kellele Spectacle'i kava liiga intensiivne tundub, võib astuda läbi mõned kvartalid kaugemal asuvast kinobaarist nimega Videology. Tegemist on endise videolaenutusega, mille omanikud keeldusid pärast interneti leiutamist töötukassasse minemast ja profileerisid oma asutuse ümber kommunaalseks telekavaatamise kohaks. Õnneks tegid nad selle otsuse just ajal, mil tollal vähetuntud ja üpriski kallis kaabelkanal HBO otsustas võtta oma kavva sellised sarjad nagu „Sopranod" ja „The Wire", ning edasine on juba ajalugu. Viimased paar aastat on Videology kõige populaarsemad üritused olnud küll „Troonide mängu" koosvaatamised, kus võib vahetevahel näha New Yorgi tippkoomikuid ja väidetavalt isegi mõnda sarja osatäitjat. Ja tuleb tunnistada, et „Troonide mäng" oma šokeerivate süžeepöörete ja sadistlike hooajafinaalidega sobib ideaalselt seltskondlikuks kaasaelamiseks.

Pidulikuma, läbikomponeeritud kogemuse saamiseks tasub suunduda Williamsburgi piiril asuvasse kinno Nitehawk, kus saab nautida filmielamuse kõrvale temaatilisi sööke ja kokteile. Gurmaanluse ja kino ühendamine tundub üldse Brooklyni teema olevat. Süsteem on järgmine: kinoistmete külge on keevitatud väikesed lauad ja joogihoidjatesse torgatud menüüd. Külastajad kirjutavad oma tellimused vaikselt paberile ja kinoseansi edenedes kannavad kummardunud ja hiilivad ettekandjad söögi-joogi ette. Menüü on, muide, temaatiline – „Lindmehe" seansile sattujad võivad nautida muu hulgas jogurtikastmes kanatiibasid ja Stanislavsky's Gini nimelist kokteili. Kinofriigid võivad küll nuriseda, et toiduga krabistamine rikub filmielamust ja midagi keskklassilikult banaalsemat on raske välja mõelda (loomulikult on Nitehawkis *brunch*'i-hommikud ja noorte emade seansid) ja eks neil ole ka õigus, aga samas on need kanatiivad nii head... Ja kui seal irooniliselt käia, siis on kõik okei, kas pole?

IFC kinos on ellu jäänud vana ameerika traditsioon kesköösiti vanu kultusfilme näidata. Pressifoto

Teine koht, mille puhul tahaks samuti küsida, et kui alternatiivsed nad tegelikult ikkagi on, on projektikino Cinema 16. Nende peakorter on registreeritud poola immigrantide kvartalis Greenpointis, aga kodusaali neil ei olegi, gastroleerivad mööda erinevaid New Yorgi kinosid. Ja gastroleerivad sõna otseses mõttes, sest nende programm keskendub elava muusikaga tummfilmide näitamisele. Kusjuures tummfilmid võivad siin tähendada nii klassikat – näiteks Eisensteini „Soomuslaev Potjomkinit" – kui ka 1950ndate aastate õppefilme tuumasõjas käitumisest. Muusika, mis ettekandele tuleb, on alati spetsiaalselt ürituse puhuks kirjutatud ning filmile järgneb tavaliselt tantsupidu ülesastunud bändi saatel. Ühelt poolt tõeliselt hea kontseptsiooniga üritus, mis on võimalik ainult nii suures ja kultuurihuvilises linnas nagu New York, teisalt ei saa kuidagi lahti tundest, et neil ju on kuskil ikka mingid prestiižsed fondid, mis neid rahastavad, sest nii eksklusiivset üritust õhinapõhiselt ikkagi ei tee.

Nii jääbki paljude NYC grungekinode puhul mulje, et nad on sugulased pigem Indiana Jonesi „Raidersi" kui „El Topoga" – pealtnäha B-kategooria mässajad, kelle taga on samas hästi õlitatud, keskklassile orienteeritud ärimudel. Ent eks sellist keskkonda on vaja, et ka Spectacle'i-laadsed tõeliselt radikaalsed asutused eksisteerida saaksid, ja isegi kui „Raiders" oma julguses „El Topo" lähedalegi ei jõua, on tegemist ju ikkagi väga hea filmiga. Näeme siis Nitehawki hommikusöögilauas!

MÄRKAMISI MUINASMAASTIKEST VIRTUAALSE EESTINI

Brita Melts

Rohkem kui sajandi kasutuses olnud mõiste ,,maastik'' on geograafiakesksusest väljunud ning laienenud paljudesse erinevatesse valdkondadesse. Eestikeelsetest seni mahukaim kultuurigeograafia ja mälu-uuringutega seotud arutlusi koondav artiklikogumik ,,Maastik ja mälu'' keskendub Eesti maastikulise pärandi võtmeteemade avamisele.

,,Maastik ja mälu. Pärandiloome arengujooni Eestis''
Koostanud ja toimetanud Linda Kaljundi ja Helen Sooväli-Sepping
Tallinna Ülikooli Kirjastus, 2014
535 lk

Maastikust on saanud üks valdkondadeülestes uurimisviisides ning loomingulises kujutamises esinevaid moemärksõnu. Sellega haakub ka uusim ja eestikeelsete seas kahtlemata pretensioonikaim artiklikogumik „Maastik ja mälu". Laenanud pealkirja Simon Schama peisaaže käsitlevalt raamatult „Landscape and Memory" (1995), ei sea see sihiks küll loomingus jäädvustatud ega kunstiliselt kujundatud maastikke (kas neid ei peetud raamatu jaoks piisavalt tõetruudeks ja avarateks mälusalvedeks?), kuid hõlmab see-eest muul viisil kirevat kooslust maastiku ja mälu võimalikest seostest eesti (kultuuri)ajaloo erinevatel etappidel. Sissejuhatuses on põhiline kokku võetud nõnda: „Soovime ühelt poolt rõhutada, et maastikud, nende representatsioonid ja ruumilised praktikad on ajaloo jooksul evinud identiteetiloovat mõju. Teiselt poolt aga soovime kogumikuga vaagida lähemalt erinevusi maastiku ja mälu suhetes, mis tulevad ilmsiks eri ajastute või eri tüüpi maastikuelementide võrdluses. [---] Analüüsitakse suurt hulka Eesti maastikulise pärandi võtmeteemasid: omasid ja võõraid mälupaiku, loodud, kadunud ja unustatud maastikke ning tulevikku suunatud ruumilisi utoopiaid, tehes seda narratiivse ja visuaalse materjali, abstraktsete ideede ja praktikate vaagimise kaudu." (lk 14)

Mitmeski mõttes võib kõnealust kogumikku näha sügavuti minevama ja oluliselt avarama jätkuna 2001. aastal ilmunud artiklikogumikule „Maastik: loodus ja kultuur. Maastikukäsitlusi Eestis" (TÜ geograafia instituut). Osaliselt kattuvad kahes raamatus kirjutajadki. Viimane keskendus küll juba toona üha populaarsust koguva, uudsete tähendusvarjunditega maastiku-mõiste määratlemisele ja maastikuökoloogiale, kuid on praegugi huvitav sissejuhatus maastikukäsitluste võimalustesse ja tingimustesse, ning kannab lävepaku tähendust seda enam, et värske „Maastiku ja mälu" vundamendiks on aspekt, mis 2001. aasta kogumikus esines eeskätt uudse probleemi või vähemasti uudse tähelepanekuna. Nimelt, et maastiku mõiste on geograafia-kesksusest väljunud: „Sõna *maastik* on käesoleval ajal muutunud paljutähenduslikuks moesõnaks. Varem peamiselt geograafiale omaseks tunnistatud mõiste on väljunud algse eriala raamidest ja ülekantud tähenduses kasutatakse seda mitmetel teistel erialadel. Eesti meedias räägitakse poliitilisest, ettevõtlus- või haridusmaastikust sagedamini, kui meenutatakse loodus-, kultuur- või lihtsalt maastikku."[1]

Ja mitte ainult, veidi rohkem kui sajandi vältel, mil maastiku mõiste on käibel olnud, on see laienenud mis tahes valdkonda – täiendagem eeltoodud loetelu vaid mõne lisandiga: autobiograafiline, kirjandus-, hinge-, teadusmaastik... ja muidugi kõnealusel juhul fookusse langevad ajaloomaastikud. Seejuures kehtib küllap jätkuvalt ka 2001. aasta osutus, et „ega enamus selle sõna kasutajaid teagi, et veel 1919. aastal seisis see sõna J. Aaviku „Uute sõnade sõnastikus" seletusega *maastik – maakoht*"[2]. Muide, viimase tähelduse juurde kuulub ka märkus, et sõna „maastik" esimesteks kasutajateks Eestis olid kirjanikud ja kunstnikud. Just need valdkonnad (v.a reisikirjandus ja arhitektuur, sh lühiülevaade „Eesti kunsti(ajaloo) määratlemine") jätab „Maastik ja mälu" aga kõrvale. Sissejuhatuses küll nimetatakse ära sellealased uurimisvõimalused, möödaminnes mainitakse paaris artiklis ka loomingusse jõudnud keskkonnakuvandeid (nt Mulgimaaga seoses mulkide etendamine või kujutamine ilukirjanduses), kuid targu kogumiku raamiks seatud kultuurigeograafia ja mälu-uuringute ühendamine ei eeldagi loomingulisemate tahkude või sootuks väljamõeldiste kaasamist, ehkki mõni kunstilisema, puhtalt vaimse pärandiga tegelev artikkel oleks kindla peale olnud omaette panus terviku nüansirikkusse. Ei tulegi praegu pähe teist nii truud maastike luulendajat kui Ain Kaalep, ja ka kunstis kujutatud maastikest või kunstilistest parkidest on kirjutatud väga võluvaid käsitlusi (nt Juhan Maiste „Kolmas silm", 2011), milles võib näha mitte vähem ekvivalentset pärandiloome kajastust ja kulgu kui näiteks arhitektuurimaastikel.

Ent kõigest sellest, mida on antud juhul peetud esinduslikuks, et ilmestada „pärandiloome arengujooni Eestis", koorub juba küllalt värvikas ja tihe mosaiik, ja eks ole üks eesmärk olnud ka torkida kõige aktuaalsemaid teemasid – näiteks „mälu tõusmine üheks praegusaja humanitaar- ja sotsiaalteaduste juhtteemaks" (lk 15), Eesti ajaloo tõlgendamise ja monumentide üle käinud poleemikad või maastike „puhastamine" nõukogudeaegsetest hoonejäänukeist.

Kahtlemata on ammu jäänud uurijaile kitsaks definitsioon, mille järgi on maastik siis kas eespool juba viidatud „maakoht" või spetsiifilisemalt geograafia objektiks olev regionaalne üksus, mis „on esmalt seotud nägemisega ja teiseks vaatleva inimese olemasoluga"[3], nagu selle sõnastas pea sajandi eest J. G. Granö. Maastiku mõistmine on kultuuri- ja humanistliku geograafia arenguga juba mõnikümmend aastat sulandunud samuti Granö ajal kehtinud arusaamaga ümbrusest ehk miljööst kui subjektiivsete ja ebamäärasemate piiridega kõikide meeltega tajutud alast[4]. Maastik on samavõrd lõhnade, helide, värvide kooslus; mäluladamed, emotsioonid ja mida kõike veel. Kõnealuses kogumikus mõeldaksegi maastiku all ennekõike kultuurivormi ja representatsiooni, see on „esmajoones mitte looduse-, vaid kultuuripõhine mõiste, mida tuleb „lugeda" ja tõlgendada kui üht kultuurivormi", kätkedes niisiis vaatamise, tunnetamise ja muidugi ka mäletamise viise (lk 16). „Maastiku ja mälu" tekstide sees ja vahel antakse uurimisobjektidele definitsioone eeskätt mingite tüüpiliste tegurite alusel, mis on parasjagu fookusse seatud, ehk konkreetse kirjatüki sisulisi eesmärke, mõttesuundi ja vajadusi silmas pidades (näide Valter Langilt: „Maastiku mõistet kasutatakse siin eeskätt mingile ajastule antud vaadete ja perspektiivide aspektist, millel on küll olemas seos ka konkreetse füüsilise maastikuga, kuid mis on siiski teisese tähtsusega", lk 51). Artiklikogumikust leiame näiteks selliseid käsitlusi ja määratlusi: museaalsed (Mariann Raisma) ja monumentaalsed maastikud (Helen Sooväli-Sepping: „Eesti maastik koosneb võõrvõimu monumendikihtidest, mille seast on kõige aktuaalsem kõige viimane – nõukogude kihistus", lk 349); aistilised ja ideaalsed (Ulrike Plath: „See, kuidas me näeme maastikku ja mida me seal näeme, on suurel määral seotud meie iluideaali ja ideaalmaastikega", lk 119), kujuteldavad (Marek Tamm: „„Kujuteldav" ei tähenda siin „valet" [---]. See viitab ruumi tajumisele, mida on kujundanud paljud tekstid ja diskursused", lk 80) ja identiteedilised maastikud; muinas- (Valter Lang), konflikti- (Helen Sooväli-Sepping), virtuaal- (Tarmo Jüristo, Daniel Vaarik), turismi- (Tiina Peil: see on „looduses ja inimeses peituva headuse kokkuleppeline peegelpilt, rahustav „teine", mis ei ole koormatud minevikust või mäletamisest, vaid on olemas üksnes selleks, et seda vaadelda ja saavutada meelerahu", lk 399), tööstus- (Anu Printsmann) ja mälumaastikud. Kusjuures kokku 17 autorilt pärinevate artiklite reastus on silmanähtavalt läbimõeldud ja süsteemne – teemad kulgevad kronoloogiliselt muinasmaastikest virtuaalse Eestini, nii et kogumik moodustab tõesti tuumaka ja loogilise terviku.

Maastike mäletamise (sh kallutatud mäletamise, valikulise unustamise) ja ajastukeskse uurimise taustal on raamatu teiseks tahuks muidugi alapealkirjaski tõstatatud pärandi-teema, lahutamatu nii ruumist kui ka ajast. Maastikus nähakse kohta, kus loodus ja kultuur üheskoos põimuvad pärandiks (lk 498), või teisisõnu: „Maastiku kaudu saab ajaloost pärand, see tähendab, et ajaloosündmused saavad reaalseks, nähtavaks ja muutuvad ühiskondliku mälu osaks" (lk 358) – teisal osutatakse pärandi tabavale nimetamisele „õigluse jaluleseadmise metafooriks" (lk 192). Pärandi mõtestamise ja määratlemisega kaasneb aga ka vastuolu. Ühest küljest peaks pärand olema „universaalne väärtuskategooria" (lk 360), mida kõige paremini tuletab meile meelde maastik. Teisalt aga on pärandi mõtestamine tugevalt kontekstiline ja selle määratlemine/hindamine võibki teatud aja tagant muutuda, muu hulgas ka seepärast, et pärandi kujunemispinnaks olev Eesti maastiku mäletamine on dünaamiline, mitmekihiline: „Iga uus kiht üritab eelmist maastikku kustutada" (lk 496) – justkui välistamaks universaalsust. Sellisel foonil puudutataksegi kogumikus pärandi tingimusi, komplitseeritust, suhtelisust, funktsioone; küsimusi, kuidas määratleda ja omaks võtta võõrast kultuurist mõjustatud pärandkultuuri („Kas pärandi moodustasid automaatselt need hooned, mis kõige vähem rahvusvahelisest peavoolust erinesid, ja seega kõige enam võõrvallutajate nägu olid [---]?", lk 205–206) jne.

Ent nagu on raamatu tiitliski esimeseks ja sestap küllap olulisema rõhu all *maastik*, kujuneb see aspekt ka kogumiku huvitavamaks osaks. Selle külje jätab esiplaanile kokkuvõtegi, milles tõesti võetakse põhiline kokku Denis Cosgrove'ile viidates maastiku viie rolli kaudu, mida kogumik ka kõiki valgustab: maastik kui tähendus, kui idee, kui ühiskonna tõekspidamiste esteetiline väljendus, kui ideoloogia ning kui rahvusliku mälu salvestaja/kandja (pärand) ja meedium (lk 490).

Tõlgenduskõllusele vaatamata on kogumik „Maastik ja mälu" veel ka tänuväärne ja mitmeti perspektiivikas inspiratsiooniallikas! Küllap immitseb siit omakorda loovushoovusi mälumaastike teistlaadi tajumiseks, tõlgendamisteks, uurimiseks, kujutamiseks ja talletamiseks.

[1] *Marksoo, Ann 2001. Maastikust kui geograafia tuumikmõistest. – Maastik: loodus ja kultuur. Maastikukäsitlusi Eestis. Toim Hannes Palang, Helen Sooväli. Tartu: Tartu Ülikooli geograafia instituut, lk 18.*

[2] *Ratas, Urve 2001. Kodukootud maastikud. – Maastik: loodus ja kultuur. Maastikukäsitlusi Eestis. Toim Hannes Palang, Helen Sooväli. Tartu: Tartu Ülikooli geograafia instituut, lk 45.*

[3] *Vt Kant, Edgar 1999. Linnad ja maastikud. Koost Ott Kurs. Tartu: Ilmamaa, lk 218.*

[4] *Vt samas, lk 221–222.*

KUIDAS TÜHISTADA KLIŠEED LAVAL LUGEVAST LUULETAJAST?

Intervjuu kirjandusrühmituse **Orbita** liikmetega. Küsis **Jayde Will**, tõlkis **Kristjan Karron**

Artūrs Punte: „Ja kui esinemine hõlmab videot või liikumist, on minu arvates väga tähtis mitte muuta seda pelgalt luuletaja sõnade illustratsiooniks. Tihti tundub, et seda üritatakse kasutada etteloetu mõtte edasiandmiseks, aga luule puhul see lähenemine tegelikult ei tööta.''

Läti venekeelne rühmitus Orbita on külastanud Eestit mitmel korral, astudes üles nii erinevatel üritustel, nagu seda on läti uue põlvkonna etenduskunstnikke tutvustav festival Läti Kama, kirjandusfestival Prima Vista ning Tallinna XVI graafikatriennaal. Eestikeelsetes kajastustes „tekstibändi" ja „multimediaalpoeetilise projektina" tutvustatud rühmituse looming on märkimisväärselt mitmekülgne ning ka omajagu etteaimamatu. Orbita lavaesinemistes kohtuvad luule, *performance* ning heli- ja visuaalkunst, ent ühtlasi on hiljuti 15. aastapäeva tähistanud rühmituse liikmed jõudnud tegeleda ka kirjastamise, ürituste korraldamise ja mitmete teistegi rohkem või vähem kirjandusega traditsiooniliselt seostuvate projektidega. Orbita tekstide eestikeelse kogumiku ilmumise eel küsis Jayde Will rühmituse liikmetelt **Artūrs Puntelt**, **Sergei Timofejevilt**, **Semjon Haninilt**, **Vladimir Svetlovilt** ning nende mänedžerilt **Inga Bodnarjukalt**, millises kultuurikontekstis sai Orbita tegevus alguse, mis on tegutsemisaja jooksul rühmituse töös muutunud ning mida liikmed esinemiste puhul väärtustavad.

Tean mitmeid rühmitusi, kes ühendavad oma esinemistes luulet ja audiovisuaalset loomingut. Tõtt-öelda tundub seda olevat üsna raske teha. Millist esinemist peate enda jaoks õnnestunuks? Mida kujutab endast üldisemalt hea audiovisuaalne *performance*?

Sergei Timofejev: Arvan, et meie jaoks seisneb see teatavas ürituse „järelmaitses", mis on mõnikord meeldiv, ning siis võib ka esinemist heaks pidada.

Artūrs Punte: Mõtled selle all atmosfääri?

S.T.: Mitte ainult atmosfääri üksinda, vaid ka kohale tulnud inimesi, meie esitust ning seda, kuidas asi kõlas.

A.P.: Ja kui esinemine hõlmab videot või liikumist, on minu arvates väga tähtis mitte muuta seda pelgalt luuletaja sõnade illustratsiooniks. Tihti tundub, et seda üritatakse kasutada etteloetu mõtte edasiandmiseks, aga luule puhul see lähenemine tegelikult ei tööta. Tegemist ei ole teatriga, isegi kui see kasutab mõnda sellele omast elementi. See on üsna oluline.

Semjon Hanin: Jah, mõnikord muutub vahe, mis eristab seda teatrist ning visuaalsest kunstist, üsna õhukeseks.

A.P.: Arvan, et on väga oluline suuta kujutada ette, mida see tähendab, kui luuletaja astub lavale ja hakkab lugema. Millise olukorraga on tegemist? Asi seisneb võimalikult suures lihtsustamises. Luuletaja seisab ja loeb oma teksti. Antud olukord tuleb teha võimalikult ligipääsetavaks või avatuks. Mida on tal võimalik lugemise ajal teha? Ta võib kasutada näiteks raadiot, nagu meie oma etteastetes teeme, aga kui ta hakkab tantsima või midagi näitama, siis tähendab see juba kõnelevast poeedist tekkiva kujutluspildi lõhkumist.

S.H.: Aga eesmärk ongi seda klassikalist ettekujutust mikrofoni ees tekste ette kandvast luuletajast lõhkuda. Sest sellist asja nähes tekib ühtlasi ka küsimus, et kes see tüüp mikrofoniga on. Tegemist ei pruugi olla ainult luuletajaga, vaid ju ka näiteks saatejuhi või hoopis kellegi kolmandaga. Nii et peab leidma mingi muu võimaluse, et sellisel positsioonil olemist vältida, et ei peaks olema nagu laulja või keegi muu säärane.

A.P.: Küsimus seisneb pidevalt selles, kuidas seda lugevat isikut esitada.

S.H.: Ning ka mainitud klišee eest põgeneda.

Orbita tähistas just rühmituse viieteistkümnendat aastapäeva. Läti rahvusraamatukogus toimus sel puhul näitus. Kuidas inimesed sellele reageerisid?

S.H.: Nad olid õnnelikud (*naerab*).

Mulle tundus, et see näitus tõi hästi esile selle, kui mitmekülgsed te olete olnud. Ma ei teadnudki enne, kui paljude erinevate asjadega te olete tegelenud, ning samuti paistab, et inimestel pole üldjuhul aimu sellest, kui palju te olete olnud seotud kirjastamisega. Orbita alustas minu arusaamist mööda vist audiovisuaalsele esitusele keskenduva rühmitusena, või oli algus seotud hoopis kirjastamisega?

S.T.: Tegelikult oli meil algusest peale mõttes luua ajakiri. Lõpuks tegime almanahhi, esialgne idee aga oligi meie tööde avaldamine mõnes trükiväljaandes. Meie esimeste esinemiste mõte seisneski pigem sellele ilmuvale raamatule reklaami tegemises.

S.H.: Kuid see, mida mainitud näitusel näha võis, andis siiski edasi vaid väikest osa sellest, millega me tegeleme. Näiteks polnud seal esindatud „Riia luulekaart"[1].

A.P.: Ja näitusele said välja pandud vaid need projektid, millega olid seotud vähemalt kaks meie liiget. Sooloprojektid ei olnud seal samuti esindatud.

S.H.: Sama lugu on raamatutega – need läksid näitusele vaid siis, kui kaks või rohkem olid kaasatud. Ja neid oli palju.

Tahtsin veel küsida ajakirja kohta, mida te mainisite. Mis ajendas teid kirjandusajakirja looma?

S.T.: Noh, me elasime Lätis ja kirjutasime vene keeles, ning enne meid olid veel mõned teised, meist veidi vanemad, kes tegid sama asja ja mõtlesid uue ajakirja loomise peale. Oli ka paar projekti, aga neist ei saanud midagi.

A.P.: Selliseid oli tegelikult üsna palju.

S.H.: Aga mitte meie oma (*naerab*).

A.P.: Kuid kõik tahtsid ajakirjaveergudel avaldatud saada.

S.T.: Arvatavasti seetõttu, et Riias oli olnud üks väga hea ajakiri, milles ilmusid tekstid nii läti kui vene keeles – lätikeelse väljaande nimi oli Avots ja venekeelse oma Родник. Seda anti välja 80ndate lõpus ja 90ndate alguses, kuid seoses iseseisvumise ja uute piiridega lõigati kõik kontaktid läbi.

A.P.: Ja oma turu kaotasid nad tegelikult ka.

Fotod: Karlina Vitolina

Semjon Hanin

Artūrs Punte

Sergei Timofejev

jätkub >

S.T.: Sest suurem osa eksemplaridest saadeti mujale, teistesse Nõukogude Liidu riikidesse. Valdav osa lugejatest olid väljaspool Lätit. Nii et mõnel inimesel oli küll ettekujutus sellest, milline peaks üks hea venekeelne kirjandusajakiri olema, aga nad ei suutnud seda teoks teha.

Fotod: Karlina Vitolina

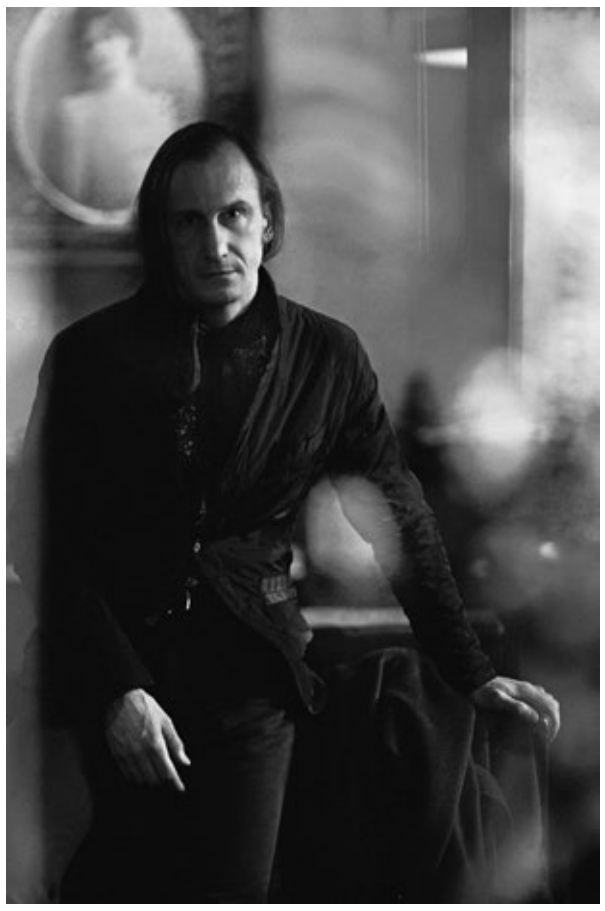

Vladimir Svetlov

Inga Bodnarjuka

A.P.: Родник oli 80ndate lõpus ja 90ndate alguses väga võimas ajakiri ning selle taset oli väga raske saavutada.
S.T.: Me ei olnud selle mõttega teab kui originaalsed, aga vajadust oma ajakirja järele tundsime siiski (*naerab*).
Inga Bodnarjuka: Mida te siiski ei avaldanud (*naerab*).
A.P.: Oli ka venekeelne ajakiri Daugava, aga see oli selline koht, kus sa tõenäoliselt eriti avaldada ei tahaks. Minu meelest oli see liiga konservatiivne.

Vladimir Svetlov: Mina aga ei mõelnud mitte ainult ilukirjandusele keskenduva ajakirja loomise peale, vaid soovisin panna aluse väljaandele, kus oleksid esindatud ka fotograafia ja kunst, kuna minu jaoks on traditsioonilise kirjandusajakirja formaat väga igav. Asja mõte oli luua päris uut tüüpi väljaanne, midagi teistsugust. Muidugi võis selline idee omajagu ambitsioonikas olla.
S.T.: Ja kõigil oli ka selliseid kogemusi, mis polnud kitsalt kirjandusega seotud. Mina tegutsesin DJna, Vladimir tegeles fotograafiaga, Semjon tegi filme.
A.P.: Mina ei tegelenud mitte millegagi.
S.T.: Sina tegelesid lihtsalt suureks kasvamisega (*naerab*).
A.P.: Tegelikult üritasin ma kirjanike liidus luulelugemisi korraldada.
S.T.: Ja nii tuligi kõige selle – visuaalkunsti, kirjanduse ja muusika – kokkusegamine meile loomulikult.
S.H.: Ja elu (*naerab*)!

S.T.: Ühtlasi kasvas Riias sel ajal ka uute, iseseisvate ja hästi struktureeritud organisatsioonide asutamine. Näiteks Riia Uue Meediakultuuri Keskus ja mõned muusikaprojektid, nagu üks DJ-projekt, millest ma 2000. aasta paiku osa võtsin. Sain selgeks ka ürituste organiseerimise ja selle, kuidas rahvast kohale saada, kuidas suhelda, seega enda ürituste korraldamise jaoks oli see väga põnev aeg. Kuna nägime, kuidas teised oma asju ajasid, oli meil selle võrra kergem. Ja oma elus me juba ka kombineerisime neid asju, lugesime...
A.P.: Veel on oluline mainida Latgalest pärit luuletajat nimega Yo, kes oli kaasaegsest vene luulest väga huvitatud ning hakkas meid ning teisi autoreid läti keelde tõlkima. Ta kutsus meid 1999. aastal Daugavpilsis toimunud luulepäevadest osa võtma ning tutvustas meid ka läti luuletajale Jānis Elsbergsile, kes tol ajal selle korraldamise eest vastutas. Ta otsustas meile plakatite trükkimiseks ja Daugava jõe lähedal ühe ürituse organiseerimiseks raha eraldada. Nii see kõik algaski.
S.T.: Tuleks mainida ka mu endist naist Ieva Auzinat, kes tegeles meie projektitaotluste kirjutamisega.
A.P.: Taotlemise mõte tuligi temalt.
S.T.: Ta oli kuraator, töötas nime Re-Lab/RIXC kandva uue meedia keskuses ning oli sellistes ettevõtmistes kogenud. Meie jaoks oli see tundmatu maa. Nii et jah, tema abi oli tol ajal äärmiselt vajalik. Ma arvan, et uutele projektidele tuleb tugev alus panna. Kui saad oma esimese toetuse ja on näha, et võtsid selle rahaga midagi head ette ega raisanud seda niisama, siis toetatakse sind ka edaspidi. Tundub, et tihtipeale ei murra inimesed oma esimese projekti teostamise seinast läbi. Meie saime sellega kuidagi hakkama ning sealt edasi läks lihtsamaks – nähti, milleks me võimelised oleme.

Tahtsin tegelikult ka Ingalt küsida, et kuidas tema grupi töösse kaasatud sai?
I.B.: Ma tõesti väga püüdsin mitte kaasatud saada (*naerab*).
A.P.: Selleks kulus mitu aastat.
I.B.: Ma kohtusin nendega 2005. aastal, oma esimestel läti luule päevadel. Teadsin neid aga juba varasemast ajast, sest nad olid saanud luule aastaauhinna, mille korraldusliku poolega ma samuti seotud olin. Sergei palus mult esimesena ühe projekti kirjutamisel abi, mida ma ka pakkusin, ning siis taipasin ühel hetkel, et olen ka juba aruandeid kirjutama hakanud. See oli vist 2011. aastal, kui kirjutasime projekti 2014. aasta Euroopa kultuuripealinna Riia programmi jaoks ning hakkasime rääkima „meist". Siis sain aru, et „meie" tähendab ühtlasi ka mind (*naerab*). Te olite mu poole ka varem paar korda pöördunud ja ma ütlesin teile ära, aga hiljem hakkas kõik kuidagi loomulikult juhtuma.

ORBITA TEKSTE

Tõlkija Aare Pilv

ARTŪRS PUNTE

Kuhu viis otsing märksõna järgi,
kui selleks on iseenda nimi, jälitades linkide kaudu,
järsku avastad kakskümmend aastat hiljem
ennast korteris ilma ainsagi raamatuta,
ilma raamaturiiuliteta.
Sinu linn on päris maadligi vajunud, ja mitte kunagi
(sa võid ilmateate lõpuni vaadata)
ja mitte kunagi mitte ühelgi kanalil
ei maini sünoptikud sinu linna.
(Ilm kukub välja huupi.)
See-eest köetud on vanamehe moodi, et hambad lagunevad,
et vanaeide moodi tehakse süüa, peenikeste pesemata porganditena
(tänaval kaubitsed, kuni on valgust)
on sõrmed uniselt laiali pudenenud – pult kukub
pult kukub, ja pult kukkus põrandale... Läbi külmunud,
eksled lihtsate linade vahel, magad sisse, sind äratatakse
(arvetest mürgitatuna käratseb naaber iga seina taga),
unise peaga koondad pilgu tapeedile, sellel pildil
ei ole sinu peal veel kasutatud hubasuse triikrauda,
veel hoiab teie abielu koos ränkraske laen
veel on maja maksed ajatatud, veel on arvuti
tundlikum voolukõikumiste suhtes
kui sina õhurõhu suhtes, kui järsku tuleb meelde
nädala viimasel päeval lülitatakse võrk välja,
lähed surfama, kõik aktiivsed aknad
proovid sulgeda, otsid raamatuid,
kas või neid – vaeste jaoks: sada viisi rikastuda,
parandada karmat, kümme sammu vastusteni, ...,
kuidas saada mehele, kõhnaks...
Kuidas siit välja saab?

VLADIMIR SVETLOV

selle saladuse kohalolu...

selle saladuse kohalolu
ei luba meil kahel läheneda
sellele kummalisele saladusele
mis sunnib vaikima
kulmu kortsutama ja pilku kõrvale pöörama
Saladused, mille tahtmatuteks tunnistajateks
me kahekesi saime
See, millest võib ainult vaikida
nii võimatult lähendab
et ei leidu kaht teist inimest
kes teeks meist veel püüdlikumalt nägu,
et nad ei tunne teineteist
sind ei pruugi mu kõrval olla, kuid see
läbipaistev sein jääb alles

SERGEI TIMOFEJEV

Vana maailm

Ma nägin vana maailma sündi,
lagunevad majad tõusid
tervete tänavate kaupa, roostes vihmavee-
torudega, mis katkesid paar meetrit
enne maani jõudmist, raamidest välja juuritud trepikojaakendega
ja muude languse dominantidega. Ärasuitsetatud „oopeleid"
ja „volksvaageneid" mõlgitud kapottidega ja
roosteniredega veeti maale sisse, karavan
karavani järel. Ja vanamehi sõitis kohale kogu
maailmast, igalt poolt veeti siia kokku seal tarbetuks osutunud
vanamehi, kes köhisid rõõmsalt puuvillastesse
kinnastesse siinsetes trammipeatustes.
Ja elu jäätuski kinni. Kõik pidurdus, aeglasemalt
hakkas voolama vesi kraanidest, aeglasemalt politseinikud
ajasid taga vargaid, ja nood haarasid aeglasemalt oma püstolid
ning vajutasid päästikuile, mis pudenesid pihuks,
lastes lõpuks valla lasu tulise õie.
Kuul aga lendas edasi vähemalt sajand. Ja tarduski niimoodi
õhku nagu tihkesse läbipaistvasse siirupisse kukkunud tablett.
Või nagu lõppenud kõlblikkustähtajaga kollane vitamiinidražee,
mis on veerenud kapi taha ja kinni jäänud tolmu, paberitükkide ja nostalgia vahele.

< *eelneb*

Aga kui palju inimesi on või on olnud Orbita projektidega täpsemalt seotud?
A.P.: Oleneb projektist, aga kui me ükskord kõik osalejad ühe CD/DVD tegemisel kokku lugesime, saime 50 inimest. Igas loos tegi kaasa erinev muusik.
S.T.: Aga see oli rohkem nagu koostöö.
A.P.: Loomulikult.
S.T.: Tegelikult koosnes meeskond viiest luuletajast ja ühest disainerist, kes võttis enda kanda suurema osa produtseerimisest. Ning projektidega tegeles esialgu Ieva.
A.P.: Ning seejärel aitas meid korraldamisega Austra Zariņa.
S.T.: Ja nüüd Inga.

Praeguseks on teid tõlgitud üsna mitmesse keelde, eelmisel aastal tuli välja leedukeelsete tõlgete kogumik, 2012. aastal saksakeelne. Sel aastal ilmuvad ka ingliskeelne antoloogia kirjastuselt Ugly Duckling Presse ning eestikeelne kogumik, mille tõlkija on Aare Pilv. Kuidas te oma tekstide tõlkimisse suhtute? Kas teete tõlkijatega koostööd? Kas nad küsivad teilt palju küsimusi?
A.P.: Tõlked on saanud tihti alguse vastava riigi külastamisest. Sellel on praktiline põhjus, sest võõrsil on meil tõlkeid vaja, kuna kõik ei mõista vene keelt. Seega teeb keegi meie loomingu tõlkimisega algust. Kui tõlked on head, võib nendest hiljem raamat saada. Muidugi läheb sellega tavaliselt paar aastat aega, sest tekste peab raamatu jaoks olema piisav hulk, aga on ka erandeid, näiteks see, mis on ilmumas USAs.

Millal tehti esimesed eestikeelsed tõlked?
A.P.: 2004. aastal Von Krahli teatris toimunud ürituse jaoks.

Aga millal algas teie koostöö Aare Pilvega? Kas KUMUs „Raadioseina" ajal?
A.P.: Ei.
S.H.: See algas varem, ta tõlkis meie luuletusi kümme aastat tagasi ja need avaldati ajakirjas Vikerkaar[2].
S.T.: Tõlkija on väga oluline inimene, sest ta taasloob seda, mida Orbita kirjutab ja teeb.
A.P.: Kõik pole aga alati kergelt kulgenud. Näiteks oli meid saksa keelde tõlgitud ka enne raamatu ilmumist. Raamat ise oli väga hästi õnnestunud, varasemate tõlgete kohta aga öeldi, et noh, tõenäoliselt on see hea luule, aga tõlked ei anna seda edasi.

Tahtsin Ingalt veel eesolevate raamatute või projektide kohta küsida. Mis Orbital tulevikus plaanis on?
I.B.: Tegelikult toimivad asjad nii, et nad tulevad ise oma ideedega minu juurde, siis arutame need koos läbi, võtame sisu kokku ning paneme selle projektitaotlusesse kirja.
S.T.: Sel aastal võtame osa kahest kunstinäitusest, millest üks toimub Veneetsias.

Osana Veneetsia biennaalist?
I.B.: See on satelliitnäitus, mis on üleval kogu biennaali aja.
S.T.: Tegemist on paari läti kunstniku näitusega, mida kureerivad Daiga Rudzāte Lätist ja Viktor Misiano Venemaalt. Viimane on tuntud kuraator ja kunstiajakirja Художественный журнал peatoimetaja. Teine näitus toimub suvel Jurmalas, kuhu kutsus meid osalema kuraator Inga Šteimane.
I.B.: Ühtlasi anname välja ka raamatu.
S.T.: Oleme lisaks kutsunud alates 2012. aastast Venemaalt külla luuletajaid ning aidanud rahastada läti poeete, kes nendega stiili poolest kokku sobivad, et neid läti keelde tõlgitaks. Organiseerisime üritusi, kuhu olid kutsutud kaks vene ja kaks läti luuletajat, kes esitasid tõlkeid. Kokku sai kaksteist vene luuletajat ning plaanis on anda välja raamat, kus originaalid oleksid tõlgetega paralleelselt.
A.P.: Kusjuures, tegemist oleks esimese kaasaegse vene luule antoloogiaga, mis on Lätis avaldatud.
S.T.: Aga kummalisel kombel liigume me aina rohkem visuaalse kunsti poole. Sel aastal ei saanud me ühtegi kutset kirjandusfestivalile, küll aga kahele näitusele. Me ei liigu ainuüksi ühe projekti teostamise juurest teise juurde, vaid ka ühest meediumist teise. Äkki järgmisel aastal liigume visuaalsest kunstist hoopis filmivaldkonda, mine tea.
I.B.: Tallinnas olite ka tegelikult ainus luulerühmitus. Tegemist oli lavakunstifestivaliga.
A.P.: Ning „Raadioseinaga" võtsime osa Tallinna graafikatriennaalist.
V.S.: Tegelikult on tegemist ka probleemiga, sest me ei suuda oma etteastete jaoks päris ideaalset kohta leida. Parimad kohad ongi võib-olla galeriid. Oleme proovinud kõike – esinenud klubides, muuseumites...
I.B.: Katustel.
A.P.: Jah, katustel.
V.S.: Aga seda päris ideaalset kohta pole siiski veel leidnud. Ma unistan, et selleks võiks olla selline galerii, kus saame erinevaid tekste või objekte üles panna, koht, kus tekstid saavad eksisteerida erinevates vormides.

Selline galerii sobiks Riiga suurepäraselt! Edu teile tulevaste projektidega!

[1] *„Riia luulekaart" on „Riia 2014" raames loodud interdistsiplinaarne projekt, mis koondab kohaspetsiifilist luulet, muusikat, performance'it, installatsiooni, videokunsti jm.*
[2] *Vikerkaar 6/2005, lk 48–54.*

SEMJON HANIN

äranurrutatud tundetuseni, kõrvanibude tuimumiseni
polaaroraakel tõuseb täna vale jalaga
sülitab välja spikritompusid ja toidab schröderit
saapaid nöörides istub betooni külmusele, asetab
ruupori suule, repeteerides endaette: „lasta juuksed valla"
„puhkus välja kaubelda", „lasta neil tint välja"

tint kaotab tema hassetamisest värvi. täna
pole temagi püsivus igavene. ruupor topitakse spikriga kinni.
end arusaadavaks teha tuleb sõrmedega, hakkab undama
teie asemel möödunud sõjas välja väänatud väikeats.
kuld pihus, korratult järele lehvitades,
ennustusrongidele tupikharul,

heidab mööduja läbi hammaste ühe sakramentaalse „hüvasti".

ja taas jaga lubadusi ja usu neid ise.

ŽORŽ UALLIK

Võrruta võrratu võrdsega
ja tasanda võrdne sellega.
Kõiges kõik kauge on kauane,
ja kauased on ebamaised päevad.
Kõikjal kõik kustumatu on sulav,
nagu jääliustik jõelätte juures.
Ja ta jätkas olemist
sellena, millena algas
põikpäise sirgena
Võrdudes sellesama ühega,
mis elama meid sihikindlalt sünnitab
ja paneb paika pühalt,
sundides rajad taganema,
kui kõik on juba ükskõik –
nabaväätide tee ei jäta meile
seda, mida jätta tuleb.
Ja meie põikpäist sirget mööda
rebime end köidikuist lahti edasi vaadates,
äkki miski kauguses, kauaks,
jätab meid endaga võrdseks,
ei hakka alal hoidma ettevaatamatult
neid meie teatud päevi,
mida lühisõnastikuke
laseb kukkuda rea tühikutesse
ja laseb lendu silmusesse.
Kus me pole kellegagi võrdsed.

EESTI UIMASTIPOLIITIKA TAKERDUB VÕHIKLIKKUSSE

Mart Kalvet

Kohmakas globaalne keelupoliitika näitab märke omaenda raskuse all kokkukukkumisest ning kui Eesti julgeks progressiivsemate riikide näitel üle vaadata oma senise uimastipoliitika, võiks ka siinsel murettekitaval statistikal olla lootust paraneda.

Tagurluse vaimust kantud, pähe naelutatud silmaklappidega keelustamismeelsus ei suuda ajaga kaasas käia. Nii nagu arvutit on lihtsam rünnata kui kaitsta, on keelupoliitikat lihtsam õõnestada kui jõustada – ning kui meie seadusloojad ja ametnikud ei reageeri pidurdamatult lähenevale paradigmanihkele kiiresti ja otsustavalt, võivad selle tagajärjed jääda meid koormama veel kümnenditeks.

Võtame näiteks uued psühhoaktiivsed ained (ingl NPS – *new psychoactive substances*), mida ka legaalseteks narkootikumideks, testkemikaalideks või disaindroogideks nimetatakse. Need on taju/tuju muutvad ained, mida pole veel jõutud ära keelata ja millega saab tänu sellele hallil turul edukalt äritseda. Hoolimata sellest, et nende mõju inimestele pole keegi uurinud – raha ei haise, isegi kui see on teenitud tundmatu koostise ja mõjudega „vannisoola" või „aroomisegu" parseldamisega veebis.

Seni on NPSidega võideldud vanamoodi – keelustades. Paraku ei võta keelustajad arvesse kangekaelseid tõsiasju nagu see, et keelustamine ei kaota nende ainete turgu, vaid võõpab selle lihtsalt mustaks, või see, et enne veel, kui keelud jõustuda jõuavad, on turule toodud juba uued, keemiliselt veidi erinevad (ja veelgi vähem uuritud) narkootikumid. Ei pea olema raketiteadlane mõistmaks, et uute narkootikumide turu olemasolu peamine kui mitte ainus põhjus on ülemaailmne keelupoliitika (vt „Prohibition is a key driver of the new psychoactive substances (NPS) phenomenon", S. Rolles, D. Kushlick, Addiction, oktoober 2014).

Veel paar aastat tagasi, kui Spice'i ja muid sünteetilisi kanepeid, aga ka näiteks liba-*ecstasy*'t mefedrooni Eestis karistust kartmata hankida ja pruukida võis, suhtusid uimastitarvitajad neisse toodetesse enamasti umbusu ja põlgusega. Nüüd mil need ära keelatud on, käib äri nendega põranda all jätkuvalt edasi ning lisaks on vahepeal välja ilmunud hulgaliselt uusi tooteid. Ükski siinkandi kannabinist ei julge enam tükki hankida, sest selle asemel võib sattuda hašiši lõhna ja välimusega, ent pahatihti tervisele väga rängalt mõjuva surrogaadi otsa. Hapnikupuudus, hingamishäired, paanikahood, meelemärkuse kaotus, mäluaugud ja krambid on vaid mõned soovimatutest kõrvalnähtudest, mida õnnetud kasutajad veebis kaaslasi hoiatades kirjeldavad. Skandaalihimulisele ajakirjandusele on see suisa ambroosia – ning pahatihti üritatakse vastavates hüsteerilistes kajastustes miskipärast ka kanepit kuidagi asjasse mässida.

Ma tõtt-öelda ei kahtlusta meie žurnaliste ja perioodikatoimetajaid kanepivastases vandenõus. Pigem on tegu laiskuse ja lollusega. Kui võtta väiteid kontrollimata mingi tendentslik soperdis Daily Mailist ja tõlkida see lohakalt maakeelde, ongi tulemuseks lood pealkirjadega stiilis „Briti teadlaste uuring: kanep on heroiiniga võrdselt ohtlik" (vt Postimehe tervise-lisa, 07.10.2014). Kui uudise treinud ajakirjanik oleks vaevunud idiootse lause tähenduse üle hetke mõtlema ning väiteid kontrollima, oleks ta avastanud, et Wayne Hall pole „Briti teadlased" ja tema uuring polnud algupärane teadustöö, vaid süstematiseerimata kokkuvõte mõnest riiklikult rahastatud kanepivastasest uurimusest (vt „Cannabis labelled 'harmful and as addictive as heroin'", Suurbritannia tervishoiuamet NHS, 07.10.2014). Võib-olla oleks ta PubMedi kaudu sama autori varasemaid teadustöid otsides avastanud, et prof Hall toetab teaduspõhist ja ratsionaalset, mitte keelustamisel rajanevat kanepipoliitikat (vt „The challenges in developing a rational cannabis policy", W. Hall, M. Lynskey, Current Opinion in Psychiatry, mai 2009).

Oleks ajakirjanik tasuta veebis rippuvat tööd (vt „What has research over the past two decades revealed about the adverse health effects of recreational cannabis use?", Addiction, jaanuar 2015, veebis oktoober 2014) ennast tegelikult lugenud, oleks ta ehk märganud, et see ei kinnita ühtegi Daily Mailist tõlgitud loos esitatud väidet. Näiteks osutab Hall täiesti selgelt, et nii nikotiin, heroiin, alkohol, kokaiin kui ka stimulandid on kanepist oluliselt rohkem sõltuvust tekitavad. Ja kui ta oleks veel põhjalikumalt süvenenud, oleks ta tõenäoliselt tähele pannud, et peaaegu kõik Halli analüüsi kaasatud uurimused on pälvinud teravat – ja asjalikku – kriitikat ekspertidelt. Võimalik, et ta oleks koostanud uudise hoopis sellest, kuidas prantslaste hiljutisest uuringust, mida Hall oma töös tsiteerib ja mis üritas seostada kanepipruukimist südamerabanduste ohuga, saab järeldada, et kanepipruukimine hoopis kaitseb südame-veresoonkonda (vt „New Study Tells Nothing About Marijuana's Role in Heart Disease", *norml.org*, 24.04.2014). Nimelt on kanepitarvitajate risk südamerabandust saada ka kõige konservatiivsema hinnangu põhjal vähemalt kaks korda väiksem kui Prantsusmaa elanikkonnal keskmiselt.

Mõnda aega tagasi levis internetis video kolmest vanaemast, kes esimest korda elus kanepit proovivad. Ameerika Ühendriikide Washingtoni osariigis legaliseeritud narkootilisse ainesse suhtuvad prouad ootamatult eelarvamustevabalt. Kuvatõmmis Youtube'i kanalilt Cut Video.

Selliste kõrvulukustavate meediaämbrikolistamiste juures pole imekspandav, et üldsus pole teadlik narkoprobleemi tegelikust olemusest või sellest, et riigikogulased uimastipoliitika asemel absurditsirkust teevad (vt XII Riigikogu stenogramm, VII istungjärk, kolmapäev, 29.01.2014 kell 14.00). Kui ajakirjandus narkotemaatikat nii lohakalt ja tendentslikult kajastab, on täiesti ootuspärane, et sellised rahvaesindajad nagu Inara Luigas satuvad paanikasse poes müüdavate kiukanepi seemnete tõttu ja võtavad samal ajal silmagi pilgutamata vastu seadusemuudatuse, mis eeldab riigi raha raiskamist kiivalt kinnise narkoandmekogu koostamisele. Uute psühhoaktiivsete ainete varajase hoiatuse infosüsteemi andmekogu VAHIS peaks sisaldama ainete, nende keemilise koostise, tootmise ja levitamise viiside ning inimesele avaldatavate toimete kirjeldusi. Kes tahab kihla vedada, et selle koostamisele ja ajakohastamisele hakatakse kulutama märgatavalt suuremaid summasid, kui maksaks vastava info kogumine ja tõlkimine lehelt *erowid.org*? Kes tahab kihla vedada, et suurem osa eelnõu kinnitanud rahvasaadikuist ei teagi, et nende vahvasse salajasse andmebaasi koondatav teave on veebis täiesti avalikult olemas?

Teaduse ja tehnika kiire areng mõjutab uimastipoliitikat ka muul moel kui igal aastal üha suuremat hulka uurimata mõjudega narkootikume turule tuues ja nende kohta infot levitades. Me kõik oleme kuulnud siiditeedest ja *darknet*'idest. Ettevaatliku ja teadliku internetikasutaja jaoks pole nüüdisajal mingi probleem hankida veebi kaudu suvalist narkootikumi või muud keelatut. Tegelikult pole mingi probleem neid narkootikume ka avalikus kohas manustada. Kas teadsid, et kanepi mõjuaineid on võimalik viia propüleenglükooli baasile ja manustada egaretiga nagu nikotiini? Samamoodi saab manustada sünteetilisi kannabinoide.

Ka lähitulevik on narkohuviliste jaoks paljulubav. Droonkopterid on diskreetse smugeldamislahendusena juba kasutusel (vt „Narkodroonid on narkoallveelaevade järel uimastisõja uus argipäev", Forte, 28.01.2015). Praktiline geenitehnika jõuab ilmselt lähiajal nii kaugele, et geenmuundatud pärmseened oskavad tellimise peale odavaid kannabinoide või morfiini sittuda (vt „Chemists discover cannabis 'pharma factory'", *phys.org*, 16.07.2012 ja „Yeast turned into morphine and opioid biofactories", Chemistry World, 24.08.2014). Lihtsatest algainetest suvalisi ühendeid kokku mätsiv molekulaarprinter pole enam ulme (vt „3D Printing Could Revolutionize Drugs", The Fix, 26.07.2013) ja ma ei imestaks, kui varsti saaks võimalikuks ka inimorganismi „kruttimine" nii, et hakkad ise heroiini kusema (vt „Yellow Snow", ee „Kollane lumi", C. Stross, Reaktor, september 2013). Kas mõni sinisilm usub tõesti, et sellised arengud ei jõua välkkiirelt narkoärikate arsenali?

Kui uimastikeelurežiimi tipust ei lammutata, muudavad uued tehnikaimed selle varsti rohujuuretasandil fiaskoks. Paraku ähvardavad sellise „võidurelvastumise" hind ja tagajärjed kujuneda ühiskonnale palju rängemateks, kui võiks olla kui tahes läbimõtlematu üleminek dogmapõhiselt uimastipoliitikalt teaduspõhisele.

Kirjuta sellest oma rahvaesindajale, hea lugeja! On täiesti võimalik, et ta tõesti lihtsalt pole kursis sellega, kuidas asjad on.

Artikkel ilmus 2014. aasta sügisel veebiväljaande nihilist.fm *uimastipoliitika-teemaliste artiklite sarjas.*

Katkendid Stella Salumaa koomiksist „The marriage of a bull and a bullfighter" (2011)

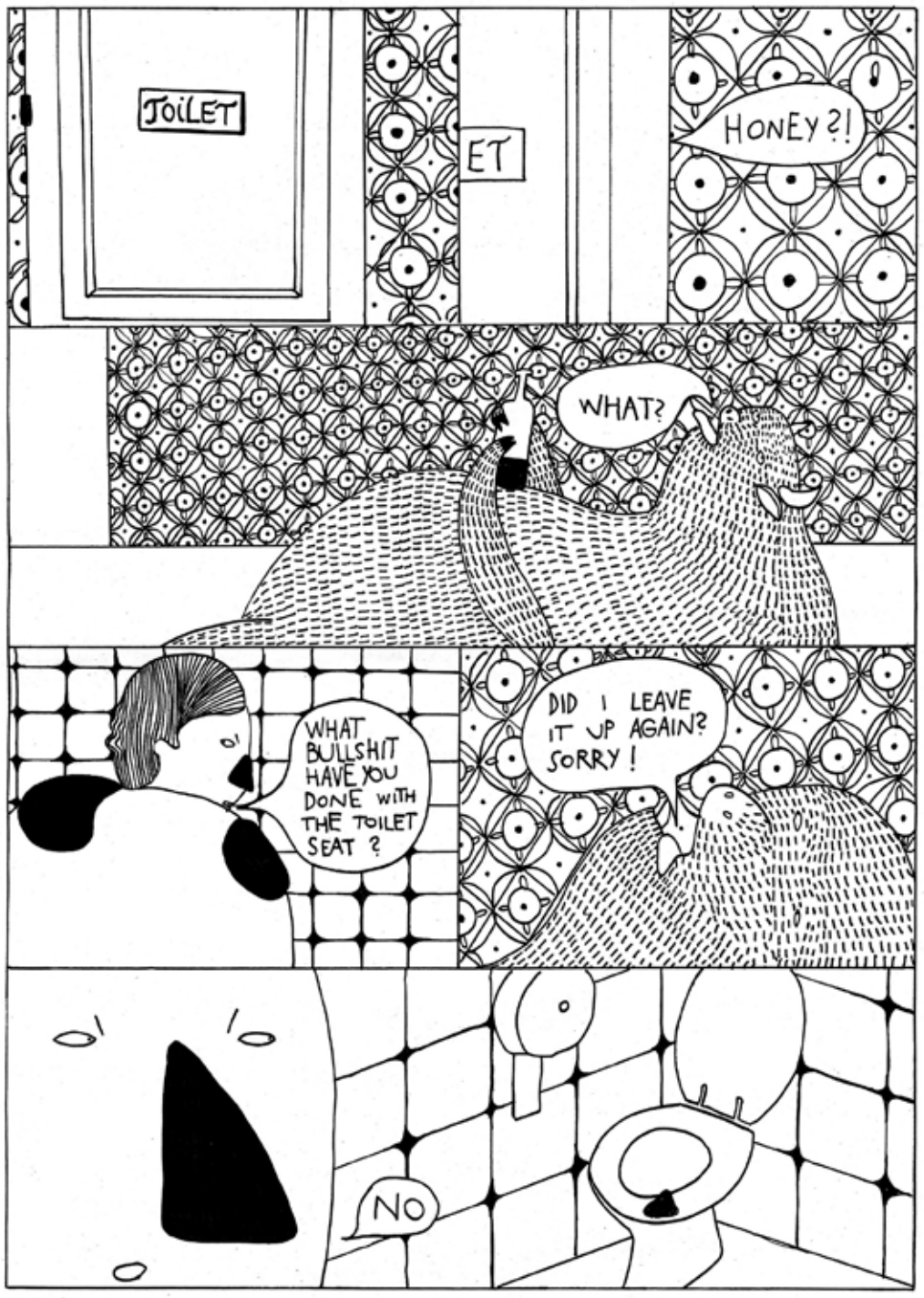

„PORN"

„CHEATING"

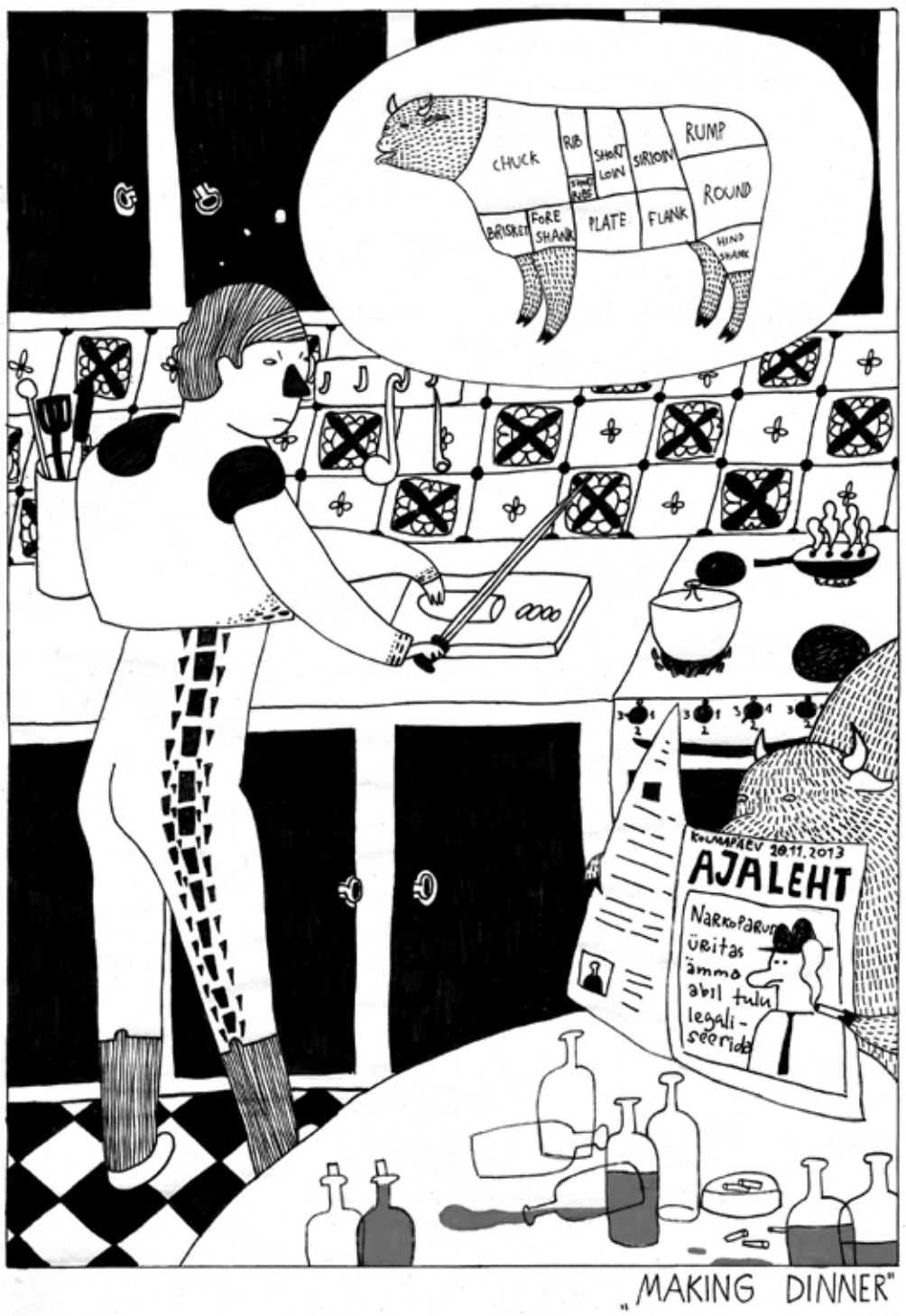

„MAKING DINNER"

Von Krahli Teatri lühifilmide kassett

Kontakt Контакт

www.vonkrahl.ee

Režissöörid: Martti Helde, Maria Reinup, Triin Ruumet, Raigo Saariste, Vallo Toomla

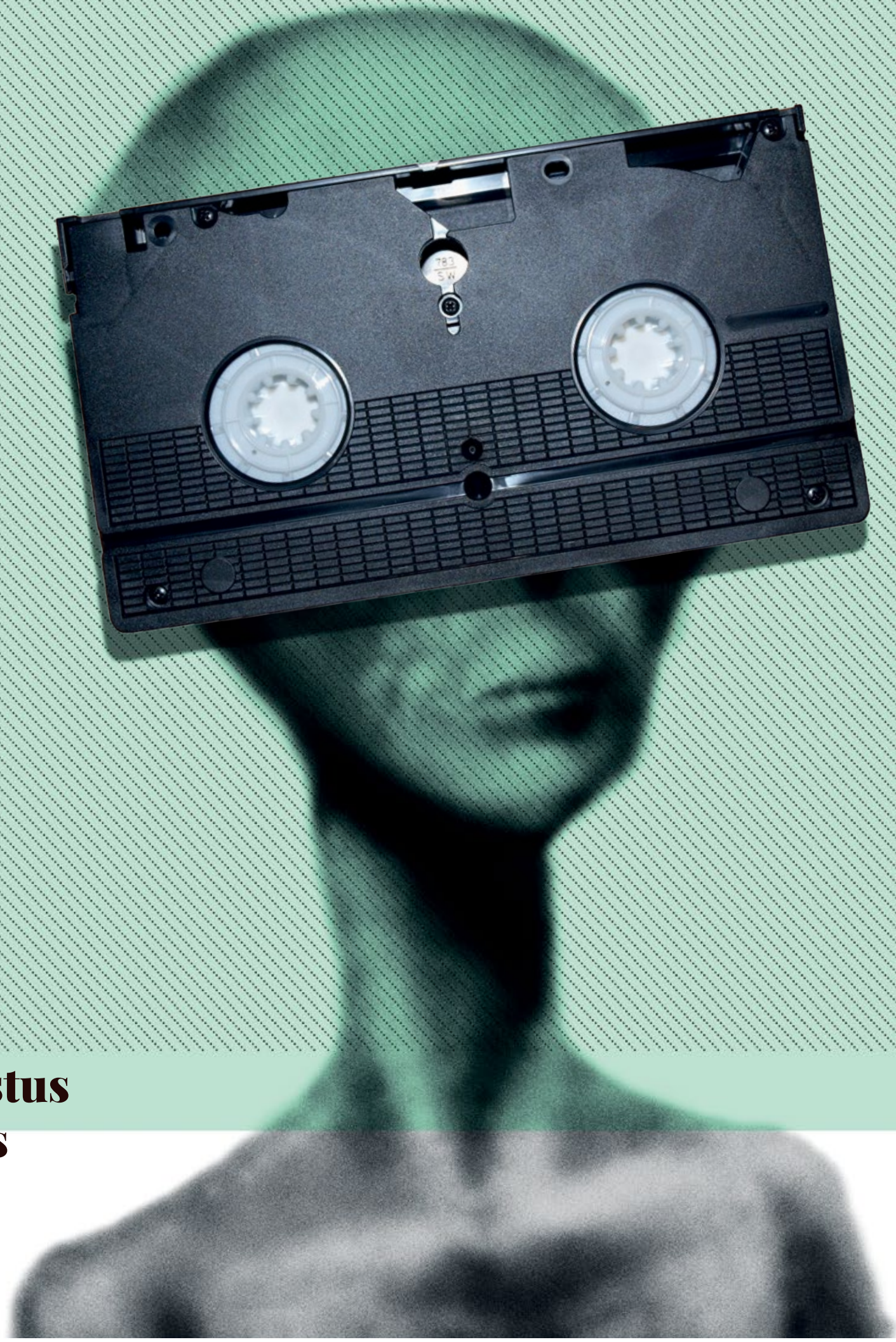

Esilinastus
6. märts
2015